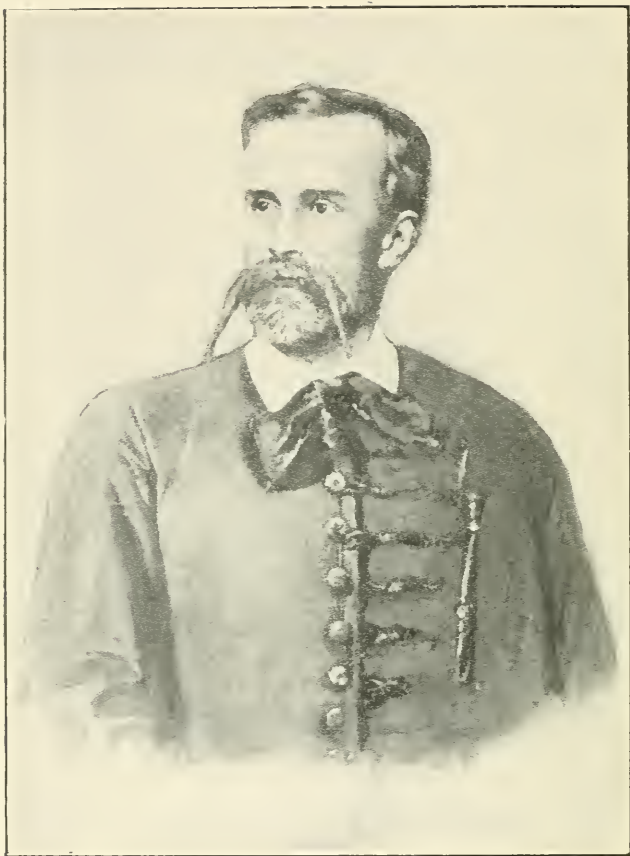

Madison

Pannonia Books
2 Spadina Road
Toronto 4, Canada

Madison Lane

ÉLŐ KÖNYVEK
★
MAGYAR KLASSZIKUSOK

AZ ELŐSZÓT ÍRTA
GRÓF KLEBELSBERG KUNO

ÉLŐ KÖNYVEK
★
MAGYAR KLASSZIKUSOK
XXX. KÖTET

A BEVEZETÉSEKET ÍRTÁK

Ambrus Zoltán	Kapi Béla	Radó Antal
Baltazár Dezső	Kéký Lajos	Rákosi Jenő
Berzeviczy Albert	Kozma Andor	Ravasz László
Császár Elemér	Lányi József	Sajó Sándor
Dézi Lajos	Négyesy László	Szász Károly
Galamb Sándor	Pekár Gyula	Tordai Ányos
Hevesi Sándor	Pintér Jenő	Vargha Gyula
	Voinovich Géza	

A KISFALUDY-TÁRSASÁG
MEGBÍZÁSÁBÓL KIADJA
A FRANKLIN-TÁRSULAT BUDAPESTEN

MADÁCH IMRE MUNKÁI

AZ EMBER TRAGÉDIÁJA
KÖLTEMÉNYEK

VOINOVICH GÉZA BEVEZETÉSÉVEL

A KISFALUDY-TÁRSASÁG
MEGBIZÁSÁBÓL KIADJA
A FRANKLIN-TÁRSULAT BUDAPESTEN

PH
3132
K5
köt. 30

Nyomatott finom famentes pehelykönnyű
papiroson a Franklin-Társulat betűivel.

1090158

MADÁCH ÉS MŰVE.

Írta VOINOVICH GÉZA.

A magyar szellem óriásainak mult századi fényes seregéből, kortársai közül kissé elmaradva, de aztán egyszerre hatalmas szárnyecsapással kelt szárnyra a Madách neve. Petőfivel egy esztendőben, sőt egy hónapban született, átélte a szabadságharcot, s a tetszhalál éveiben, mikor az országra gyászfátyol borult, a leigázó hatalom önkénye s kémlő szemei elől félrehúzódott Nógrád-megyei ősi udvarházába. Ott, a magányban, szenvedései közt fejlett ki a bölcselkedő és a költő. Ha tágas fröszobájára ráborult a kora falusi alkony, szomorú emlékek raja szállongott körülötte. Ablaka előtt a köd foszlányaiban mintha kísértetek suhannának : messze földön elesettek szellemei, szülőfalujok temetőjét keresők. Ajtajánál a kongó folyosón valami nesz Pál öccse léptének tetszik ; Madách Pál fiatalon Nógrád másod alispánja volt, a vármegye tiszti-karával ő nem hódolt meg Windischgrätznek, hanem honvédnek állt ; Kossuth futárnak küldte Görgeihez s útvjáról nem tért meg többé — csak árnya suhan át esténként az ősi házon. A ház tulsó sarkából, anyjának szobái felől gyermekhang riasztja el e képzelődést : Mária nővérének kis fia az ; anyját s császári tisztből honvéd őrnagynak állott atyját felkoncolták az oláhok. — Ily sokszorosán nehezült a nemzet balsorsa a Madách-családra, ilyen egy volt családi gyászuk a nemzetivel.

E szomorú házban nemcsak halottakat sirattak. Ma-

dách Imre 51-ben menhelyet adott egy menekültnek ; ezért egy évig raboskodott Pozsonyban s a pesti Új-épületben. Fiatal feleségét a magára hagyatottság, az örök-váltás folytán megrendült vagyoni helyzetük, nélkülözései elkésérítették. Midőn a férj kiszabadult : tűzhelyénél nem talált békét, boldogságot. Innen, dolgozó-szobája ablakából kísérté pillantásával a kocsit, melyen felesége örökre elhagyta Sztregovát. A fiatal asszonnyal elköltözött a házból az ifjúság, a kedv, a nevetés. Gyermekai félig árván maradtak ; a feleség emléke kísértet volt, melytől rettegtek.

Más kísértetek is lappangtak e szobában s néha meg-
rázták zárjukat : írói hivatásának fiataalkori emlékei,
versek és drámák, melyekbe élményeit temette. Ezek a
tanui, mily érzékeny lélek volt, mennyire mély sebet
ejtettek szívéen az élet első nyilai, az első csalódások.
Van ott egy színmű, diákkori szerelmi bánatáról, zabolát-
lan világfájdalom kitörése, azt hirdeti : «A jobb kebel-
nek átka a csalódás». Egy másik, a *Férfi és nő*, jelképes
alakban a férfi végzetét példázza Herakles sorsában,
kinek félisteni erejét leigazza szenvedélye, a nagyra-
hivatott hős Omphale guzsalyánál vesztegel, míg meg-
váltja az eszményiség nemtője. Hősei a szerelemtől mind
a hivatás felé fordulnak. A gondolati mag, általánosító
hajlam, jelképes alak — mind csírák, melyek hallgatag
éveken át lelkében szunnyadnak, mint a mag a tél hó-
takarója alatt. Első házas éveinek boldogsága követ-
hengerített e töprengésekre, de most kikelnek sírjokból.
Most nem csupán egy ábrándban csalódott : életének
boldogságát vesztette el. Nem serkenti a hivatás sem :
művei íróasztalába vannak temetve, maga is elégületlen
velök.

A harminc éves férfiú körül mindenfelé romok.

Ily emlékek merülnek föl előtte, midőn az alkony
elmosza a valóság körvonalait s kitárja az emlékezés
kapuját.

Önnön fájdalmára most alig van szava; a meglett férfi kiemelkedik önsorsából s az élet értelmét fürkészi. Nagyratörekvő öccsének kidőlte hiábavalónak mutatja a törekvést. Gondolata az örökkévalóság s az arasznyi élet ellentétének örvényébe merül:

Oh mért él hát az ember, mért löké
Az Isten egy percre világába,
Hogy öntudatra ébredezve...
Átlássa istensége szikráját

és Sírнал álljon meg percnyi lét után.

Az egyéni élet értelmét keresi ebben, a küzdelem célját, az örökkévalóság titkát vizsgálja.

Mária nővérének vértanúi sorsából a fájdalom hevében első következtetése az, hogy

... aki még csatáz
A nép jogáért, ... esztelen.

Mert a népnek

sorsa szolgaság,
Az egyesért van csak teremtvé is,
Ki önhittel görbedt nyakára hág.

Emitt a küzdelmet földi alakjában nézi, az egyén és sokaság viszonyában. Ki nem ösmerne rá amott Ádám későbbi gyötrődéseire a földi és az örökkévaló élet kérdései előtt, — emitt Lucifer tanítására, midőn a tömeg kegyetlen vakságát, az önfeláldozás céltalan voltát mutogatja. Tépelődéseiben Madách lépésről-lépésre közeledik *Az ember tragédiájá*-nak koncepciója felé.

Az *Éjjeli gondolatok*-ban azon elmélkedik, hogy a népet a vér nem váltotta meg a rabbilincstől; a falu temetőjében együtt porlanak hősök s rab utódok. Az ember tehetetlen,

... hitvány eszköze a sorsnak,
Tenni semmit sem bír önnön erejével.

A küzdés céltalan :

Érdemes-e vívni eszmékért, melyeket
A megváltozott kor csak mosolygni fogna.

A föld maga is csak parányi pont :

Míg földünkön népek küzdenek vérben állva,
Földünk mint kis szikra áll a mindenségben.

Így emeli föl szemét az emberiség sorsáig, az egyetemességig, fájdalomában még csupa lesújtó leckét olvasva ki kérdéseire.

De e sötét gondolatok közben megzendül az elmélkedő fölött a szomszéd templom harangjának alkonyi szava, mint békítő túlvilági szózat, s lecsöndesíti a háborgó hullámokat.

E vívódásokkal a költő fölébe emelkedik tulajdon fájdalomának. 55-ben már az írja, Szontaghnak : eljő az idő, midőn a szenvedés „műtárgyi lesz”. Elmélkedéseit már is versekbe önti s ezzel a romok közül kiemelkedik régi vágya : a költői hivatás érzete.

Egy szerencsés pillanatban gondolatai alakba kristályosúlnak. A keserűség első hevében fiatalkori színművének egy kiszakított lapját elküldte költői levélként Szontagh Pálnak ; most bánja, hogy „mérget töltött” neki, — «de — veti oda a kézirat alján — e méreg igazság, ha tragédia is, s az emberi természet sohasem tagadta meg magát és Ádám a teremtés óta folyvást csak más és más alakban jelenik meg, de alapjában ugyanazon gyarló féreg marad, a még gyarlóbb Évával oldalán». Midőn e megjegyzést leírta, e pillanatban villant meg előtte *Az ember tragédiá-jának terve*. Így jegecül ki a nagy költemény, tíz esztendővel a nemzeti katasztrófa s öttel egyéni balsorsa után. A kéziratra rá van írva : «Kezdtém 1859 febr. 17-én, végeztem 1860 március 26-án». Októberben Arany János már bemutatja az első négy jelenetet a Kisfaludy-Társaságban, s örömmel

értesíti a költőt: «Ha láttad volna, egy Eötvös, Csengery . . . hogyan kiáltott fel: ez gyönyörű, igen szép!»

A költő munka közben lép harminchetedik évébe: ereje teljében van. Tárgya hatalmas: az emberiség történetében az élet értelmét, az ember sorsát fürkészi, földi és örökkévaló értelemben. Köntöse a drámai költemény, mely inkább költemény, mint dráma, s szabadon hajlik az eszmék és a képzelet után. A szerkezet, a részletek nagyszerű költői erőre vallanak. Mindjárt az első kép, amint a világ teremtésekor útvajra indulnak a bolygók; a föld ifju szellemének, változó világömbjét' jövőjével köszönti az angyalok kara:

Csak előre csüggedetlen,
Kis határodon nagy eszmék
Fognak lenni küzdelemben.

«Sátán is eljöve», mint Jób könyvében, s szinte fogadást köt az ember megrontására. Az égből indult küzdelem leszáll a földre, jó és gonosz az emberben vívják tusájokat. De csak a tudás fájáról szakíthatnak, a halhatatlanságétól elűzi a cherub; e rejtély kétségeit Ádám magával hordozza földi útján. Folyvást gyötri arasnyi léte; Lucifer kisszerű, földi halhatatlansággal kecsegteti, hogy 'száz alakban újlag felél', a nemzedékek során. Ádám ezzel is beéri, legalább földi útját kívánja látni.

Hadd lássam, mért küzdök, mit szenvedek.

E kérdésre választ maga az élet képe ad. Lucifer egy álom tükrében elébe tárja a világ történetét. A történelmet a költő Hegel történetbölcselete nyomán eszmei folyamatosságban fogja föl, amint a vezérszerep egyik népről a másikra száll, korok és népek egy-egy eszmét testesítenek meg; vezérmotívum mindebben a haladás. Egyiptom zsarnoki uralmát Hellasban a népszabadság váltja fel, a hanyatló Rómában feltűnik a megváltó kereszt, a fölvilágosodás kora a francia forradalomhoz

vezet. A jelen és jövő képe a társadalmi elméletek túlságában torzképpé válik: a londoni vásárban a szabadság, a phalanstère-ben az egyenlőség, míg — a tudomány elképzelése szerint — a föld kihül, az emberi faj kihal.

A képek sorát Ádám alakja fogja össze, amint rajtok végig vándorol. Elvont alakja is mintegy élővé válik az által, hogy vándorlását ifjan kezdi és aggon végezi; pharaó, ifjú szivéről' beszél, Tankréd, erődús férfi', a jégvilágban aggastyán. E változás lelkén is érzik: lelkesülése lassan szemlélődéssé higgad, majd emlékezéssé. Szellemes vonás, és magva is van: szokás beszélni az emberiség ifjú-koráról, népek elaggultáról; e kifejezéseket Széchenyi is kedvelte s abban bízott, hogy a magyar fiatal nép. E szólam elevenül meg itt költői módon, midőn az emberiség élete úgy van felfogva, mint az egyéné.

Ádám e felől még mindig pusztá fogalom lenne, jelkép. De amint az emberi alak és szervezet elvontan nem él, csak egyesekben: Ádám is változó egyéni alakokban éli végig az emberiség életét. Ezzel az egyén és az örök emberi kérdései jutnak szóhoz a költeményben. Egyéni megtestesüléseiben nem ölt mindig történelmi nevet, de folyvást ő hordja vállán a korszakok eszméjét s szenvedéseit. Mindig kiváló egyén; ezt nem csupán az alakítás kényszere hozza magával, hanem Madách felfogása is; őt csak a kiváló ember érdekelte. Ezáltal a költemény egy új kérdő-jellel gazdagabb. Az egyéni megtestesüléseket mind összefoglalja Ádám alakja, mint a közös hős egy képszalag ábrázolásait. Az ő lelkében, az emberi természetben van az erő, mely a történet kerekét forgatja. Mint pharaó, a dicsőség álmától ittasul — s elébe tűnik palotája romban, maga mumiának és szíven szúrja a milliók jaja. Miltiades a népért küzd, s a nép kezétől vérzik el. Kiábrándulásában Ádám mindig az ellenkező végletbe veti magát, — ez itt a történet forgó kerekének rugója. Ez mélyen emberi, s hogy a szerkezeti

rugó így a lélekbe van helyezve, az nagy frói erő jele. Az ellentét által minden kép az előbbinek gyümölcse s a következőnek magva. Miltiades mindent elátkoz keserűségében ; az ember éljen a kéjnek ; de Sergiolus megfullad tivornyái közt, önmegtagadás, szeretet után eped, — s Byzancban Tankréd csak hitvitákat, eretnek-égetést talál. Kepler tiszta tudományszomját szemfényvesztéssé aljasítja a babonaság, s midőn tettért sovárogo, a francia forradalom borzalmaira ébred. Az elméleti államrendben is a szabad verseny mindenki harca mindenki ellen, a phalanstère a fojtogató rend. Egy nagy kaleidoszkop. Minden fordulatra más és más ábra, az emberi természetnek ugyanazon tört üveg szilánkaiból. Eszméletének megrebbenéseiben Ádám minden élményét latra veti : így fűződik egybe az egyének sorsából az emberiségé, az egyes korszakok tanulságából a világtörténeté.

Ádámban az ember önérzete és tetteje testesül meg, — de sarkához van növe Lucifer, a hideg értelem, a kételkedés, ki a szövetnek fonákát tartja Ádám elébe, ahol mintája kusza folt. A pharaótól hatalma teljében megkérdezi : «Mégis, boldog vagy-é?» Az ő lehelle a számum, mely betemeti a piramisokat ; az ő kezében van a bárd, mely Miltiades fölött villog. Ádám örök lelkesülésével szemben ő a megtestesült anyagelviség. A világtörténet vádló ügyésze, aki feltárja a kor s az élet gyarlóságait.

Ő is emberi azáltal, hogy csak a besugó szerepét viszi. Maga nem száll szembe Ádámval, — akkor ez elvont alakkal küzdene — hanem felbújtja ellene az emberi természet alacsony részét a tömegben : az értetlenséget, ingatagságot, kegyetlenkedést. Ádám így saját fájának gyarlóságaival vívja eszményhite tusáit. Ádám és Lucifer a hit és tagadás, az eszményi lelkesülés és a földhöz ragadt anyagiság tusáját vívják. Az emberi természet ellentétes pólusai, de nem különvált fogalmak, hanem együtt alkotják az emberi természetet.

Az értelem mellett Ádámnak másik kísérője az érzés, Éva alakjában. A Paradicsomból kiűzve rögtön lugalat fon új otthon gyanánt, s ez a lugal mindig megépül a küzdő férfi számára. Névtelen kísérője Ádámnak, újra meg újra az ő oldalából lép elő, mint a Sixtina boltozatán. Madách a közpályát a férfinak adja, az ott-hont a nőnek. Éva az emberiség anyja, az emberi nem gyöngédebb fele, az élet vigasza, boldogsága. Szobra Janus-arcú, de nem oszlik két alakká. Egyikre a római tivornyák lánya, Kepler csalfa felesége, a londoni vásár kacérja vésik rá vonásaikat; a másakra a rabnő, ki fel-fogja uráról a korbács-ütést, a zárdaszűz, az anya, ki a phalanstérebén is vadállati hévvel védi gyermekét. S mikor a költő a sírba söpri összes bábjaikat, Éva maga lép az át, mert ő az örök eszmény. Ez a nő apoteózis.

Így bontja Madách három szálra az emberi természetet.

A férfi nagy hivatásának árnya, hogy a boldogság nem elégíti ki. Ádámot mindig valamely eszme tartja, megszállva: az benne a nagyság vonása. Eszméinek mindent feláldoz, a boldogságot is (elhagyja értök Évát), de eszméiben is csalódik. Ez egyéni csalódásokból halmozódik fel Ádám nagy csalódása, hogy az ember útja merő tévelygés, ez az ember végzete, az élet átka, — ezért tragédia a költemény.

A kiábrándító vonás nem pusztán Lucifer cselfogása; akkor a mű cselvígjáték volna az eszmék világában. Ádám azon örvény előtt szédül meg, mely az eszmék elgondolása s megvalósulásuk közt nyílik. De mindig új eszmékben bízunk; az emberi természet kiapadhatlan forrása a reménynek és tetterőnek. Sorsa nem csak folytonos bukás, hanem folytonos fölemelkedés is. De ezt a vonását a küzdő ember nem látja, csak aki egészében szemléli. Megszépül a földi pálya Ádám szemében is, mikor a földtől elszakadva, az űrben szállva, a magasból néz vissza rá. Most látja, hogy a küzdő számára mindig nyílt az örömmek egy virága.

*Szerelem és küzdés nélkül mit ér
A lét? — — —*

A küzdelemben látja az élet értelmét :

A célt, tudom, még százszor el nem érem.
Mit sem tesz.
Az ember célja a küzdés maga.

E felfogásban a folytonos legyőzetés folytonos győzelemmé változik.

Hiába gúnyolódik Lucifer, hogy ellentétes eszmékért lelkesült, Ádám azt feleli :

Bármí hitvány
Volt eszmém, akkor mégis lelkesített,
Emelt, és így nagy és szent eszme volt.
Előbbre vitte az ember nemet.

E tanulság fogja össze a történelmi képeket. A haladás az élet főgondolata, az ember törekvéseinek sarkantyúja, célja és díja egyben.

Az összeség munkájának tehát van célja, az egész életének öröme.

Csakhogya megbékült Ádámot Lucifer a kihűlő földre hozza vissza, hol korcs az ember, kihalt az eszme, — s akinek mindig útjába lökte a halál mementóját, most az emberiség sírjának szélére állítja.

Ádám felriad :

Álmodtam-é?

S több-é, mint álom, a lét?

A képes beszéd nyelvén : kétségbeesésében kész a biztos megsemmisülésbe menekülni, de sorsa nincs saját kezében : Éva szava visszatartja, faja fennmarad, az emberiség története, a bukások és felemelkedések láncolata immár megindul. Isten kezére ösmer ebben ; hozzá fordul kétségei közt.

Első szava régi kérdését, a halhatatlanságot illeti :

E szűk határu lét-e mindenem?

A második kérdés a földi pályára, a haladásra vonatkozik :

Megy-é előbbre majdan fajzatom,
Nemesbedvén . . . ?

Az első az egyén, a második az emberiség kérdése. — Az Úr egyensúlyba állítja az örök és a földi életet : megcsillantja a lélek halhatatlanságát s a földi pályára is a végtelenség fénysugarát veti :

Végtelen a tér, mely munkára hív.

A földi élet így összekapcsolódik az örökkévalóval. Az Úr megerősíti Ádámot jó sugallataiban :

. . . egy szózat zeng feléd — szünetlenül.

Nem más ez, mint régi iránytűje, a hívás szava. Éva szívéen keresztül költészetté fog szűrődni. Az Úr tehát a szív szavára épít. Lucifer nyugtalan kétségeit arra ítéli, hogy mit rontni vágyik, szép és nemesnek új csirája lesz'. Van Ádámnak egy harmadik kétsége is ; a küzdő nagy emberek, az úttörők felől.

Van-é jutalma a nemes kebelnek,
Melyet kigúnyol vérhullásaért
A kislelkű tömeg.

Erre az angyalok kara válaszol :

ne bánd, ha
A tömeg hálátlan is lesz,
Mert ne azt tekintse célul,
Önbecsét csak, ki nagyot tesz.

A nagy ember jutalmát önérzetébe helyezik, midőn a küzdő embert a teremtés részesévé avatják, kinek az

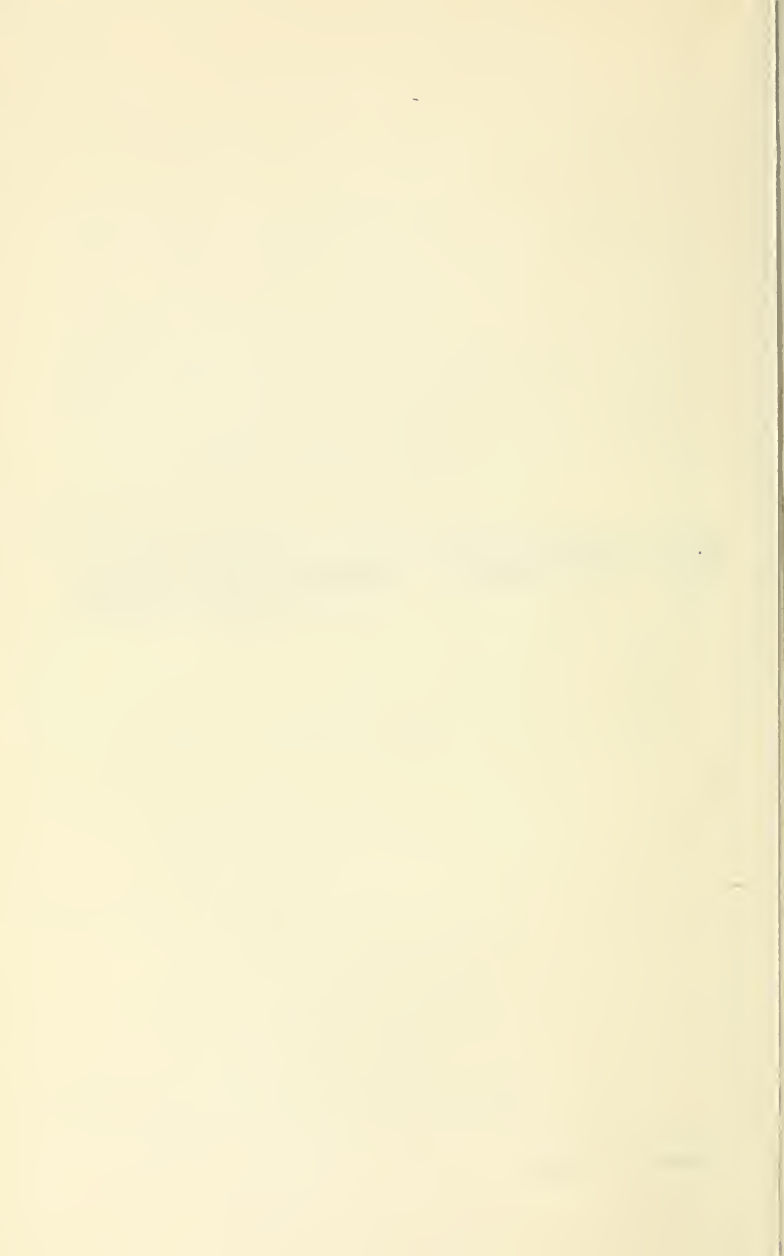
Úr megengedi, hogy ,helyette tegyen', folytatva a terem-
tés munkáját. — Az ember fölmagasztalása ez. Így
zárulnak be a nagy mű kérdései.

Éva lelke megnyílik, s mint a bárkából Noé galambja,
felszárnyal hite, hogy érti a dalt. Ádám csak gyanítja,
de kétségein átsugárzik az Úr szava: küzdj és bízva
bízzál! —

A nagy költemény 1861-ben jelent meg. A ,küzdj
és bízzál' nemcsak az Úr szavából hangzott az emberi-
ségnek, hanem a költő szívéből is, nemzetéhez, akkori
hazafias küzdelmeire. E bizalom nem következik a
műből, a költő úgy fejezi ki, mint lelkének parancs-
szavát. Madách 64-ben sírba szállott, de szava szól min-
den korhoz, az egész emberiséghez, — szól különösen a
költő nemzetének küzdelmeire, csalódásaira és gyászára,
egy nagy költő szívéből, küzdelmes történelmünk tanul-
ságaul, a hit szavával: küzdjünk és bízzunk!

AZ EMBER TRAGÉDIÁJA

ELSŐ SZÍN.

(A mennyekben. *Az Úr* dicstől környezetten trónján. *Angyalok serege* térden. *A négy főangyal* a trón mellett áll. Nagy fényesség.)

ANGYALOK KARA. Dicsőség a magasban Istenünknek,
Dícsérje őt a föld és a nagy ég,
Ki egy szavával híva létre mindent
S pillantásától függ ismét a vég.
Ő az erő, tudás, gyönyör egésze,
Részünk csak az árny, melyet ránk vetett,
Imádjuk őt a végtelen kegyért, hogy
Fényében ily osztályrészt engedett.
Megtestesült az örökös nagy eszme,
Im a teremtés béfejezve már,
S az Úr mindentől, mit lehelni enged,
Méltó adót szent számolyára vár.

Az ÚR. Be van fejezve a nagy mű, igen.

A gép forog, az alkotó pihen.
Év-millióig eljár tengelyén,
Mig egy kerékfogát újítni kell.
Fel hát világim véd-nemtői, fel,
Kezdjétek végtelen pályátokat.
Gyönyörködjem még egyszer bennetek,
Amint elzúgtok lábaim alatt.

(*A csillagok védszellemei különböző nagyságú, színű, egyes, kettes csillaggömböket, üstökösöket és ködcsillagokat görgetve rohannak el a trón előtt. Szférák zenéje halkan.*)

ANGYALOK KARA. Milyen büszke láng-golyó jó
Önfényében elbizottan,
S egy szerény csillagcsoporthoz

Ép ő szolgál öntudatlan.
 Pislog e parányi csillag,
 Azt hinnéd, egy gyöngé lámpa,
 S mégis millió teremts
 Mérhetetlen nagy világa.
 Két golyó küzd egymás ellen
 Összehullni, szétsietni:
 S e küzdés a nagyszerű fék,
 Pályáján tovább vezetni.
 Mennydörögve zúg amaz le,
 Távulnan rettegve nézed:
 S kebelében milljó lény lel
 Boldogságot, enyhe békét. --
 Mily szerény ott — egykor majdan
 Csillaga a szerelemnek,
 Óvja őt meg ápoló kéz
 Vigasztal a földi nemnek. --
 Ott születendő világok,
 Itt enyészők koporsója:
 Intő szózat a hiúnak,
 Csüggedőnek biztatója.
 Rendzavarva jó amott az
 Űstökös rettentő képe:
 S ím, az Úr szavát meghallva,
 Rend lesz útja ferdesége.
 Jössz te, kedves ifjú szellem,
 Változó világgömböddel,
 Aki gyászt és fénypalástot,
 Zöld s fehér mezt váltogatsz fel.
 A nagy ég áldása rajtad!
 Csak előre, csüggedetlen;
 Kis határodon nagy eszmék
 Fognak lenni küzdelemben.
 S bár a szép s rút, a mosoly s könny,
 Mint tavasz s tél, kört vesz rajta,
 Fénye, árnya lészen együtt:
 Az Úr kedve és haragja.

(A csillagok védszellemei elvonultak.)

GÁBOR FŐANGYAL. Ki a végetlen űrt kimerítetted,
 Anyagot alkotván beléje,
 Mely a nagyságot s messzeséget
 Egyetlen szódra hozta létre:
 Hozsána néked, Eszme! (*Leborúl.*)

MIHÁLY FŐANGYAL. Ki az örökké változandót,
 S változatlant egyesítetted,
 Végetlent és időt alkotva,
 Egyéneket és nemzedéket:
 Hozsána néked, Erő! (*Leborúl.*)

RÁFAEL FŐANGYAL. Ki boldogságot árjadoztatsz,
 A testet öntudatra hozva,
 És bölcsességed részesévé
 Egész világot felavatva:
 Hozsána néked, Jóság! (*Leborúl. Szünet.*)

AZ ÚR. S te, Lucifer, hallgatsz, önhittén állsz,
 Dicséretemre nem találász-e szót,
 Vagy nem tetszik tán, amit alkoték?

LUCIFER. S mi tessék rajta? Hogy néhány anyag
 Más-más tulajdonokkal felruházva,
 Miket előbb, hogysem nyilatkozzanak,
 Nem is sejtettél bennök, úgy lehet,
 Vagy, ha igen, másítani nincs erőd,
 Néhány golyóba össze-vissza gyúrva,
 Most vonzza, úzi és taszítja egymást,
 Néhány féregben öntudatra kél,
 Míg minden megtelt, míg minden kihűlt
 És megmarad a semleges salak. — —
 Az ember ezt, ha egykor ellesi,
 Vegykonyhájában szintén megteszi.
 Te nagy konyhádba helyzéd embered
 S elnézed néki, hogy kontárkodik,
 Kotyvaszt s magát istennek képzei.
 De hogyha elfecsérli s rontja majd
 A főztet, akkor gyúlsz késő haragra.
 Pedig mit vársz mást egy műkedvelőtől? —
 Aztán mi végre az egész teremtés?
 Dicsőségedre írtál költeményt,
 Beléhelyezted egy rossz gépezetbe

És meg nem únod véges-végtelen,
 Hogy az a nóta mindig úgy megyen.
 Méltó-e ilyen aggastyánhoz e
 Játék, melyen csak gyermekszív hevíülhet?
 Hol sárba gyúrt kis szikra mímeli
 Urát, de torzalak csak, képe nem;
 Végzet, szabadság egymást üldözi,
 S hiányzik az összhangzó értelem.

Az ÚR. Csak hódolat illet meg, nem bírálát.

LUCIFER. Nem adhatok mást, csak mi lényegem.

(Az Angyalokra mutatva.)

Dícsér eléggé e hitvány sereg,
 És illik is, hogy ők dícsérjenek.
 Te szülted őket, mint árnyát a fény,
 De mindöröktől fogva élek én.

Az ÚR. Hah, szemtelen! nem szült-e az anyag,
 Hol volt köröd, hol volt erőd előbb?

LUCIFER. Ezt tőled én is szintúgy kérdehetem.

Az ÚR. Én végtelen időtől tervezem,

S már bennem élt, mi mostan létesült.

LUCIFER. S nem érzéd-e eszméid közt az űrt,

Mely minden létnek gátjaúl vala,

S teremtni kényszerültél általa?

Lucifer volt e gátnak a neve,

Ki a tagadás ősi szelleme.

Győztél felettem, mert az végzetem,

Hogy harcaimban bukjam szüntelen,

De új erővel felkeljek megint.

Te anyagot szültél, én tért nyerék,

Az élet mellett ott van a halál,

A boldogságnál a lehangolás,

A fénynél árnyék, kétség és remény.

Ott állok, látod, hol te, mindenütt,

S ki így ösmérlek, még hódoljak-e?

Az ÚR. Hah, pártos szellem! el előlem, el!

Megsemmisíthetnélek, de nem teszem,

Számúzve minden szellemkapcsolatból

Küzdj a salak közt, gyűlölj, idegen.

S rideg magányod fájó érzetében

Gyötörjön a végetlen gondolat:
 Hogy hasztalan rázod porláncodat,
 Csatád hiú az Úrnak ellenében.

LUCIFER. Nem úgy, ily könnyen nem löksz el magad-
 Mint hitvány eszközt, mely felesleges lett. [től,
 Együtt teremtenk: osztályrészemet
 Követelem.

AZ ÚR (*gúnnnyal*). Legyen, amint kívánod,
 Tekints a földre, Éden fái közt
 E két sudar fát a kellő középén
 Megátkozom, aztán tiéd legyen.

LUCIFER. Fukar kezekkel mérsz, de hisz nagy úr vagy
 S egy talpalatnyi föld elég nekem.
 Hol a tagadás lábát megveti,
 Világodat meg fogja dönteni. (*Indúl.*)

ANGYALOK KARA. El Isten színétől, megátkozott,
 Hozsán' az Úrnak, ki törvényt hozott.

MÁSODIK SZÍN.

(A paradicsomban. Középen a tudás és az örökélet fái. *Ádám* és *Éva* jönnek, különféle állatok szelíd bizalommal környezik őket. Az ég nyílt kapuján dics (glória) sugárzik elő, s angyali karok halk harmóniája hallik. Verőfényes nap.)

ÉVA. Ah élni, élni: mily édes, mi szép!

ÁDÁM. És úrnak lenni mindenek felett.

ÉVA. Érezni, hogy gondoskodnak felőlünk,

És mindezért csupán hálát rebegnünk

Ahhoz, ki nyújtja mind e kéjeket.

ÁDÁM. A függés, látom, életelv neked.

Szomjúzom *Éva*, nézd, mi csábosan

Néz e gyümölcs ránk.

ÉVA. Majd szakítok egyet.

AZ ÚR SZAVA. Megállj, megállj, egész földet neked

Ádám, csak e két fát kerüld, kerüld,

Más szellem óvja csábgyümölcsseit

S halállal hal meg, aki élvezi.

Amott piroslik a szőlőgerezd,

Ott enyhe árnyék kínál nyugalommal,

Ragyogó délnek tikkasztó hevében.

ÁDÁM. Csodás parancs, de úgy látszik, komoly.

ÉVA. Mért szebb e két fa, mint más; vagy miért

Ép ez tilalmas?

ÁDÁM. Hát mért kék az ég,

Miért zöld a liget? — elég, hogy úgy van.

Kövessük a szót, jőj utánam, *Éva*.

(*Letelepdednek egy lugosban.*)

ÉVA. Hajolj keblemre, én meg majd legyezek.

(*Nagy szélroham, Lucifer a lombok között megjelenik.*)

ÁDÁM. Hah nő! mi ez, nem hallék még hasonlót.
 Miként ha ellenséges idegen
 Erő tört volna rajtunk.

ÉVA. Reszketek.

Az égi zengzet is elhallgatott.

ÁDÁM. Itt kebleden, úgy tetszik, hallom azt még.

ÉVA. Én meg, ha ott fenn e dics elborúl,

Itt lenn találom azt szemedben, Ádám.

Hol is lelhetném másutt kívüled,

Kit létre is csak hő vágyad hozott,

Mint fényárjában a fejedelmi nap

A mindenségben árván hogy ne álljon,

A víz színére festi önmagát

S enyelg vele, örül, hogy társa van,

Nagylelkűen felejtván, hogy csupán

Saját tüzének halvány mása az,

Mely véle együtt semmivé borulna.

ÁDÁM. Ne szólj így, Éva, meg ne szégyeníts.

Mi a hang, hogy ha nincs ki értené?

Mi a sugár, ha szín nem fogja fel?

Mi volnék én, ha mint visszhang s virágban,

Benned szebb létre nem feselne létem,

Melyben saját magam szerethetem?

LUCIFER. E lány enyelgést mért is hallgatom?

Elfordulok, másképp oly szégyen ér még,

Hogy a hideg számító értelem

Megírigylendi a gyermekkedélyt.

(Egy madárka énekelni kezd egy közel ágon.)

ÉVA. Hallgasd csak Ádám, oh mondd, érted-e

E kis bohó szerelmes énekét?

ÁDÁM. Én a patak zúgását hallgatám

És azt találom, szintén így dalolt.

ÉVA. Minő csodás összhang ez, kedvesem,

E sokszerű szó és egy értelem.

LUCIFER. Mit késem ennyit? fel munkára, fel.

Megesküvém vesztökre, veszniök kell.

S kételkedve állok mégis újra meg,

Nem küzdök-e hiába a tudás,

A nagyravágyás csábos fegyverével

Őellenek, kik közt mint mēnhely áll,
Mely lankadástól óvja szívöket,
Emelve a bukót: ez érzelem.

De mit töprengek? Az nyer, aki mer!

(Új szélroham. *Lucifer a megrettenő emberpár előtt megjelenik. A dics elborúl. Lucifer kacag.*)

Mit álmélkodtok? (*Évához, ki futásnak indul.*)

Oh, megállj, kecses hölgy!

Engedd egy percre, hogy csodáljalak.

(*Éva megáll s lassankint felbátorodik.*)

(*Félre.*) E mintakép milljószor újuland meg.

(*Fenn.*) Ádám, te félsz?

ÁDÁM. Tőled, hitvány alak?

LUCIFER (*félre*). Ez is jó ős a büszke férfinemnek.

(*Fenn.*) Üdvöz légy, szellem-testvér!

ÁDÁM. Mondd, ki vagy?

Alulról jössz-e hozzánk, vagy felülről?

LUCIFER. Amint tetszik, nálunk az egyre megy.

ÁDÁM. Nem tudtam, hogy van ember még kívülünk.

LUCIFER. Hohó! nagyon sok van még, mit te nem

S nem is fogsz tudni. Vagy a jámbor agg [tudsz,

Azért teremtetett volna-e porondból,

Hogy a világot ossza meg veled?

Te őt dicséred, ő téged kitart,

Megmondja, végy ebből és félj amattól,

Óv és vezet, mint gyapjas állatot;

Hogy eszmélj, szükséged nem is lehet.

ÁDÁM. Hogy eszméljek? — S nem eszmélnék-e hát?

Nem érzem-é az áldó napsugárt,

A létezésnek édes örömét

És Istenemnek végtelen kegyét,

Ki engemet tőn a föld Istenévé?

LUCIFER. Ezt tartja tán az a kis féreg is,

Mely a gyümölcsöt eszi el előled,

Meg a sas, mely a kis madárra csap.

Avagy mi tesz nemesbbé tégedet?

Egy szikra az, mely bennetek dereng.

Egy végtelen erőnek mozzanása;

Mint a pataknak egyes habjai,

Egy percre felcsillogva visszahullnak
 Közös medröknek szürke mélyibe. —
 Igen, tán volna egy, a gondolat,
 Mely öntudatlan szüdben dermedez,
 Ez nagykorúvá tenne, önerődre
 Bizván, hogy válassz jó és rossz között,
 Hogy önmagad intézzed sorsodat
 S a gondviselettől felmentene.
 De trágyaféregül tán jobb neked
 Tenyészni kis körödnek lágy ölében
 S tudás nélkül elfogyni életeddel.
 Nagy kényelem a megnyugvás hitünkben;
 Nemes, de terhes, önlábunkon állni!
 ÁDÁM. Nagy dolgokat mondsz, szédülök belé.
 ÉVA. Én lelkesülök, szép s új dolgokat mondsz.
 LUCIFER. De a tudás nem volna még elég;
 Hogy testesüljön nagyszerű művekben,
 A halhatatlanság is kellene.
 Mit képes tenni az arasznyi lét?
 E két fa rejti mind e birtokot,
 S ettől tiltott el, aki alkotott.
 Tudsz, mint az Isten, azt ha élvezed,
 Ettől örök ifjú marad kecsed.
 ÉVA. Mégis kegyetlen a mi alkotónk!
 ÁDÁM. De hátha megcsalsz? (*A dics kissé kilisztul.*)
 ÉGI KAR. Jaj neked, világ,
 Az ős tagadás kísért.
 AZ ÚR SZAVA. Ember, vigyázz!
 ÁDÁM. Mi hang ez ismét?
 LUCIFER. A szél gallyakat ráz.
 Segítsetek
 Ti elemek,
 Az embert nektek
 Szerezni meg.
 (*Szélroham, a dics elborúl.*)
 E két fa az enyém!
 ÁDÁM. Ki vagy tehát te?
 Hisz olyannak tűnsz fel, mint mi vagyunk.
 LUCIFER. Nézd ott a sást, mely felhők közt kovályg.

Nézd e vakondot földet túrva lenn,
 Mindkettőt más-más láthatár övedzi.
 A szellemország látköröd-kívül van,
 És ember az, mi legmagasb neked.
 Az ebnek is eb legfőbb ideálja,
 S megtisztel, hogyha társaúl fogad.
 De éppen úgy, miként te őt lenézed,
 És állsz felette végzete gyanánt,
 Áldást vagy átkot szórva istenül rá,
 Ép úgy tekintünk rátok mi alá,
 A szellemország büszke részesi.

ÁDÁM. S azoknak volnál hát te egyike?

LUCIFER. Igen, erősek közt a leghatalmasb,
 Ki ottan álltam az Úr trónja mellett,
 S legszebb dicséből osztályom kijárt.

ÁDÁM. Mért nem maradtál hát a fényes égben,
 E por-világra mért jövél közénk?

LUCIFER. Megúntam ott a második helyet,
 Az egyhangú, szabályos életet,
 Éretlen gyermek-hangú égi kart,
 Mely mindig dicsér, rossznak mit se tart.
 Küzdést kívánok, diszharmóniát,
 Mely új erőt szül, új világot ad,
 Hol a lélek magában nagy lehet,
 Hová, ki bátor, az velem jöhet.

ÁDÁM. Megmondta Isten, hogy büntetni fog,
 Ha más utat választunk, mint kitűzött.

ÉVA. Miért büntetne? — Hisz, ha az utat
 Kitűzte, melyen hogy menjünk, kívánja,
 Egyúttal olyanná is alkotott,
 Hogy vétkes hajlam másfelé ne vonjon.
 Vagy mért állított mély örvény fölé,
 Szédelgő fejjel, kárhozatra szánva?
 Ha meg a bűn szintén tervében áll,
 Mint a vihar verőfényes napok közt,
 Ki mondja azt vétkesnek, mert zajong,
 Mint ezt, mivel éltetve melegít?

LUCIFER. Lám, megjelent az első bölcselő!
 Nagy sor jövend utánad, szép hugom,

Mely milljó úton ezt vitatja újra,
 A tébolydába téved sok közülök;
 Sok visszaretten, révbe egy sem ér.
 Hát hagyjatok fel az okoskodással,
 Minden dolognak oly sok színe van,
 Hogy aki mindazt végig észleli,
 Kevesbet tud, mint első pillanatra,
 S határozatra jöni rá nem ér.

A tett halála az okoskodás.

ÉVA. Én hát szakítok egyet a gyümölcsből.

ÁDÁM. Megátkozó az Úr.

(Lucifer kacag.)

De csak szakíts.

Jöjön reánk, minek ránk jöni kell,

Legyünk tudók, mint Isten.

(A tudás almáját előbb Éva, aztán Ádám megízleli.)

ÉVA.

S e felett

Örökké ifjak.

LUCIFER.

Erre, erre csak.

A hallhatatlanságnak fája ez.

Siessetek hát!

*(A másik fa felé vonja őket, egy Cherub lángoló karddal
 útjokat állja.)*

CHERUB.

Félre, bűnösök!

AZ ÚR SZAVA. Ádám, Ádám! elhagytál engemet,

Elhagylak én is, lásd, mit érsz magadban.

ÉVA. Végünk van!

LUCIFER.

Csüggedtek?

ÁDÁM.

Koránse hidd!

Csak ébredésem borzongása ez. —

El innen, hölgyem, bárhová, — el, el!

Idegen már s kietlen ez a hely.

ÉGI KAR. Ah, sírjatok testvéri könnyeket,

Győz a hazugság, — a föld elveszett!

HARMADIK SZÍN.

(Pompás vidék a paradicsomon kívül. Kis durva fakaliba.
Ádám cövekeket ver le kerítésül. *Éva* lugost alkot.
Lucifer.)

ÁDÁM. Ez az enyém. A nagy világ helyett
E tér lesz otthonom. Bírok vele,
Megvédem azt a kárttevő vadaktól
És kényszerítem nékem termeni.

ÉVA. Én meg lugost csinállok, épen olyat
Mint az előbbi, s így közénk varázslom
A vesztett Édent.

LUCIFER. Vajh, mi nagy szavat
Mondottatok ki. A család s tulajdon
Lesz a világnak kettes mozgatója,
Melytől minden kél s kín születni fog.
És e két eszme nő majd szüntelen,
Amíg belőle hon lesz és ipar,
Szülője minden nagynak és nemesnek,
És felfalója önnön gyermekének.

ÁDÁM. Rejtélyeket beszélsz. Ígérted a
Tudást, az ösztön kéléről lemondtam
Érette, hogy, bár küzdve, nagy legyek.
S mi az eredmény?

LUCIFER. Hát nem érzed-e?

ÁDÁM. Érzem, hogy Isten amint elhagyott,
Üres kézzel taszítván a magányba,
Elhagytam én is. Önmagam levék
Enistenemmé, és amit kívírok,
Méltán enyém. Erőm ez, s büszkeségem.

LUCIFER (*félre*). Hiú báb, mostan fittyet hánysz az
Meglátjuk szíved, villámok ha égnék. [égnék.]

ÉVA. Nekem meg büszkeségem az csupán,
Hogy a világnak anyja én leszek.

LUCIFER (*félre*). Dicső eszmény, mit a nő szíve hord,
Megörökíteni a bűnös nyomort.

ÁDÁM. Mit is köszönjek néki? pusztá létem?

Hisz az a lét, ha érdemes leszen
Terhére, csak fáradságom gyümölcse.
A kéjet, amit egy ital víz ád,
Szomjam hevével kell kiérdemelnem,
A csók mézének ára ott vagyon —
Amely nyomán jár — a lehangolásban.
De hogyha a hálának csatja mind
Le is hullt rólam, bár szabad levék
Alkotni sorsom és újból lerontni,
Tapogatózva amit tervezék, —
Ahhoz segélyed sem kellett talán,
Megbírta volna azt saját erőm.

S te nem mentél meg a súlyos bilincstől,
Mellyel testem por földéhez csatol.
Érzem, bár nem tudom nevét, mi az,
Talán egy hajszál — annál szégyenebb —
Mi korlátozza büszke lelkemet.

Nézd, ugranám, és testem visszahull,
Szemem, fülem lemond szolgálatáról,
Ha a távolnak kémlem titkait;
S ha képzetem magasb körökbe von,
Az éhség kényszerít, hunyáskodottan
Leszállni ismét a tiprott anyaghoz.

LUCIFER. Ezen kötél erősb, mint én vagyok.

ÁDÁM. Ah, úgy te gyöngé szellem vagy igen,

Ha e láthatlan pókháló, e semmi,
Mit százezer lény észre sem veszen
S hálója közt szabadság érzetével
Fickándozik, mit csak néhány kivált
Magasb szellem sejt, még dacol veled.

LUCIFER. S csak is ez az, mi velem bír dacolni.

Mert szellem, mint én. Vagy tán azt hiszed,
Hogy, mert elrejtve munkál s zajtalan,
Nem is erős? — Ne hidd, homályban ül

Mi egy világot rendít és teremt,
Mert látásától megszédülne a fej.
Csak ember műve csillog és zörög,
Melynek határa egy arasznyi lét.

ÁDÁM. Hagyd megtekintnem hát e működést,
— Egy percre csak, keblem, tudod, erős —
Mely rám befolyhat, aki enmagamban
Olyan különvált és egész vagyok.

LUCIFER. «Vagyok» — bolond szó! Voltál és leszesz.
Örök levés s enyészet minden élet.
De nézz körül és láss szellem-szemekkel.

ÁDÁM. *(Amit a következőkben mond, mind láthatóvá is lesz.)* Mi áradat buzog fel így körülém,
Magasba törve szakadatlanúl,
Hol kétfelé vál s a földsarkokig
Vihar gyanánt rohan.

LUCIFER. Az a melegség,
Mely életet visz a jegek honába.

ÁDÁM. Hát e két lángfolyam, mely zúgva fut
Mellettem el, hogy, félek, elsodor
És mégis érzem éltető hatását:
Mi az, mi az? elkábulok belé.

LUCIFER. Ez a delej.

ÁDÁM. Alattam ing a föld.

Amit szilárdnak és alaktalannak
Tartottam eddig, forrongó anyag lőn,
Ellentállhatlan, mely alak után tör,
Életre küzd. Amarra mint jegec,
Emerre mint rügy. Oh, e zűr között
Hová lesz énem zárt egyénisége,
Mivé leszesz, testem, melyben szilárd
Eszköz gyanánt oly dőren megbízám
Nagy terveimben és nagy vágyaimban?
Te elkényeztetett gyermek, ki bajt
S gyönyört szeresz számomra egyiránt,
Néhány marok porrá sülyedsz-e csak,
Míg többi lényed víz és tünde lég,
Mely még imént piroslott és örült
S legott voltammal a felhőbe gözölt?

Minden szavam, agyamban minden eszme
 Lényemnek egy-egy részét költi el;
 Elégek! — és a vészhozó tüzet
 Talán rejtélyes szellem szitogatja,
 Hogy melegedjék hamvadásomon.
 El e látással, mert megőrülök.
 Ily harcban állni száz elem között
 Az elhagyatottság kínos érzetével,
 Mi szörnyü, szörnyü! — Oh, miért lökém el
 Magamtól azt a gondviseletet,
 Mit ösztönöm sejtett, de nem becsült,
 S tudásom óhajt, oh! de hasztalan!
 Éva. Úgy-é, úgy-é, hasonlót érzek én is.
 Ha majd te harcolsz a fenevadakkal,
 Vagy én lankadva kertünk ápolom,
 Körültekintek a széles világon,
 És égen, földön nem lesz egy rokon,
 Nem egy barát, ki biztasson vagy óvjon.
 Nem így volt ám ez egykor, szebb időben.

LUCIFER (*gúnyosan*).

Hiszen, ha oly kicsinyes lelketek,
 Hogy fáztok ápoló gond s kéz ne'kül,
 S alárendeltség oly szükségetek:
 Idézek én fel istent számotokra,
 Ki nyájasabb lesz, mint a zord öreg:
 E földnek szellemét, ismérem őt
 Az égi karból, szép, szerény fiú.
 Jelenjél meg szellem,
 Látod, nem bírsz velem,
 Az ősi tagadás
 Hív, hisz nem merne más.

(*A földből lángok csapnak fel, tömör fekete felhő képződik szivárvánnyal, iszonyúan mennydörögve.*)

LUCIFER (*hátralepve*).

Ki vagy te, rém? Nem téged hívtalak,
 A föld nemtője gyöngé és szelid.

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA.

Mit gyöngéül látál az égi karban,
 Az önkörében végtelen, erős. —

Im itt vagyok, mert a szellem szavának
Engednem kelle, ámde megjegyezd,
Hogy fölzaklatni s kormányozni más.
Ha fölveszem saját képem, leroskadsz,
S eme két féreg itt megsemmisül.

LUCIFER. Mondd hát, hogyan fér büszke közeledbe
Az ember, hogy ha Istenül fogad?

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA.

Elrészletezve vízben, fellegekben,
Ligetben, mindenütt, hova benéz
Erős vágyakkal és emelt kebelrel. *(Eltűnik.)*

(A ligetet, forrást tünde játszi Nymphák népesítik.)

EVA. Ah, nézd e kedves testvér-arcokat,
Nézd, nézd, mi bájosan köszöntenek,
Nincs többé elhagyottság, rengeteg,
A boldogság szállott közénk velek.
Ők adnak bűnkben biztató szavat,
A kételkedésben jó tanácsokat.

LUCIFER. Nem is kérhettek jobb helyütt tanácsot —
Kik, amint kértek, már határozatok —
Mint ép e kedves, tünde alakoktól,
Kik úgy felelnek, mint kérdéseitek szól:
A tiszta szívre mosolyogva néznek,
Ijesztő rémül a kétségbeesőnek;
Ők kísérendnek végig száz alakban,
Százféleképen átalváltozottan,
A fürkésző bölcsésznek üde árnya
S örök ifjú szíveknek ideálja.

ÁDÁM. Mit ér, mit ér e játék csillogása,
Elöttem mely foly? nem hatok belé —
S nekem csak egy rejtéllyel több jutott.
Ne hitegess, Lucifer, ne tovább,

Hagyj tudnom mindent, úgy, mint megfogadtad.

LUCIFER *(félre)*. Keserves lesz még egykor e tudásod,
S tudatlanságért fogsz epedni vissza. *(Fent.)*
De türelem. Tudod, hogy a gyönyör
Percét is harccal kell kiérdemelned;
Sok iskolát kell még addig kijárnod,
Sokat csalódnod, míg mindent megértesz.

ADÁM. Könnyű neked beszélni türelemről,
Előtted egy öröklét van kitárva,
De én az élet fájából nem ettem,
Arasznyi lét, mi sietésre int.

LUCIFER. Minden, mi él, az egyenlő soká él,
A százdos fa s egynapos rovar,
Eszmél, örül, szeret és elbukik,
Midőn napszámát s vágyait betölté.
Nem az idő halad: *mi* változunk,
Egy század, egy nap szinte egyre megy.
Ne félj, betöltöd célodat te is,
Csak azt ne hidd, hogy e sár-testbe van
Szorítva az ember egyénisége.
Látád a hangyát és a méherajt:
Ezer munkás jár dőren össze-vissza,
Vakon cselekszik, téved, elbukik,
De az egész, mint állandó egyén,
Együttleges szellemben él, cselekszik,
Kitűzött tervét bizton létesíti,
Míg eljön a vég, s az egész eláll. —
Portested is széthulland így, igaz,
De száz alakban újólág felélsz,
És nem kell újra semmit kezdened:
Ha vétkezel, fiadban bűnhődöl,
Köszvényedet ő benne folytatod;
Amit tapasztalsz, érzesz és tanulsz,
Évmilliókra lesz tulajdonod.

ADÁM. Ez visszapillantása az öregnek.
De ifjú keblem forró vágya más:
Jövőmbé vetni egy tekintetet.
Hadd lássam, mért küzdök, mit szenvedek.

ÉVA. Hadd lássam én is, e sok újulásban
Nem lankad-e el, nem veszít-e bájam.

LUCIFER. Legyen. Bűbájat szállítok reátok,
És a jövőnek végeig beláttok
Tünékeny álmok képei alatt;
De hogyha látjátok, mi dőre a cél,
Mi súlyos a harc, melybe utatok tér;
Hogy csüggedés ne érjen e miatt,

És a csatától meg ne fussatok:
Egére egy kicsiny sugárt adok,
Mely biztatand, hogy csalfa tünemény
Egész látás, — s e sugár a remény.

*(Ez alatt Ádámot és Évát a kalibába vezeti
kik ott elszunnyadnak.)*

NEGYEDIK SZÍN.

(Egyiptomban. Elöl nyílt csarnok. *Ádám* mint Fáraó, fiatalon, trónon ülve. *Lucifer* mint minisztere; tiszteltteljes távolban fényes kíséret. A háttérben rabszolgák egy gúla építésén dolgoznak, korbáccsal rendet tartó felügyelők alatt. Tiszta nap.)

LUCIFER. Felséges úr! aggódva kérdi néped,
Mely elvérezni boldog lenne érted,
Vajon mi az, mi a nagy fáraót
Nem hagyja trónja vánkosán pihenni?
Mért áldozod fel a nap kéjeit,
Az éjnek édes álomképeit,
És nem bízod gondját nagy terveidnek
A rabszolgára, akit az megillet,
Midőn már úgyis a széles világon
Minden dicsőség, uralom tiéd
S a kéj, mit ember elviselni bír?
Száz tartomány bő kincse mond urának,
Neked nyit kelyhet illatos virága
S édes gyümölcsöt csak neked nevel.
Ezer hölgy keble sóhajtoz feléd:
A szőke szépség, lankadó szemével,
Finom, gyöngéd, mint játszi tünemény,
A barna lányka, lihegő ajakkal,
Égő szemében örült szenvedéllyel —
Mind a tiéd. Sorsuk egy szeszélyed,
Mind érzi, hogy betölté hivatását,
Ha néhány perced fűszerezni tudta.
ÁDÁM, Mind ennek nincsen szűmre ingere.
Mint kénytelen adó jó, nem csatázok
Érette, nem köszönhetem magamnak.

De itt e művel, melyet alkotok,
 Azt tartom, hogy meggletem az utat,
 Mely a valódi nagysághoz vezet.
 Művészetét a természet csodálja
 S évezredekre hirdeti nevem.
 Nincs földindulás, nincs vész, mely ledöntse
 Erősebb lett az ember mint az isten.

LUCIFER. S oh fáraó, mégis boldog vagy-e
 E képzeletben? tedd kezed szívedre.

ÁDÁM. Nem én. Ürt érzek, mondhatatlan ürt.
 De mindegy, hisz nem boldogságot esdtem.
 Csak a tömeg ne sejtse kínomat —
 Ha sajnálhatna, nem imádna többé.

LUCIFER. Hát hogyha egykor átlátod magad,
 Hogy a dicsőség percnyi dőre játék?

ÁDÁM. Az nem lehet!

LUCIFER. S ha mégis?

ÁDÁM. Halni térnék,
 Megátkozván utánam a világot.

LUCIFER. Nem fogsz meghalni, bár átlátod egyszer,
 Sőt újra kezdesz, régi sikereddal.

*(A dolgozó rabszolgák közül egyet a felügyelők annyira
 vernek, hogy ez jajveszékelve és üldözötten egész a nyílt
 csarnokba fut s a trón előtt összerogy.)*

A RABSZOLGA. Uram, segíts!

*(A munkások közül ÉVA, mint a rabszolga neje, kibon-
 takozik, s fájdalmas sikoltással férjére borul.)*

ÉVA. Hiába kéred azt.

Ki kínjainknak nem volt részese,
 Nem ért, nem ért! — Halk a jajnak szava
 S a trón magas. Mért nem hívsz engemet,
 Ki eltakarlak s testemmel fogok fel
 Minden csapást?!

ÁDÁM *(a betóduló felügyelőkhez, kik a rabszolgát és
 nejét ki akarják hurcolni).* Hagyjátok ott. Elinnét!
(A felügyelők el.)

Mi ismeretlen érzés száll szívembe,
 Ki e nő és mi büve-bája van,

Mellyel, mint láncsal, a nagy fáraót
 Lerántja porban fetrengő magához? — (*Felkél.*)
 LUCIFER. Ez ismét a szálaknak egyike,
 Melyekkel gúnyúl vett körül urad,
 Eszedbe hozni hernyó voltodat,
 Ha önhitedben lepkeként csapongsz,
 E vékony szál, láttad már, mily erős,
 Kisiklik ujjainkból, és azért
 Nem téphetem szét.

ÁDÁM (*lejőve a trón lépcsőin*). Azt ne is műveld.
 Amilyen sértő, épp oly kellemes.

LUCIFER. De illetlen, hogy egy bölcs és király
 Alatta nyögjön.

ÁDÁM. Mit tegyek tehát?

LUCIFER (*gúnnnyal*). Nincsen más hátra, mint hogy
 Tagadja létét e rejtett fonálnak: [a tudás
 S kacagja durván az erő s anyag.

ÁDÁM. Én nem bírom kacagni, sem tagadni.

ÉVA. Ah, kedvesem, véred csorogva foly,
 Megállítom; fáj, úgy-e bár, nagyon?

A RABSZOLGA. Az élet fáj csak, már nem fáj soká.

ÉVA. Nem úgy, nem úgy, mért éltél volna eddig,
 Ha most halnál meg, amint föllelél?

A RABSZOLGA. Mért él a pór? — A gúlához követ
 Hord az erősnek, s állítván utódot

Jármába, meghal. — Milljók egy miatt.

ÁDÁM. Ah, Lucifer, mi rettentő beszéd ez!

LUCIFER. A haldokló hagymázos örülete.

ÁDÁM. Mit is beszélt?

LUCIFER. Nagy fáraó, mi bánt?

No, mondhatom, hogy nagyszerű dolog:
 Egy rabszolgával a földön kevesb van.

ÉVA. Neked silány szám, nekem egy világ,

Oh jaj, ki fog majd engemet szeretni?

A RABSZOLGA. Én többé nem. — Felejts el, nő, örökre
 (*Meghal.*)

ÁDÁM. Majd foglak én. El innen a halottal.

(*A hullát felveszik.*)

Fel, hölgyem, e trón pamlagán helyed:

A bájnak épen úgy fejedelme vagy
Mint az erőnek én, meg kelle lelnünk
Egymást akárhol.

ÉVA. Oh, nagy fáraó,
Tudom, parancsod a pór végzete,
Nem is szabódom, csak kevés időt
Engedj magamnak, azután parancsolj.

ÁDÁM. Ne többször e szót. Oh, hát birodalmam
Sohsem megy-é túl a parancs szaván?

ÉVA. Elég, ha egyelőre a parancs
Nem illet fájva, — oh ne irigyeld
Ez első percben könnyem a halottól. —
Mi szép halott, ah Istenem, mi szép! *(Ráborúl.)*

ÁDÁM. Szép és halott; mi ellentétel ez:
Törekvésinkre gúny e nyugalom,
Vagy hívságunkra szálnalmas mosoly.

LUCIFER. Szökött rabszolga, ki veled dacol,
Mondván: erősebb lettem láncaidnál.

ÁDÁM. A holtnak béke, az élőnek üdv.
Amaz könnyed nem érzi, mosolyod
Nélkülöznöm kín.

(A halottat kiviszik. Ádám Évát a trónra vezeti.)
Oldalomra, nő!

Ah milyen édes kebleden pihenni.

(Jajveszékélés a munkások közt. Éva összerезzen.)

Mi lelt, szerelmem?

ÉVA. Oh, nem hallod-e

A nép jaját?

ÁDÁM. Először vettem észre.

Nem szép zene, igaz: de ne ügyelj rá.

Csókolj meg és feledd el a világot. *(Luciferhez.)*

Te meg némítsd el azt a jajgatást.

LUCIFER. Azt nem bírom, ez már a nép joga,
Együtt öröklé az igával azt.

(Ismét jajszó. Éva felsikolt, Ádám fölemelkedik.)

ÁDÁM. Hölgyem, te szenvedsz, s nem tudom, miként

Segítsek rajta. Szíveden keresztül

A jajszó, mint villám, fejembe csap

S úgy érzem, a világ kiált segílyt.

ÉVA. Oh fáraó, zúzz el, de megbocsáss,
 Ha a nép jajja nem hágy megnyugodni!
 Ládd, jól tudom, hogy szolgálód vagyok,
 Hogy éltem célja tégedet mulatni,
 Felejték mindent, kívülem mi van:
 Nyomort, nagyságot, ábrándot, halottat,
 Hogy mosolyom üdv, ajkam láng legyen;
 De hogyha a nép, e milljókarú lény,
 Korbácsolt háttal jajgat odakint:
 Mint fájó testnek kiseded porcikája,
 Én, én, a népnek elszakadt leánya,
 Szívemben érzem szintén mind e kint.

ÁDÁM. És én veled. — A milljók egy miatt —
 Mondá a holt is.

ÉVA. Oh, nagy fáraó!
 Komor levél, és én vagyok az oka;
 Űzz el magadtól, vagy taníts, miként kell
 Siketté lennem.

ÁDÁM. Jobb mester valál te,
 Mert megtanítál a jajt hallanom.
 Ne halljam többé. — Íni legyen szabad
 A szolga nép. Mit is ér a dicsőség,
 Mit egy személyben ér utól az ember
 Milljók vesztével és milljók jajával,
 Kikben szintén az az ember lehel;
 Milljószor érzem a kint, egyszer a kéjt.

LUCIFER. Ah, fáraó, rajongsz; hisz a tömeg
 A végzet arra ítelt állata,
 Mely minden rendnek malmán húzni fog,
 Mert arra van teremtvé. Már ina mentsd fel:
 Amit te eldobsz, ő meg nem nyeri,
 És új urat keres holnap magának.
 Vagy azt hiszed, hogy ülhetnél nyakán,
 Ha a gazdának szükségét nem érzi?
 Ha kebelében öntudat lakik?

ÁDÁM. Miért jajgat hát, mintha fájna néki
 A szolgaság?

LUCIFER. Fáj, bár nem tudja, mi.
 Mert minden ember uralomra vágy.

Ez érzet az, s nem a testvériség,
 Mi a szabadság zászlajához űzi
 A nagy tömeget, — ámbár öntudattá
 Nem ébred benne, és csak sejtelemként
 Zaklatja minden olyasért, mi új
 S mi tagadása a már meglevőnek;
 Abban remélve testesülve látni
 A boldogságról képzett álmait.
 Pedig mély tenger a nép: bármilyen napfény
 Sem hatja át tömét; sötét leend az,
 Csak a hullám ragyog, mit színe fölvet,
 És mely hullám esetleg ép te vagy.

ÁDÁM. S mért épen én?

LUCIFER. Vagy más veled rokon,
 Kiben tudattá vált a népi ösztön,
 S ki a szabadság bámult bajnokául
 Fényes helyedre tolnakodni mer.
 Míg a tömeg, nem nyerve semmit is,
 Nevet cserél, a gazda megmarad.

ÁDÁM. Mi végtelen körút okoskodásod,
 Melyből menekvés nincsen is talán.

LUCIFER. Vagyon menekvés. Adj ezen néhány
 Kivált egyénnek láncot és gyűrűt,
 Adj más játékszer, s mondd: im a tömeg
 Fölébe tollak, ez teszen nemesbbé —
 És elhiszik, és a népet lenézőn
 Elszívelik, hogy őket is lenézd.

ÁDÁM. Ne kísérts ily csábító álokokkal.

El a szolgálakkal! légyen mind szabad.

Hirdesd ki nekik, ámde jól siess,

Hogy, míg meghánom, késő is legyen már.

LUCIFER *(félre)*. Előre csak önhittén utadon,

Hidd, hogy te mégy, ha a sors árja von. *(Kimegy.)*

ÁDÁM. E mű meg álljon bevégzetlenül,

Intő rom annak, aki nagyra tör,

Erőnk s gyöngénknek nagy kérdőjele.

*(Kint nagy örömjaj, a munkások eloszolnak. Lucifer
 visszatér.)*

Örülj pór, a nagyság hogy meghajolt
Előtted. Csak ne hidd, hogy kényszerítve.

ÉVA. Vigasztalódjál, oh én kedvesem,
Úgy is mit ér az a rideg dicsőség,
Hideg kígyóként mely közénkbe csúsz?

ÁDÁM. De nagy, de nagy.

ÉVA. El véle; látod, a jaj

Elnémult, üdvünket meg nem szakasztja,
Mi vágyad más, ha keblemen pihensz?

ÁDÁM. Oh nő, mi szük, mi gyarló látköröd.

S a büszke férfit ép ez vonzza hozzád —
Csak gyöngeség, mit az erő szerethet.

Mint a védő szülő gyámoltalan
Voltát karolja leghőbbben fiának.

ÉVA. Ah fáraó, tán már untatlak is

E hasztalan, e balga fecsegéssel?

Hiába, ha okosabb nem vagyok.

ÁDÁM. Ne is kívánd, hogy légy, én kedvesem.

Eszem elég van nékem önmagamnak,

Erő- s nagyságért nem kebledre hajlok,

Sem a tudásért, mindezt könyveimben

Sokkal jobban föllelhetem. Te csak

Beszélj, beszélj, hogy halljam hangodat,

Rezgése szümön végig árjadozzon.

Akármit mondasz, mindegy; oh, ki kérdi:

Mit énekel a kis madár, azért

Édes sejtéssel halljuk hangjait.

Te csak virág légy, drága csecsebecs,

Haszontalan, de szép, s ez érdeme. (*Luciferhez.*)

És mégis egy vágy ver föl mámoromból,

Talán bolond vágy — — oh de teljesítsd —

Hagyj vetnem egy merész pillantatot

Előre, egy pár ezredév utánra,

Mi lesz híremből?

LUCIFER. Amig csókolódtok,

Nem érzed-e a lanyha szelletet,

Mely arcodat legyinti s elröpül?

Vékonyka porréteg marad, hol elszáll,

Egy évben e por csak néhány vonalnyi,

Egy századévben már néhány könyök,
 Pár ezredév gúláidat elássa,
 Homoktorlaszba temeti neved,
 Kéj-kerteidben a sakál üvölt,
 A pusztán koldus, szolganép tanyáz.
(Amit Lucifer mond, mind láthatóvá is lesz.)

S mindezt nem a mennyrázó fergeteg,
 Nem bömbölő földindulás cselekszi,
 Csak gyöngé szellő, mely körülenyelg.

ÁDÁM. Rettentő kép!

LUCIFER *(gúnyyal)*. Ne félj, csak szellemed vesz,
 De tested megmarad, mint múmia,
 Kíváncsisága iskolás fiúknak,
 Torz arculattal, melyről elmosódott
 Az írás, szolga volt-e, vagy parancsolt.
*(Egy múmia felé rúg, mely ezalatt a trón előtt tűnt fel,
 s lassan legördül annak lépcsőin.)*

ÁDÁM *(felugorva)*. Pokolbeli káprázat, el veled!

Hiú törekvés, dőre nagyravágy —
 Fülembe cseng még milliók egy miatt,
 E millióknak kell érvényt szereznem,
 Szabad államban — másutt nem lehet.
 Enyésszen az egyén, ha él a köz,
 Mely egyesekből nagy egészt csinál.

ÉVA. S elhagysz-e engem is, szerelmedet?

ÁDÁM. El téged, a trónt, mindent elhagyok.

Vezess, vezess, új célra, Lucifer,
 Úgy is sok szép időt vesztettem el
 Ez ál-uton. *(Indúl kardot vonva.)*

ÉVA. Királyom! tört reménnyel
 Ha megjössz, szíved e szűn menhelyet lel.

ÁDÁM. Igen, igen; sejtem, hogy téged is
 Tisztult alakban fel foglak találni,
 S akkor nem fogsz ölelni már parancsból,
 De, mint egyenlő, — kéjnek érzetével. *(El.)*

LUCIFER. Ne oly vágatva, még jókor beéred,
 Talán előbb, a célt, hogysem reméled,
 És sírni fogsz majd, látva, hogy mi dőre,
 Mig én kacaglak. — Menjünk hát, előre!

ÖTÖDIK SZÍN.

(Athénében. A köztér, közepén szónokszékkal. Az előtérben oldalvást nyílt templomcsarnok istenszobrokkal, virágfüzérékkel, oltárral. *Éva* mint Lucia, Miltiades hadvezér neje, fiával, *Kimonnal*, több szolgától kísérvé, kik áldozati tárgyakat visznek, jö a templom csarnoka felé. A téren rongyos nép ácsorog. Ragyogó regg.)

ÉVA. Csak erre, erre kedves kis fiam.
Nézd, arra ment el gyors hajón atyád,
Csatázni messze hon határain.
Egy durva nép él ott, mely vakmerőn
Fenyegeté szabadságát honunknak.
Imádkozzunk, imádkozzunk fiam,
Hogy az ég védje e hon igazát.
S vezesse közénk hős atyádat épen.

KIMON. Ugyan mért ment atyám oly messze földre,
Hogy védje ezt a rongyos, gyáva népet,
Ha szép nejét meg bú emészti honn?

ÉVA. Oh jaj, ne ítéld jó apád felett,
Istennek átká ül oly gyermekén.
Csak a szerelmes nőnek van joga
Kesergni férje nagy lépésein,
Miket ha nem tesz, megszegyenlené.
Atyád úgy tett, mint kell a férfiúnak.

KIMON. Félsz hát anyám, hogy gyenge, megverik?

ÉVA. Nem, nem, fiam, atyád hős, győzni fog,
Csak egy van, amitől őt félthetem:
Hogy önmagát nem győzi meg.

KIMON. Hogyan?

ÉVA. Van a léleknek egy erős szava,
A nagyravágy. A rabszolgában alszik,

Vagy szűk körében bűnné aljasúl.
 De vérével táplálván a szabadság,
 Naggyá növeszti, mint polgárerényt.
 Ez költ életre minden szép s nagyot,
 De hogyha túlerős, anyjára tör,
 S küzd véle, míg elvérzik egyikök.
 Ha e szó benne túlerőre jutna,
 Ha megcsalhatná ezt a szent hazát,
 Megátkoznám. Imádkozzunk, fiam!

*(A templom csarnokába mennek, ezalatt a térre mindig
 többen gyülekeznek.)*

ELSŐ A NÉPBŐL. Nem hall az ember semmi izgató
 Hírt, mintha sergünk ellent sem találna.

MÁSODIK A NÉPBŐL.

És itthon is oly álmos minden ember,
 Tán senki sem kohol már terveket,
 Mint hajdanán, miknek kivitelére
 A felséges nép torka kellene.
 Ma reggel óta járom e helyet,
 S szavazatomra nem akad vevő.

ELSŐ A NÉPBŐL. Unalmas élet, mit van tenni már?

HARMADIK A NÉPBŐL.

Nem ártana egy gyöngye kis zavar.

*(Éva ezalatt az oltár tűzét meggyújtotta, kezeit megmosá
 s a hozandó áldozatra készült. Szolgáloi himnusz kezd-
 denek, mely szakaszonként a következő jelenetbe vegyül.
 A tér megtelt polgárokkal, néppel; KÉT DEMAGÓG a szó-
 széért küzd.)*

ELSŐ DEMAGÓG. Odább! ez a hely itten az enyém.

Veszélyben a hon, hogy ha nem beszélek.

(A nép helyeslést üvölt.)

MÁSODIK DEMAGÓG.

Akkor vesz el, ha szólsz. Bérenc, le innét!

(A nép kacag és tapsol.)

ELSŐ DEMAGÓG.

Te nem vagy bérenc, mert ki sem veszén meg.
 Polgárok! fájva emelek szavat,
 Mert a nemes szívnek fáj, a nagyot
 Porig alázni; s egy nagy férfiút

Kell vonnom bíróséketek elé

A dísz-szekérről.

MÁSODIK DEMAGÓG. Jól kezded, gonosz!

No csak virágozd fel az állatot,

Mit áldozatra szántál.

ELSŐ DEMAGÓG. Félre innen!

A NÉPBŐL. Mit is hallgatjuk azt a gúnyolót?

(Rángatják a második demagógot.)

ELSŐ DEMAGÓG. De bármint fáj szívem, mégis beszél.

Mert téged, oh dicső fejedelmi nép,

Még hadvezérednél is többre nézlek.

MÁSODIK DEMAGÓG. Ez árus lelkű, éhenholt csoportot,

Mely eb gyanánt a hulladékre les

Gazdái asztaláról? — Oh te gyáva,

Ízlésedet nem írgyelhetem.

A NÉPBŐL. Le véle, ő is áruló, le véle!

(Még inkább bántalmazták. Éva két galambot s tömjént áldoz az oltáron.)

ÉVA. Szent Aphrodite! oh fogadd, fogadd el

Ez áldozat füstét, hallgasd imámat:

Nem zöld babért kérek férjem fejére,

Családi enyhet csak bajnok szívére.

(Az áldozat füstében EROS mosolyogva megjelenik,

A CHARISOK körülállják s rózsákat hintenek rá. Áhítatba merült csoportozat.)

A SZOLGÁLÓK. Hallgasd meg őt!

EROS.

Oh nő, a tiszta szív

Áldása rajtad!

A CHARISOK. És a Charisok

Oltalma véled!

A SZOLGÁLÓK. Hála, Aphrodite!

ELSŐ DEMAGÓG.

Halld hát a vádat, nép! nagy Miltiades

Eladta a hont.

MÁSODIK DEMAGÓG. Oh, hazudsz, hazudsz!

Hallgassatok, vagy késő bánalomnak

Ér szégyene.

ELSŐ A NÉPBŐL. Le onnan, szemtelen!

(Egészen a tömegbe sodorják.)

ELSŐ DEMAGÓG. Ifjúságod virága van kezében,

Lemnost be bírta venni egy csapással,

S most vesztég áll Pharosnál. Megfizették.

HARMADIK A NÉPBŐL. Halál fejére!

ELSŐ POLGÁR.

No's kiáltsatok,

Vagy bérletemből hurcolkodjatok ki!

(*Az áldozatnak vége, az istenségek eltűnnek.*)

ÉVA (*főlemelkedve*). Minő zaj az kint? nézzük meg,

KIMON. Egy árulót ítélnék el, anyám. [fiam.

ÉVA (*a csarnok lépcsőzetére lépve*).

Szívem mindig szorúl, ha éhező nép

Ítéletét látom nagyok felett.

Ha sárba hull a fényes, kárörömmel

Szemléli a pór, gúnnyal illeti,

Mint hogyha ön-mocskát is igazolná.

MÁSODIK A NÉPBŐL. Uram! rekedt vagyok s kiáltani

Szeretnék.

MÁSODIK POLGÁR. Itt van, kend meg torkodat.

MÁSODIK A NÉPBŐL. Aztán mit mondjak?

MÁSODIK POLGÁR.

Mondj halált fejére.

A NÉPBŐL. Halál! halál! —

ÉVA.

Kiről is van tehát szó?

MÁSODIK DEMAGÓG. (*Hozzája lépve*).

Ki másról, mint ki egy fejvel nagyobb

Mint polgártársi, s azt nem tűrhetik.

ÉVA. Miltiadesről? — Oh, nagy istenek!

S te is vén Crispos, kit rabszolgaságból

Mentett ki férjem, most halált kiáltasz?

CRISPOS. Engedj meg, asszonyom, kettőnk közül

Csak egyik élhet. Három gyermekemmel

Tart, aki így szavaztat.

ÉVA.

Jaj neked,

Ha sorsod, Crispos, így lealjasít!

Bár megbocsájtok, hogyha éhez.

De hát te, Thersites? s ti mind,

Kik a jólétben nyugton szunnyadoztok,

Mert a kapuktól ellenségeteket

Férjem veré el. — Oh hálátlanok!

THERSITES. Ah asszonyom, keservesen esik bár,

De mit tegyünk, ez a néphangulat:

Ki kockáztatja minden birtokát,

Dacolva a felgerjedett habokkal?

ELSŐ DEMAGÓG. Kimondom hát a nép ítéletét.

(LUCIFER: *mint harcos, rémült arccal, szaladva jő.*)

LUCIFER. Vészt hirdetek! Az ellen a kapuknál!

ELSŐ DEMAGÓG.

Az nem lehet, győzelmes hadvezérünk

Nincs-e előttök?

LUCIFER. Épen ő az ellen.

Megtudta, mit forraltok ellene,

Felkelt szívében a méltó harag,

S mig szóltok, tűzzel-vassal itt terem.

MÁSODIK DEMAGÓG. Ti hoztátok mindezt ránk, árulók!

A NÉPBŐL. Üssük le őket. — Éljen a vezér!

Jaj nekünk, fusson, aki merre tud!

Mindennek vége!

ELSŐ DEMAGÓG. Nincs. Hódolni néki

Elébe a kapúkhöz!

ÉVA. Istenek!

Az ítélet fáj, mely által nekem

Elvesztél, férjem, oh de keserűbb,

Hogy igazoltad azt, — bár visszanyerlek.

ELSŐ A NÉPBŐL. Fogjátok el nejét; ha városunknak

Bántása lesz, haljon meg gyermekestül.

ÉVA. Meghalnék érted, férjem, szívesen,

Csak a hon átka gyermekem ne érné.

KIMON. Engem ne félts, anyám, jőj, jőj velem.

Megóv e szentély minden bántalomtól.

(*Felmenni az üldöző csoport elől a csarnokba, két nympa rózsaláncot bocsát le mögöttük a nép előtt, mely azonnal visszalép. Kívülről harsonák hangzanak. a nép jajveszékelve szétszalad. A nympák eltűnnek.*)

LUCIFER (*kacagva kezét dörzsöli*).

Szép tréfa volt. Mi jó az értelemnek

Kacagni ott, hol szívek megrepednek.

(*A templom felé fordulva.*)

Csak e mindig megifjuló, örökké

Szépnek látása ne zavarja folyvást.

Úgy fázom idegenszerű körében,
 Mely a meztelent is szemérmesessé,
 A bűnt nemessé és a végzetet
 Magasztossá teszi rózsáival
 S az egyszerűség csókos ajkival.
 Mért késik oly soká az én világom,
 A torzalak, a kétes rémület,
 Hogy elriassza e káprázatot,
 Mely küzdelemben a már-már bukó
 Embert mindannyiszor fölkelte újra?
 De majd meglátjuk, hogyha a halál
 Borzalma eljő hozzánk nemsokára,
 Unalmas árnyjátékoknak vajon
 Nem lesz-e akkor itt végső határa.

(*ÁDÁM, mint Miltiades, fegyveres csapat élén vezettetik megsebesülten. Előtte könyörögve a nép és a demagógok.*)

A NÉPBŐL. Éljen vezérünk! Könyörülj nagy ember.

ÁDÁM. Mi vétkeitek hát, amiért könyörögtök?

S a gyöngétől mit kérhet az erős?

De nőm nem jó elém, se gyermekem;

Tán csak nem érte őket bántalom!

ÉVA. Ah Miltiades, mért is jössz, ha nőd

Sem bír örülni jöttödön? -- Fiam,

Anyád leroskad, tartsd fel, tartsd fel... Ah,

Még jó nevet se' hagy reád atyád!

ÁDÁM. Mi ez? nem értem. A nép esdekel,

Nőm átkoz és e mell vérzik hazámért.

ÉVA. De jobban vérzik a hon és szívem.

Vagy mért jövel, mondd, hadseregnek élén?

ÁDÁM. Nem illet-e rangomban ily kíséret?

Eljöttem, mert e súlyos seb nem enged

Továbbra is tisztelnem megfélemleni.

Eljöttem, hogy küldőimnek kezébe,

A felséges népnek kezébe téve

Hatalmamat, beszámoljak neki.

Im elbocsátlak, bajnok-társaim,

Kiérdemlétek a háztűz nyugalma.

S most én is e kardot, Athéne Pallas,

Szentelve tűzöm oltárod fölé.

(*Felvezetteti magát a csarnok lépcsőin. Fegyveresei eloszolnak.*)

ÉVA (*férje nyakába borulva*).

Ah Miltiades, hol van boldogabb nő,
Mint a te nőd, nemes, nagy férfiú!
Nézd, nézd, fiad milyen hasonlatos
Hozzád, mi nagy, mi szép!

ÁDÁM. Ti kedvesek!

KIMON. Jól tudtam én, hogy amit tesz atyám,
Az jól van téve.

ÉVA. Oh, ne szégyeníts meg.

Ezt a hitvesnek kelle tudni jobban.

ÁDÁM. Fiam! atyád kardját mutasd be te.

KIMON (*a kardot felakasztva*).

Óvd, istenasszony, ezt a drága kardot,
Míg egykor érte hozzád eljövök.

ÉVA. E kettős áldozathoz az anya

Hadd szórja a tömjént. Pallas, tekints le.

(*Tömjént áldoz.*)

ELSŐ DEMAGÓG (*a szószéken*).

Nem volt-e igazam, hogy áruló?

Hogy Dárius megvette? tettetés csak

A seb, nem kíván ellene csatázni.

A NÉPBŐL. Halál reá!

ÁDÁM. Mi zaj az odakint?

ÉVA. Ah, Miltiades, rettentő beszéd az:

Árulónak mond újra a tömeg.

ÁDÁM. Nevetséges vád; engem árulónak,

Ki Marathonnál győztem?

ÉVA. Oh, hogy úgy van!

Gonosz világ az, melyet itt lelél.

ELSŐ DEMAGÓG. Mit késtek őt elfogni?

(*Nép tolong a templom csarnoka elé, köztük Lucifer.*)

ÉVA. Miltiades!

E szentélyben biztos vagy, meg ne mozdulj.

Miért is oszlatád szét a hadat?

E bünbarlangot mért nem gyujtatád fel?

Csak láncot érdemel e csőcselék,

Mely érzi, hogy te születted urául,

Ki nemesebb vagy mint ők összevéve,
S megöl, megöl, hogy lábadhoz ne essék.
ELSŐ DEMAGÓG. Halljátok-e, egy áruló neje
Miként beszél?

ÉVA. Az a nőnek joga,
Hogy férjét védje, még ha bűnös is,
Hát még ha olyan tiszta, mint uram!
És ellensége olyan korcs, miként ti.

ELSŐ DEMAGÓG. Mért hagyja a felséges nép magát
Igy becsmérelni?

ELSŐ A NÉPBŐL. Hátha igazat mond?

ELSŐ POLGÁR. Ki velök tart, gyanús. Kiáltsatok
Rongy lelkek, vagy dögöljetek meg éhen.

A NÉPBŐL. Halál reá!

ÁDÁM. Takard el e fiút,
Ne lássa vérem, — el nő e kebelről!
A villám, mely a szirtre csap, ne érjen.
Csak én haljak meg, — vagy miért is éljek,
Midőn látom, mi dőre a szabadság,
Melyért egy élten küzködém keresztül.

ELSŐ DEMAGÓG. Mit tétováztok még?

A NÉPBŐL. Halál reá!

ÁDÁM. E gyáva népet meg nem átkozom,
Az nem hibás, annak természete,
Hogy a nyomor szolgává bélyegezze
S a szolgaság vérengző eszközévé
Sülyessze néhány dölyfös pártütőnek.
Csak egyedül én voltam a bolond,
Hivén, hogy ilyen népnek kell szabadság.

LUCIFER *(félre)*. Elmondtad a sírverset önmagadra.
S utánad illőt sok nagy sírromra.

ÁDÁM. Vezessetek le. Nem veszem igénybe
Tovább e szentélyt.

*(Levezetteti magát a lépcsőn, Évát gyöngéden szolgálói
karjába téve.)*

Ím — készen vagyok.

MÁSODIK DEMAGÓG.

Védjed magad, még nincsen veszve semmi!

ÁDÁM. Nagyon gyötörne a seb, hogyha szólnék
Védelmemül.

MÁSODIK DEMAGÓG. Tedd meg, hisz ez a nép
Csak az imént porban csúszott előtted.

ÁDÁM. Ah, ép azért minden haszontalan,
Önszégyenét meg nem bocsátja a nép.

LUCIFER. Kijózanodtál-é hát?

ÁDÁM. Oh, nagyon!

LUCIFER. Átláttad-é, hogy a bódult tömegnek
Nemesb ura voltál, mint ő neked?

ÁDÁM. Lehet, de mind a kettő kárhozat,
Más név alatt a végzet ugyanaz;
Hiú törekvés azzal küzdeni;
Nem is fogok. — Aztán miért, miért is
Vágynék magasra bármi hő kebel?
Éljen magának, és keresse a kéjt,
Mellyel betölti az arasznyi létet,
S tántorgjon ittasan Hádes felé. —
Vezess új útra Lucifer, vezess,
S kacagva nézem más erényeit,
Más kinjait, csak élveket kívánva.
Te meg, nő, aki — úgy rémlik szívemnek —
Egykor lugost varázsolál nekem
A sivatagba, hogyha még fiamból
Polgárt nevelnél tisztos anyaként:
Bolond vagy, méltán gúnyol a leány,
Ki festett arccal a bordélyban ül
Bortól felgerjedt, csókvágyó ajakkal.
Örülj, mulass, tagadd meg az erényt. —
Vérpadra mostan, büntetésemül,
Nem mintha aljast birtam volna tenni,
De mert nagy eszme lelkesíteni bírt.

*(Ezalatt egy tőkét hoznak a lépcsők elé, mellette
Lucifer áll bárdal. Ádám lehajtja fejét.)*

ELSŐ DEMAGÓG. Végezzétek ki. Éljen a haza!

LUCIFER *(félúgva)*.

Szép búcsú, nemde? — No's vitéz uram,
Nem borzogat most furcsán egy kevésse
A torzképű halál rideg szele?

ÉVA. Ah Pallas! meg nem hallgatád imámat.
*(A templomból a halál nemtője, mint szelid tekintetű
 ifjú, lefordított fáklyával s koszorúval Ádámhoz lép.)*

ÁDÁM. Pallas meghallgatott. — Az ég veled,

Megnyugvás szállt szívembe, Lúciám.

LUCIFER. Átok reád, hiú ábrándvilág,

Megint elrontád legszebb percemet.

ÉVA. Átok reád, te közlelkű rideg nép!

A boldogságot durván illetéd,

S üde vi.ága menten porba hullt.

Pedig nem olyan édes a szabadság

Neked, amilyen fájdalmas nekem volt.

HATODIK SZÍN.

(Rómában. Nyílt csarnok, istenszobrokkal, díszedényekkel, melyekben illatok égneek, kilátással az Apenninek felé. — Közepén terített asztal három lecticával. *Ádám* mint *Sergiolus*, *Lucifer* mint *Miló*, *Catulus*, mind megannyi kéjenc, *Éva* mint *Júlia*, *Hippia* és *Clúvia* kéjhölgyek ledéren öltözve dőzsölnek. Egy emelvényen gladiátorok harca foly, rabszolgák állnak parancsra készen, fuvolások zenélnek. Alkony, később éj.)

CATULUS. Nézd, *Sergiolus*, mily serény, ügyes
Ez a piros szalagú gladiátor;
Mernék fogadni, hogy amaszt legyőzi.

ÁDÁM. Nem, *Herculesre*!

CATULUS. Ah, mit *Herculesre*,
Ki hinne még közöttünk istenekben?
Mondd *Júliádra*, jobban elhiszem.

ÁDÁM. Legyen!

LUCIFER. Erős alapra esküszöl:
Álistent tévén álisten helyébe.
De mondd, hogy értsük mégis azt az esküt:
Szépségét értsük-é, szerelmed-é,
Avagy tán éppen hűségét irántad?

CATULUS. A báj múló s ha még nem volna is,
Unott lesz holnap, ami elragad ma,
S kevesb kecsű nő csábít tőle el
Az ujdonság bűbájos ingerével.

ÁDÁM. Hűségit értém. Vagy ki pazarol
Hölgyére többet nálam?

HIPPIA. Oh bohó!
Hát bírod-é őt vég nélkül ölelni?
S ha bírnád is, te, aki telhetetlen

Gyönyörre vágysz s haszontalan csapongsz,
 Mert a kéjnek csak egy-egy elszakadt
 Részét bírod egy-egy nőben találni,
 Míg a szépség s kéj eszményképe mindig
 Elérhetlen varázsként leng előtted,
 Hogyan tudod, hogy szintén egy szeszélye.
 Egy ábrándkép nem csábítandja-é el?
 Egy gladiátor roncsolt izmai — —

ÁDÁM. Igaz, igaz, ne többet, Hippia!
 Miért is vonz az a kéj Tantalusként,
 Ha Herculesnek ereje hiányzik,
 Ha Proteusként nem változhatunk,
 S egy megvetett rab, kínos hét után,
 Oly órát élvez, milyet hasztalan
 Óhajt ura. — Vagy a gyönyör csak egy
 Ital víz-é hát a meglankadottnak,
 S annak halál, ki habjaiba dül?

LUCIFER. Ah! mily dicső erkölcsi tanfolyam
 Szép lányok keblén, fűzéres pohárnál.
 De hát fogadástok? —

ÁDÁM. Ha veszteném,
 Úgy Júlia tiéd.

CATULUS. S ha nyersz?

ÁDÁM. Lovad
 Enyém.

CATULUS. Négy hétre visszaveheted,
 Vagy bétaszítom ángolnás tavamba.

LUCIFER. Nézd, Júlia, e szép kövér halat:
 Egyél, hiszen majd hízlalsz másikat.

ÉVA. S nem dőzsöl-é rút féreg rajtad is?
 Örüljön, aki él, vagy hogyha nem

Tud is örülni, legalább kacagjon. *(Iszik.)*

ÁDÁM *(a gladiátorhoz)*. Jól tartsd magad, hé! —

CATULUS. Rajta csak, vitézül.

*(Catulus gladiátora elesik s életéért esdve, ujjait fölemeli.
 Ádám a kegyelmi jelt akarja adni, de Catulus lefogja
 kezét s összeszorítva markát, hüvelykét a gladiátor felé
 tartja.)*

Recipe ferrum! — Gyáva korcs. Elég
 Rabszolgám van még, nem vagyok fukar.
 Ki sajnálná e kis felzaklató
 Jelenetet, szép hölgyek, töletek,
 Midőn a csók oly sokkal édesebb,
 Forróbb a vágy, ha egy kis vér ömölt.

(*A gladiátort ezalatt ellenfele kivégezte.*)

ÁDÁM. A ló enyém, jőj Júliám, ölelj meg.

Vigyék ki azt a hullát. — Táncosok!

Csináljatok most már komédiát,

Ebből elég volt mára.

(*A hullát kiviszik, az emelvényt a táncosok foglalják*

CATULUS. Clúvia! [el.)

Jőj hát te is, nem nézhetem soká,

Ha más ölelkezik.

LUCIFER. S mi, Hippia,

Követjük-e szintén példájukat?

De nyald meg ajkad, nincs-e rajta méreg.

No úgy, most már mulathatunk, galambom.

ÁDÁM. Mit is dobog szíved olyannvira,

Nem nyughatom fölötte, Júlia. (*Suttognak.*)

LUCIFER. Halld, e bolond még a szívről beszél!

CATULUS. Ládd kedves, én nem bántom a tiédet,

Tehetsz vele akármit, csak ne tudjam,

Ha csókod forró s mindig kész nekem.

CLÚVIA. Nagylelkű kedves! ím javadra e bort. (*Iszik.*)

CATULUS. Jól van, jól, Clúvia, de lágy karod,

Puhácska kebled tőlem el ne vond,

Füzérem is lesiklott, ládd, fejemről. —

(*A táncosnőkhöz.*)

Ah, ez remek fordulat táncotokban,

Mi búja tűz, kellemmel egyesülve!

CLÚVIA. Szemed befogom im, ha ott leled

Azt, amiért én is versenyt futok,

S csak egy jó szót sem bírok érdemelni.

(*Luciferre mutatva.*)

Ezen savanyú arcot nézzed inkább!

Miért is ennek az a szép leány,

Ha már különb hasznát se' tudja venni,

Mint hogy szunnyadni hagyja, míg maga
Gúnyos mosollyal és hideg szemekkel
Kísér száz édes, bárha dőre dolgot,
Mi a társalgás illatát teszi.

CATULUS. Valóban, egy ily arc egész körök
Költészetére fagylepelt borít.

Ki ellenáll a perc ígézetének
S nem hagyja lelkét ártól elragadni,
Nem is jó ember s bár maradna otthon.

HIPPIA. Valóban szinte félek, hogy szegényben
Már megfogant a fekete halál,
Mely a várost pusztítja.

ADÁM. El vele,
E gyászos képpel. Pajzán dalt nekünk,
Ki tudja a legszebbet köztetek?

HIPPIA (*énekel*). Borral, szerelemmel
Eltelni sohsem kell;
Minden pohárnak
Más a zamatja.
S a mámor, az édes mámor,
Mint horpadt sírokat a nap,
Létünk megaranyozza.

Borral, szerelemmel
Eltelni sohsem kell;
Minden leánynak
Más a varázsa.
S a mámor, az édes mámor,
Mint horpadt sírokat a nap,
Létünk megaranyozza.

CATULUS. Jól van biz az, no's Clúvia, te mit tudsz?

CLÚVIA (*énekel*). Bolond világ volt hajdanában:

Lucretiát az özvegy ágyban
Hogy megkereste szép gavallér,
Nem lángol ajka, több kéjt nem kér,
Tárt szűvel nem fut bordélyházba,
Hideg vasat merít magába.

MIND. Örülünk okosabb világ van,
Örülünk, hogy mi élünk abban.

CLÚVIA. Bolond világ volt hajdanában :

Brutus nem ült szép villájában,
Kardot fogott s harcolni méne,
Mint hitvány zsoldos, s még mi végre? . . .
A rongyos nép jóléte végett,
S tar földön érte el is vérzett.

MIND. Örüljünk, okosabb világ van,
Örüljünk, hogy mi élünk abban.

CLÚVIA. Bolond világ volt hajdanában :

Rém járt fel a hősök agyában,
Szentnek hívék, mit kacagunk ma,
S egy-két ily örült ha akadna,
Cirkuszainkban éppen elkel,
Nekünk látvány, a vadnak étel.

MIND. Örüljünk, okosabb világ van,
Örüljünk, hogy mi élünk abban!

LUCIFER. Ah! Clúvia, leverted Hippiát.

Szeretnék e dalnak költője lenni.

ÁDÁM. S te nem danolsz, mit búsongsz, Júlia?

Körülünk minden vígad és nevet.

Nem jól esik pihenned keblemen?

ÉVA. Ah jól, nagyon. De nézd el, Sergiolus,

A boldogság midőn elkomolyít,
Azt tartom, mely kacag, nem is valódi.
Legédesebb percünkbe is vegyül
Egy cseppje a mondhatlan fájdalomnak,
Talán sejtjük, hogy az ily perc — virág,
S így hervatag.

ÁDÁM. Ah, én is érzek ilyest.

ÉVA. S kivált ha még dalt hallok és zenét,

Nem hallgatom a szűk korlátú szót,

De a hang árja ringat, mint hajó,

S úgy érzem, mintha álomban feküdném:

A rezge hangon messze multba szállnék,

Hol napsugáros pálmafák alatt

Ártatlan voltam, játszi, gyermeteg,

Nagy és nemes volt lelkem hivatása.

Bocsáss meg, örült álomnak varázsa

Mindez. — Csókollak ismét — ébredek.

ÁDÁM. El a zenével, tánccal, émelyít

Ez örökös édesség tengere!

Keserűet kívánna már szívem.

Boromba ürmöt, és fulánkot a

Piros ajakra, vést fejem fölé.

(*A táncosok elmennek, jajgatás hallik kívülről.*)

Mi jajszó ez, mely úgy velőbe hat?

LUCIFER. Nehány örültet most feszítenek fel,

Testvériségről, jogrul álmodókat.

CATULUS. Úgy kell nekik, miért nem ültek otthon,

Élvezve és feledve a világot!

Miért vitatták mások dolgait?

LUCIFER. Koldús a dúst testvéreül kívánja,

Cseréld meg őket és ő von keresztre.

CATULUS. Hagyd hát kacagnunk a nyomort, hatalmat,

Dögvéset, mi a várost tizedeli,

Az isteneknek minden végzetét. (*Új jajszó.*)

ÁDÁM (*magában*). Úgy érzem, mintha álomban fe-

A rezge hangon messze multba szálllok, [küdném,

Hol nagy s nemes volt lelkem hivatása.

Nem úgy mondád-e Júlia?

ÉVA.

Igen!

(*Ezalatt besötétiült. A csarnok előtt temetési menet vonul el tibiákkal, fáklyákkal és jajveszéklő nőkkel. Az egész társaság egyideig merev hallgatásba süllyed.*)

LUCIFER (*felkacagva*). Mint látom, itt a jó kedv el-

Bor nincs-e már, vagy elfogyott az élc, [borúlt.

Hogy a savanyú úr is megsokalja?

Talán bizony valaki fél közöttünk,

Vagy éppen megtért.

ÁDÁM (*feléje sújtva poharát*). Vessz, ha azt hiszed.

LUCIFER. No majd hívok új vendéget közénk,

Talán megifjult kedv is tér be véle.

Hej! hozzátok be, szolgák, ízibe,

Ki fáklya-fénnyel erre utazik.

Csak megkínáljuk egy pohár itallal.

(*A halottat nyílt koporsóban behozzák s az asztalra helyezik. Kísérete a háttérben marad. Lucifer ráköszönt.*)

Igyál pajtás, holnap nekem, ma néked!

HIPPIA. Talán inkább csókot kívánsz?

LUCIFER.

Öleld meg.

És lopd ki szájából az obulust,

HIPPIA. Ha téged csókollak, őt miért ne?

(*A halottat megcsókolja, PÉTER APOSTOL a kíséret körül kilép.*)

PÉTER APOSTOL. Megállj, a döghalált szíved magadba
(*Mindnyájan visszaborzadva, helyeiken fölemelkednek.*)

MIND. A döghalál — rettentő — félre innen!

PÉTER APOSTOL. Te nyomorú faj! — gyávanemzedék,

Míg a szerencse mosolyog feletted,

Mint napsugárban a légy, szemtelen,

Istent, erényt gúnyolva taposó.

De hogyha a vész ajtódon kopog,

Ha Istennek hatalmas ujja érint,

Gyáván hunyász, rútul kétségb'eső.

Nem érzed-é, hogy az ég büntetése

Nchezkedik rád? Nézz csak, nézz körül,

A város pusztul, durva, idegen nép

Tiporja el arany vetésidet,

Szétbomlik a rend, senki sem parancsol

S szót nem fogad. A rablás, gyilkolás

Emelt fővel jár a békés lakok közt,

Utána a halvány gond, rémület.

S égből, földről se' részvét, sem segély,

Nem bírod, úgy-e, kéjek mámorával

Elandalítani azt a szózatot,

Mely a kebelnek mélyét felferi

S jobb cél felé hiába ösztönöz?

Kielégítést, úgy-e bár, nem érzesz,

Csak undort ébreszt szűdben a gyönyör

S aggódva nézsz körül, ajkad rebeg:

Hiába mind, a régi istenekben

Nincs már hited, kövekké dermedeztek.

(*Az isten-szobrok szétporlanak.*)

Elporlanak s új Istent nem találsz,

Mely a salakból újra fölemelne.

Nézd csak körül, mi pusztít városodban

Hatalmasabban mint a döghalál!

Ezren kelnek fel a lágy pamlagokról,
 Hogy Thebaisnak pusztá téreit
 Vad anachorétákkal népesítsék,
 Ottan keresve tompult érzetöknek,
 Mi még izgassa, ami még emelje.
 El fogsz pusztulni korcsult nemzedék,
 E nagy világ most tisztuló színéről!

HIPPIA *(az asztal előtt összeroskadva)*.

Oh jaj nekem, mi szörnyű fájdalom,
 Hideg veríték, orcusnak tüze,
 A dögvész, oh, a dögvész, elveszek!
 Nem gyámolít ki sem közületek,
 Kik annyi élvét osztátok velem?

LUCIFER. Ma néked, holnap nékem, édesem!

HIPPIA. Hát öljetek meg, átkom ver különben.

PÉTER APOSTOL *(hozzálépve)*.

Ne átkozódjál lányom, sőt hocsáss meg!
 Majd gyámolítlak én és a nagy Isten,
 A szent szeretet örök Istene.
 Emelkedjél fel hozzá, ím e vízzel
 Lelked kitisztul menten a salaktól,
 S hozzá siet.

(Megkereszteli az asztalról vett edényből.)

HIPPIA. Atyám — megkönnyülék. *(Meghal.)*

CATULUS *(indul)*. Én még ma Thebaisba utazom.

Elundorodtam a bűnös világtól.

CLÚVIA. Megállj Catulus, én is elkísérlek *(kimennek)*.

ÁDÁM *(elgondolkozva az előtérbe lép, Éva követi)*.

S te itt vagy, Júlia? mondd, mit keressz itt,

Hol a halál az örömet kiölte?

ÉVA. S nem ott van-é helyem, ahol te vagy?

Ah Sergiolus! vajh mi sok nemes

Érzést találtál volna e kebelben,

Hol csak mulékony kék után kutattál.

ÁDÁM. És önmagamban is. Mi kár, hogy úgy van!

Elveszni nyomorultan, kisszerűen,

S szenvedni addig. Oh, ha él az Isten,

(Letérdel s kezét égnek emeli.)

Ha gondja van ránk és hatalma rajtunk,

Új népet hozzon s új eszmét a világra.
 Amazt, a korcsba jobb vért önteni,
 Ezt, a nemesbnek, hogy köre legyen
 Magasra törni. Érzem, elkopott mind,
 Mi a miénk volt — s újat létrehozni
 Erőnk kevés. Hallgass meg, Istenem!

*(Az égen glóriában a kereszt feltűnik. A hegyek mögül
 égő városok pírja látszik. A csúcsokról félvad csapa-
 tok szállnak alá. Távolról áhitatos himnusz hallik.)*

LUCIFER *(magában)*. E látvány kissé borzogatja há-
 De nem emberrel kell-e küzdenem? [tam,

Mit én nem bírok, ő teszi helyettem,
 Hasonló tréfát már gyakorta láttam.

A glória ha lassan elveszett,
 Még megmarad a vérengző kereszt.

PÉTER APOSTOL. Az Úr meghallgatott. Tekints körül,
 Az elkorcsúlt föld újra kezd születni.

E medvebőrös barbár harcfiak,
 Kik üszköt vetnek fényes városokra,
 Kiknek lova múlt századok vetését
 Tiporja el s istállót elhagyott

Templom-falak közt lél, új vért hozand
 Az elsilányult, megfogyott erekből,
 S kik a cirkuszban himnuszt énekelnek.

Míg a bős tigris keblöket kitépi,
 Új eszmét hoznak: a testvériséget,
 És az egyénnek felszabadulását,
 Melyek meg fogják rázni a világot.

ÁDÁM. Ah, érzem, érzem, mást is kér a lélek,
 Mint dagadó párnákon renyhe kéjek;
 A szív vérenek lassú elfolyása

Olyan kék, melynek vajh mi lenne mása?

PÉTER APOSTOL. Legyen hát célod: Istennek dicsőség,
 Magadnak munka. Az egyén szabad:
 Érvényre hozni mind, mi benne van.

Csak egy parancs kötvén le: szeretet.

ÁDÁM. Fel hát csatázni, fel hát lelkesülni
 Az új tanért. Alkotni új világot,
 Melynek világa a lovag-erény lesz,

Költészete az oltár oldalán
A felmagasztalt női ideál.

(Péterre támaszkodva indul.)

LUCIFER. Ah, a lehetlen lelkesít fel, Ádám!
A férfiúhoz méltó ez s dicső ám.
Istennek tetszik, mert az ég felé hajt,
S ördögnek kedves, mert kétségbe ejt majd.

(Utána megy.)

HETEDIK SZÍN.

(Konstantinápolyban. Piac néhány ügyelgő polgárral. Középen a patriarcha palotája, jobbra apácázárda, balra liget. *Ádám* mint Tankréd, erődús férfikorban, más lovagokkal, Ázsiából visszatérő keresztes hadak élén, lengő zászlók s dobszó mellett jő, *Lucifer* mint fegyvernöke. Estve, később éj.)

ELSŐ POLGÁR. Im itt jön ismét egy barbár csapat,
Fussunk, zárjunk be ajtót és kaput,
Nehogy rabolni jöjjen kedvök újra.

MÁSODIK POLGÁR. El hölgyeinkkel! E vad csőcselék
Isméri a szerályok kéjeit.

ELSŐ POLGÁR. És hölgyeink is a győző jogát.

ÁDÁM. Megálljatok! Mit futtok így előttünk?

Vagy nem látjátok ezt a szent jelet,
Testvérileg mely egy célhoz csatol?
Hitünk világát vittük Ázsiának,
Szeretetnek tanát, hogy elvadúlt
Milljóit, melyek közt szent bölcseje
Ringott üdvünknek, érezzék malasztját.

S ti köztetek nem volna szeretet?

ELSŐ POLGÁR. Hallottunk már mi sokszor ily beszédet,
S legott házunkra az üszök repült (*elszélednek*).

ÁDÁM (*a lovagokhoz*). Imé, látjátok, ez átkos gyű-
Ha aljas tervvel annyi martalóc [mölcsse,

Kezében a szent zászlót lengeti,
S gyáván hízelve a népszenvédélynek,
Hivatlanul tolakszik fel vezérül. —

Lovag barátim! míg a szennytelen
Becsület, Isten szent dicsérete,
A nő védelme és a hősiség

Lesz kardjainkon, mink vagyunk hivatva
 E ronda démont féken tartani
 S vezetni, hogy vágyának ellenére
 Nagyot s nemest műveljen szüntelen.

LUCIFER. Szépen szólsz, Tankréd, ámde majd ha a nép
 El nem hiendi többé, hogy vezér vagy — —

ÁDÁM. Hol a szellem van, ott a győzelem.

Lesujtom!

LUCIFER. És ha szellem nála is lesz?

Leszállsz-e hozzá?

ÁDÁM. Mért leszállani?

Hát nem nemesb, ha ötet emelem fel?
 Lemondani a küzdés nehéz helyéről
 Társak híjában épp olyan kicsinyes,
 Mint szűkkeblűség társt be nem fogadni.
 Irígyelvén részét a pályabérben.

LUCIFER. Lám, lám, mivé silányvult a nagy eszme,
 Melyért a cirkusz vértanúi haltak.

Ez az egyénnek felszabadítása?

Csodálatos fajú testvériség!

ÁDÁM. Ne gúnyolj. Oh ne hidd, hogy a dicső tant

Fel nem fogom. Éltemnek vágya az.

Tehet, s tegyen, kiben szent szikra van,

Ki felküzd hozzánk, szívesen fogadjuk.

Egy kardcsapás rendünkbe emeli;

De őriznünk kell a rend kincseit

A még forrongó zürnek ellenében.

Bár jőne már, bár jőne az idő,

Megváltásunk csak akkor fog betelni,

Midőn ledűl a gát, mert tiszta minden.

De ilyen napnak jöttét kétleném,

Ha az, ki a nagy művet indítá,

Nem önmaga lett volna a nagy Isten.

Barátim, láttátok, hogyan fogadtak!

Árván a zajgó város népe közt.

Nincs hátra más, mint ott azon ligetben

Táborba szállni, mint azt megszokók

Már a pogány közt. Míg majd jobbra fordúl.

Indúljatok, követni foglak én is,

Minden lovag felel népségeért. (*A keresztes had táborát üt.*)

LUCIFER. Mi kár, hogy szép eszméid újlag
Csak olyan hírhedett almát teremnek,
Mely künt piros, de béle por.

ÁDÁM. Megállj!

Hát nem hiszesz már semmi nemesebbe'?

LUCIFER. Ha hinnék is, mit ér, fajod ha nem hisz?
Ez a lovagrend, melyet állítasz
Pháros gyanánt tenger hullámi közt,
Egykor kialszik, félig összedül
S vészesb szírtté lesz a merész utasra,
Mint bármelyik más, mely sosem világlott,
Minden, mi él és áldást hintve hat,
Idővel meghal, szelleme kiszáll,
A test túléli ronda dög gyanánt,
Mely gyilkoló miazmákat lehel
Az új világban, mely körülé fejlőd.
Ládd, így maradnak ránk a mult idők
Nagyságai.

ÁDÁM. Míg rendünk összedül,
Tán szent tanai a tömegbe hatnak,
És akkor nincs veszély.

LUCIFER. A szent tanok.
Ah, ép a szent tan mindig átkotok,
Ha véletlen reá bukkantatok:
Mert addig csűritek, hegyezitek,
Hasogatjátok, élesítitek,
Míg örültség vagy békó lesz belőle.
Exact fogalmat nem bírván az elme,
Ti mégis mindig ezt keresitek
Önátkotokra büszke emberek.
Vagy nézd e kardot, hajszállal nagyobb,
Kisebb lehet s lényben nem változott,
Ezt folytathatnók véges-végtelen,
S hol az exact pont, mely határt tegyen?
Bár érzésed rögtön reátalál,
A változás nagyban midőn beáll. —

De mit törekszem? fáraszt a beszéd,
Tekints magad egy kissé szerteszét.

(Néhány polgár ismét megjelen.)

ÁDÁM. Barátim! népem fáradt, menhelyet kér.
Tán a kereszténység fővárosában
Nem kér hiába.

HARMADIK POLGÁR. Kérdés, nem vagy-é
Eretnekségben rosszabb a pogánynál.

NEGYEDIK POLGÁR. Mondd, mit hisszesz, a Homo-
Vagy Homoiusiont? [usiont,

ÁDÁM. Ezt nem értem.

LUCIFER. Ne valld be, ez most itt a fődolog.

NEGYEDIK POLGÁR. Lám, kétkedik, ez is hamishitű.

TÖBBEN. El tőlük, el, zárkozzunk házainkba!

Átok reá, ki nékiek fedélt nyújt. *(Elszédnek.)*

(A patriarchia fejedelmi pompában és kísérettel jó palotájából, egy csapat barát követi, láncra vert eretnekeket kísérve, végre katonák s nép.)

ÁDÁM. Elámulok! — De mondd, mi fejdelem

Közelg amott, oly dölőfösen, kihívón?

LUCIFER. A főpap az, apostolok utóda,

ÁDÁM. S e meztelábas ronda csöcselék,

Mely a bilincselt népet kárörömmel,

Hazudt alázat színével kíséri?

LUCIFER. Keresztyén-cinikus, barátsereg.

ÁDÁM. Nem láttam ilyest ősi hegyeim közt.

LUCIFER. Majd látsz utóbb; a poklosság, tudod,

Lassan terjed. De vigyázz, meg ne sértsd

Ez abszolút erényű s ép azért

Engesztelhetlen népet.

ÁDÁM. Ah, minő

Erény lehetne ily fajnak sajátja?

LUCIFER. Erényök a sanyargás, a lemondás,

Mit mestered kezdett meg a kereszten.

ÁDÁM. Az egy világot váltta meg ez által,

De e gyávák csak Istent káromolnak,

Mint lázadók, megvetve kegyeit.

Ki szúnyog ellen oly fegyvert ragad,

Mit medve ellen vinni hősiség,
Bolond.

LUCIFER. De hátha ők a szűnyogot
Medvének nézik. — Nincs-é rá joguk?
Nincs-é joguk hős voltuk érzetében
Pokolra üzni minden élvezőt?

ÁDÁM. Látnok, miként Tamás, és nem hiszek.
Szemébe nézek e káprázatoknak.

(*A patriarcha elé lép.*)

Atyám! a szent sír harcosi vagyunk
S a fáradalmas útból megpihenni
E város népe még be sem fogad.
Ki oly hatalmas vagy, segíts ügyünkön.

PATRIARCHA. Fiam, csekély dolgokra most nem érek,
Az isten dicsé, a nép üdve hív,
Eretnekek fölött kellvén itélnem,
Kik mérget szórva dudvaként tenyésznek;
S tüzzel-vassal bár irtjuk, szüntelen
Ujult erővel küldi a pokol ránk. —
De hogyha a kereszt vitézi vagytok,
Minek kerestek messze szerecsent?
Itt a veszélyesb ellen. Fel tehát,
Fel falvaikra, irtsátok ki őket,
Pusztítsatok nőt, aggot, gyermeket.

ÁDÁM. Az ártatlant, atyám, csak nem kívánod.

PATRIARCHA. Ártatlan a kígyó is, míg kicsiny,
Vagy hogyha már kihullt méreg-foga,
S kiméled-é?

ÁDÁM. Valóban szörnyű bűn
Lehet, mi ily haragra gyujthatá
Egyházát a szeretetnek.

PATRIARCHA. Fiam!
Nem az szeret, ki a testnek hizelg,
De aki a lelket vezérli vissza,
Ha kell, kard élén, vagy lángon keresztül
Ahhoz, ki mondá: Nem békét, de harcot
Hozok a földre. E gonosz hitűek
A szent háromság rejtélyes tanában
A homoiusiont hirdetik,

Míg az egyház a homousiont

Alapítja meg a hit cikkeül.

BARÁTOK. Halál reájuk, már a máglya ég.

ÁDÁM. Adjátok fel, barátim, azt az i-t,

Szebb áldozat lesz életmegvetések

A szent sírért vivandó hős csatában.

EGY AGG ERETNEK. Sátán, ne kísérts, mink igaz hi-

Ott vérezünk, hol Isten rendelé. [tünkért

EGYIK BARÁT. Hah, szemtelen! igaz hittel dicsekszel?

AZ AGG ERETNEK. Nincs-é velünk a rimini zsinat

S más számtalan?

A BARÁT. Rosz útra tévedett.

De Nicaeában s más igaz hívő

Zsinatban úgy-e mellettünk ítéltek?

AZ AGG ERETNEK. A pártosok. Mi szemtelen kísérlet

Még versenyezni velünk. Vagy felelj,

Hol van csak egy egyházatyátok is,

Mint Árius, és a két Euséb?

A BARÁT. Hát birtok-é egy Atanásiust?

AZ AGG ERETNEK. Hol vértanuitok?

A BARÁT. Több, mint tinektek!

AZ AGG ERETNEK. Szép vértanúk, kiket káprázatával

Az ördög csalt el, kárhozott halálra.

Mondom, ti vagytok a nagy Babylon,

Az a kéjhölgy, kiről szent János írt,

Mely el fog veszni a világ színéről.

A BARÁT. A hétfejű sárkány, az antikrisztus

Vagytok ti, kikről szent János beszél,

Gazok, csalárdok, ördög cimborái.

AZ AGG ERETNEK. Rablók, kigyók, paráznák, torko-

[sok! . . .

PATRIARCHA. El vélök, el, már is soká időzünk,

Isten dicsére, a máglyára őket!

AZ AGG ERETNEK. Isten dicsére, jól mondad gonosz,

Isten dicsére hull az áldozat.

Erősek vagytok, tesztek kény szerint,

De jó-e a tett, ítéld majd az ég.

Számlálva immár bűnőráitok,

Vérüinkből új csatárok születendnek,

Az eszme él s a láng, mely fellobog,
Világot késő századokra vet.

Jerünk, barátim, a dicső halálba!

AZ ERETNEKEK *(karban énekelnek)*.

1. Én erős Istenem, én erős Istenem, miért hagytál
el engemet, és miért távoztál el az én megtartásomtól
és az én jajgatásaimnak beszédétől?

2. Én Istenem, kiáltok mind napestig, de nem hall-
gatsz meg, éjjel is nincs nekem veszteglésem.

3. Te pedig szent vagy — — (XXII. zsolt.)

A BARÁTOK *(karban közbevágznak)*.

1. Perelj, uram, az énvelem perlőkkel, és harcolj
a velem harcolókkal.

2. Ragadj fegyvert és paizst és kelj fel az én segít-
ségemre.

3. És vedd fel dárdádat és rekeszd meg az én há-
borgatóim eleinek útát. — (XXXV. zsolt.)

*(Ezalatt a patriarcha s a menet elvonul. Néhány barát
tractatusokkal a keresztesek közé vegyül.)*

LUCIFER. Mit állsz oly szótlan, mondd, mit borzadasz?

Tragédiának nézed? nézd legott

Komédiának s mulattatni fog.

ÁDÁM. Oh jaj, ne tréfálj! Hát egy *i* miatt is

Mehetni ily elszántan a halálba?

Mi akkor a magasztos, nagyszerű?

LUCIFER. Az, ami másnak tán kacagtató.

Egy szál választja csak e két fogalmat,

Egy hang a szívben ítél csak közöttük

S ez a rejtélyes bíró a rokonszenv,

Mely istenít, vagy gúnyjával megöl.

ÁDÁM. Mért is tűnt csak szemembe mind e bűn!

E kisszerű harc büszke tudományban,

E gyilkos méreg mesterül kivonva

A legfényesb, legüdítőbb virágból.

E szép virágot egykor ismerém,

Üldött hitünknek zsendülő korában:

Ki az a bűnös, aki tönkre tette?

LUCIFER. A bűnös önmaga a győzelem,

Mely szerteszór, száz érdeket növel.

A vész, mely összehoz, mártírt teremt,
Erőt ad: ott van az eretnekekkel.

ÁDÁM. Valóban, elhajítnám kardomat,
És visszamennék éjszaki honomba,
Hol még az őserdők árnyékiban
A férfibeccs, a tiszta egyszerűség
Dacol e síma kornak mérgivel,
Ha titkos szó nem súgná szüntelen,
Hogy e kort nékem kell újjá teremtni.

LUCIFER. Hiú törekvés! Mert egyént soh'sem
Hozandsz érvényre a kor ellenében:
A kor folyam, mely visz, vagy elmerít,
Uszója, nem vezére, az egyén.
Kiket nagyoknak mond a krónika,
Mind az, ki hat, megérté századát,
De nem szülé az új fogalmakat.
Nem a kakas szavára kezd viradni,
De a kakas kiált, merthogy virad.
Amott azok, kik békóban sietnek
Mártírhalálra, gúnytól környezetten,
Látnak csak egy embernyomot előre,
Köztük dereng fel az új gondolat;
S azért meghalnak, mit utódaik
Az utca-léggel gondtalan szívandnak. —
De hagyjuk ezt, nézz kisssé táborodba,
Mit járnak ott azon piszkos barátok,
Mi vásárt ütnek, mit szónoklanak,
Őrült taglejtés vad kíséretében?
Hallgassuk őket!

EGY BARÁT *(a tolazkodó keresztesek közt).*

Bajnokok, vegyétek!

Vegyétek a vezeklésnek tanát
Kalauzúl minden kétségetekben,
Ez megtanít: a gyilkos, a parázna,
A templomrabló, a hamis tanú
Hány évig fog szenvedni a pokolban.
És megtanít, egy évi büntetést
Hogy a gazdag megválthat husz s nehány.
Mig a szegény három solidival.

S ki már fizetni éppen képtelen,
Néhány ezer korbácsütéssel is.

Vegyétek e becses könyvet, vegyétek!

A KERESZTESEK. Ide vele. Nekünk is, szent atyám!

ÁDÁM. Hah, rossz árus és még rosszabb vevők.

Vonj kardot és verd szét e ronda vásárt!

LUCIFER (*zavarban*). Bocsáss meg, e barát rég cim-

S nem is utálom én az ily világot, [borám.

Az Úr dicse ha szinte felkapott is,

Felkaptam én is egyúttal vele.

Csak te maradtál egy kissé alant.

ÉVA *mint Isaura* s HELENE *annak komornája sikoltva rohannak Ádámhoz, néhány kereszttestől üldözve, kik azonban ízibe elosonnak.*)

ÉVA (*összerogyva*). Ments meg te, bajnok!

ÁDÁM (*felkarolva*). Eszmélj, oh nemes hölgy,

Itt biztosan vagy. Vesd fel szép szemed.

Minő igéző! — Vajh mi érheté?

HELENE. Élvezni voltunk a természetet

Kertünk árnyékos sűrűségi közt,

Gondatlan ülve az üde gyepen,

A csattogányt hallgattuk és kísértük;

Midőn csillogni látunk két szemet

Vad szenvedéllyel a bokor megől.

Ijedve kezdünk futni, míg utánunk

Lihegve és dörögve négy keresztes

Majd-majd beért, midőn hozzád jutánk.

ÁDÁM. Nem is tudom, kívánjam-é, hogy ébredj;

Hát hogyha elhagysz, álmkép gyanánt?

Hogy is lehet test így átszellemülve,

Ilyen nemes és ily imádatos?

LUCIFER. Átszellemült test! — Oh, a sors valóban

Nem büntethetné jobban a szerelmest

Órültségéért, mint beteljesítvén

Mindazt, amit csak kedvesére halmoz.

ÁDÁM. Úgy rémlik, egykor már ismertelek,

Hogy együtt álltunk Isten zsámolyánál.

LUCIFER. Mindenre kérlek, azt soh'se feledd:

Szerelmed amilyen mulattató

Kettesben, oly ízetlen harmadiknak.

ÁDÁM. Felnéz . . . mosolyg, oh hála néked ég!

ÉVA. Lovag, megmentél, hogy köszönjem azt meg?

ÁDÁM. Nem gazdag díj-e a szó ajkadon?

LUCIFER (*Helenéhez*). Elég sovány díj s ilyet sem

HELENE. S mi hálával tartoznám én neked? [nyerek?

LUCIFER. Hát azt hiszed, hogy a nemes lovag

Megmente téged is? Minő hiúság!

Ha a lovag megmenti a kisasszonyt,

Komornáját a fegyvernök bizonnal.

HELENE. S mit nyertem volna? Vagy hálás leszek

És ott vagyok, mintha elér a vész:

Vagy háladatlan, így is kárhozott.

Pedig nem volt rút a négy üldöző.

ÁDÁM. Oh hölgy, hová vezesselek? parancsolj.

ÉVA. Előttünk áll a zárda ajtaja.

ÁDÁM. A zárda, mondd? Oh, de ajtaja

Nem zárja tőlem a reményt el, úgy-e?

Adj nekem egy jelt, tűznöm e kereszthez,

Hogy míg amaz tisztemben küzdni hív,

Legszebb álmomnak hozza vissza képét

S ne únjak várni hosszú éveken,

Melyek végéről pályabérem int.

ÉVA. Im e szalag.

ÁDÁM. Ez éjsötét szalag?

Oh hölgy! reményt, reményt, ne bánatot.

ÉVA. Envém ez a jel, mást nem adhatok.

A zárdafal közt nem tenyész remény.

ÁDÁM. De szerelem sem. És ahol te vagy,

Hogyan ne volna szerelem, leány!

Mezed mutatja, nem vagy még apáca.

ÉVA. Ne is gyötörj tovább kérdéseiddel,

Pedig gyötörsz, ha búdat nőni látom.

LUCIFER. És el fog zárni e fal téged is?

HELENE. El ám, de kulcsa nincs tengerbe vetve.

LUCIFER. Nagy kár! Beh szép elégiát faragnék

E bús esetről.

HELENE. Csalfa, menj előlem!

LUCIFER. S miért? Hát nem nagy eszme az, midőn
Tengerfenékre szállok kulcsodért?

HELENE. Ah, ezt nem is kívánom.

LUCIFER. Már megyek.

A mélynek szörnye fen reám agyart.

HELENE. Jőj vissza, jőj, megöl a félelem!

Inkább a kulcs majd ablakomba' lesz.

ÁDÁM. Hadd tudjam hát neved meg legalább;

Imámba, tudjam meg, hogy mit csatoljak,

Áldást kérvén rád, hogyha végzeted

Gyászát megosztani már nem engeded.

ÉVA. Nevem Izóra. S a tiéd, lovag?

Imádság jobban illet zárdaszűzet.

ÁDÁM. Tankréd vagyok.

ÉVA. Tankréd, Isten veled!

ÁDÁM. Izóra, oh ne hagyj el ily sietve.

Megátkozom különben a nevet,

Melyet búcsúzva mondottál először.

Rövid volt e perc, még álomnak is;

Hogy folytatom, ha ily rejtély maradsz

S nem bírom sorsod drága fonalával

Kihímzeni?

ÉVA. Halljad hát sorsomat.

Atyám is a szent sír vitéze volt,

Midőn egy éjt meglepte a vad ellen,

Üvöltve, tűzzel-vassal táborát;

Menekvéséhez már nem volt remény,

És szent fogadást tőn szűz Máriának,

Hogy engemet, ki még gyermek valék,

Ha visszatérhet, néki felajánl.

Ó visszatért, én szent ostyát vevék

Ez ígéretre.

ÁDÁM. Oh te szent anya!

Te testesített tiszta szeretet,

Nem fordulál-e el megbántva ily

Szentségtelen ígértől, minő

Erényeidre nyom bűnbélyeget,

Átokká téve az égnek malasztját? . . .

HELENE. S te nem kívánod tudni sorsomat?

LUCIFER. Azt már tudom: szerettél, megcsalódtál,
Szerettél újra s akkor már te csaltál.

Ismét szerettél, — hősödet megúntad;

S üres szíved most új lakóra vár.

HELENE. Ez különös! Az ördög van veled tán?

De oly szerénynék még se hittelek,

Hogy szívemet üresnek hidd jelenleg.

LUCIFER (*Ádámhoz*).

Uram siess! Te nem bírsz elbúcsúzni,

S én nem bírom gátolni győzedelmem.

ÁDÁM. Izóra! Minden szód fulánk szívemben.

Egy csókkal mérgét, oh hölgy, édesítsd meg.

ÉVA. Lovag, mit kívánsz? hallád eskümet.

ÁDÁM. De az nincs tiltva tán, hogy én szeresselek?

ÉVA. Te boldog vagy, de hogy feledlek én?

Tankréd, megyek már, vagy kifogy erőm.

Isten veled! meglátlak ott az égben.

ÁDÁM. Isten veled! E nap emléke vélem.

(*Éva a zárdába lép.*)

HELENE (*félre*). Ah gyáva te! hát mindent én tegyek?

(*Fent.*) Ablakba' lesz majd, nem tengerben a kulcs.

(*Évát követi.*)

ÁDÁM (*feleszmélve*). Most hát jerünk!

LUCIFER. Már késő, vége van!

Ládd, ilyen örült fajzat a tiéd,

Majd állati vágyának eszközéül

Tekinti a nőt, és durvult kezekkel

Letörli a költészet hímporát

Arcáról, önmagát rabolva meg

Szerelme legkecsesb virágitól;

Majd istenül oltárra helyezi,

És vérzik érte és küzd hasztalan,

Míg terméketlen hervad csókja el.

Mért nem tekinti és becsüli nőül,

Nőhivatása megjelölt körében?

(*Ezalatt egészen besötétült, a hold felkél. Isaura és*

Helene az ablakon.)

ÉVA. Mi vágyva néze rám, mint reszketett,

Ah, e hős férfi reszketett előttem,

- De nőérényem és a hit parancsol
 Itt szenvedek ki, mint szent áldozat.
- HELENE. Csodálatos, minő örült nemünk!
 Ha az előítélettel szakít,
 Vadállatúl rohan a kék után,
 A méltóságot arcáról letépi
 És megvetetten sárban ténfereg.
 Ha nem szakít, önárnyától remeg,
 Fonnyadni hagyja meddő bájait,
 Mástól s magától elrabolva a kéjt.
 Miért nem jár közepen? Vagy mit árt
 Egy kis kaland, egy kis gyöngéd viszony
 Illemmel olykor, meg nem foghatom.
 Hiszen a nő se' szellem csak merőben.
- ÉVA. Helene, nézz ki, itten áll-e még?
 Hogyan ment volna olyan könnyen el?
 Csak egyszer halljam még meg szózatát.
- ÁDÁM (*Luciferhez*). Tekints körül, nem áll-e ablaká-
 Nem küldne-e egy pillantást utánam? [nál,
 Csak egyszer lássam még sugár alakját, —
 Izóra! Oh ne bánd, hogy itt vagyok még.
- ÉVA. Mindkettőnkért jobb lenne itt nem állnod.
 Az elszakadt szív könnyen összeforr
 S megint csak fáj, ha újra elszakasztjuk.
- ÁDÁM. Nem félsz-e így a csendes éjbe nézni,
 Mely, mint nagy szív, szerelemtől dobog,
 Szeretni hol csak nekünk nem szabad?
 Nem félsz-e, hogy varázsa elragad? . . .
- ÉVA. Él bennem is mindez, mint tünde álom,
 Mely tán az égből kísért e világra ;
 A lég hullámin szép dal áradoz,
 Mosolygni látok nemtők ezreit
 Testvéri csókkal minden lomb mögül,
 De hozzánk többé, Tankréd, nem beszélnek.
- ÁDÁM. S miért, miért! e rossz fal gátol-e?
 Ki annyi sarcot vívtam a pogánytól,
 Nem bírom-e áthágni ezt a sáncot?
- LUCIFER. Nem ám, mert védi a kor szelleme,
 Erősebb, mint te.

ÁDÁM. Hah, ki mondja azt?

(*A háttérben egy máglya világa gyúl ki.*)

AZ ERETNEKEK (*karban távolról*).

21. Mentsd meg az én lelkemet a fegyvertől és az én egyetlen egyemet az ebnek kezéből.

22. Szabadíts meg engemet az oroszlánnak szájából és az unicornisoknak szarvaik ellen hallgass meg engemet.

23. Hirdetem a te nevedet az én atyámfiainak; a gyülekezetek közepette dicsérlek tégedet.

ÉVA. Irgalmazz, Isten, bűnös lelkeiknek!

ÁDÁM (*visszaborzadva*).

Mi rettentő dal!

LUCIFER. Nászénektek az.

ÁDÁM. Mindegy, legyen, én meg nem rettenék.

Dacolni értem mindennel fogok.

A BARÁTOK (*karban távolról*).

26. — — öltöztessenek fel gyalázatossággal és szidalommal, kik felfuvalkodnak ellenem.

27. Vigadjanak és örüljenek, kik akarják az én igazságomat; és mondják ezt mindenkor: Magasztaltassék az Úr, ki akar békességet az ő szolgájának.

(*A fentebbi karének kezdetével Ádám, ki a zárda ajtajához lépett volt, ismét megállt, a tornyon egy kuvik kiált, a légben BOSZORKÁNVOK szállanak s az ajtó előtt egy CSONTVÁZ kél a földből s fenyegetve áll Ádám előtt.*)

ÉVA (*az ablakot becsapva*). Isten segíts!

A CSONTVÁZ. El e szentelt küszöbről.

ÁDÁM. Ki vagy te, rém?

A CSONTVÁZ. Én az vagyok, ki ott lesz

Minden csókodban, minden ölelésben.

BOSZORKÁNYOK (*kacagva*).

Édes vetés, fanyar gyümölcs.

Galambfival kígyókat költs.

Izóra, hívunk!

ÁDÁM. Milyen alakok!

Ti változátok-é el, vagy magam?

Ismertelek, midőn mosolyogtatok.

Mi itt a valóság és mi itten álom?
Varázstokra ellankad karom.

!LUCIFER. Véletlenül mi kedves társaságba
Juték. Mi régtől várom e szerencsét.
Ez illedelmes szép boszorkahad,
Mely a mezetlen nymphát mindazáltal
Orcátlanságban messze túlhaladja.
Ez a vén bajtárs, a rémes halál,
Mely torzképezve a rideg erényt.
Megútáltatja azt a föld fiával.
Mind üdvözöllek! Kár, hogy rá nem érek
Közöttetek az éjet elfecsegni. —

(A jelenések eltűnnek.)

Tankréd, fel Tankréd! kedvesed becsapta
Az ablakot; mit állunk itt az éjben?
A szél hideg, köszvény leszén jutalmad.
Helene meg mindjárt jó s mit teszek?
Szerelmeskedni nem fog tán az ördög!
Nevetségessé lenne mindörökre,
S akkor hatalmát elvinné maga.
Csodálatos, az ember hő kebellet
Eseng epedve szerelem után
S csak kiút arat. Az ördög jégkebellet
Alig bír tőle szabadulni jókor.

ÁDÁM. Vezess, vezess új létre, Lucifer!
Csatára szálltam szent eszmék után
S találtam átkot hitvány felfogásban;
Isten dicsére embert áldozának
S az ember korcs volt, eszmémet betölti.
Nemesbbé vágytam tenni élveink
S bűn bélyegét süték az élvezetre.
Lovag-erényt állíték s ez döfött
Szívembe tört. El innét, új világba!
Eléggé megmutattam, hogy mit érek,
Ki vívni tudtam és lemondani tudtam.
Szégyen ne'kül elhagylatom helyem.
Ne lelkesítsen többé semmi is,
Mozogjon a világ, amint akar,

Kerekeit többé nem igazítom,
Egykedvűen nézvé a botlásait.
Kifáradtam, pihenni akarok!
LUCIFER. Pihenj tehát! De én alig hiszem
Hogy szellemed, e nyugtalan erő,
Pihenni hagyjon. Ádám, jőj utánam!

NYOLCADIK SZÍN.

(Prágában. A császári palota kertje. Jobbra lugos, balra csillagásztorony, előtte tágas erkély Kepler íróasztalával, székekkel, csillagászszerszözökkel. *Lucifer* mint Kepler famulusa az erkélyen. A kertben udvaroncok s hölgyek csoportokban sétálnak, közöttük *Éva* is, mint Borbála, Kepler neje. — *Rudolf* császár *Ádám*mal, mint Keplerrel beszédbe mélyedve áll. A háttérben egy eretnek máglyája ég. Estve, később éj. *Két udvaronc* az előtérben elmenve.)

ELSŐ UDVARONC. Ki az megint, ki ottan fűtözik,
Eretnek vagy boszorkány?

MÁSODIK UDVARONC. Nem tudom.
Nincs már divatban, hogy még érdekeljen,
Csak söpredék gyúl a máglyák köré,
S nem őrvöng az sem már öröm miatt,
Csak hallgatag néz és morog magában.

ELSŐ UDVARONC. Az én időmben ünnep volt az ilye,
Ott volt az udvar, a nemes világ.

Ah, így fajúlnak el a jó idők. — (*Elhaladnak.*)

LUCIFER. Ily hüvös estve e tűz jól esik,
Bizony bizony már jó régen melenget.
De félek, hogy kialszik nemsokára,
Nem férfias határozattól eloltva,
Nem új nézetnek engedvén helyet,
De e közömbös korban nem leend,
Ki új hasábot vetne a parázsra,
S én fázhatom. — Minden nagy gondolatnak,
Hiába, ily kicsinyes a bukása. (*El a toronyba.*)
(*Rudolf és Ádám az előtérre lépve.*)

RUDOLF. Állítsd fel, Kepler, horoszkópot,
Rosz álmam volt az éjjel, rettegek

Mi konjunkturákban van csillagom.

Baljóslatú jel tűnt fel udvarában

Már multkor is, ott a kígyó fejénél.

ÁDÁM. Meglesz uram, amint parancsolod.

RUDOLF. Ha majd e klimakterikus napok

Elmúltak, a nagy műt is újra kezdjük,

Mely a minap sikertelen maradt.

Átnéztem újra Hermes Tresmagistust,

Synesiust, Albertust, Paracelsust,

Salamon kulcsát és más műveket,

Míg rátaláltam az ejtett hibára.

Amint izzasztók a vénhedt királyt,

Feltűnt a holló s a veres orosz lány,

Utánuk a kettes mercur kifejlett

A két planéta egyesült hatásán,

S leszállt az ércek bölcseletsava.

De elhibáztuk a nedves tüzet,

Száraz vizet, s azért nem létesült

A szent menyegző, a dicső eredmény,

Mely ifjúságot önt az agg érébe,

Nemességet visz át a szürke ércbe.

ÁDÁM. Értem, felséges úr.

RUDOLF. Egy szóra még!

Rosz hír kering az udvarban felőled,

Hogy új tanoknak híveül szegődtél,

Rostálod a szentegyház téteit;

Sőt most, midőn anyád mint rút boszorkány

Legsúlyosb vád alatt börtönben ül,

Méltó gyanúba jössz te is, midőn

Olyan nyakasan s ernyedetlenül

Igyekszel őt kiszabadítani.

ÁDÁM. Felséges úr! hiszen fia vagyok.

RUDOLF. A szentegyház, fiam, igazb anyád.

Hagyd a világot, jól van az, miként van,

Ne kívánd kontárul javítani,

Nem halmozalak-é kegyekkel el?

Atyád, tudod jól, korcsmáros vala

S nemességed kétség-fölül helyeztem,

Pedig bizony elég bajomba telt.

Fölemelélek trónomhoz s csak így
 Jutál Müller Borbála szép kezéhez ;
 Azért, ismétlem, légy, fiam, vigyázó. (El.)

(*Ádám gondolatokba merülve, erkélyének lépcsőinél megáll. Két udvaronc az előtérbe érve.*)

HARMADIK UDVARONC.

Nézd, mint mereng ismét a csillagász.

NEGYEDIK UDVARONC.

A féltés bántja szüntelen szegényt,
 Hiába, nem tud új körébe szokni,
 Kíri belőle mindig a paraszt.

HARMADIK UDVARONC.

Nem fogja fel, hogy az igaz lovag,
 Bár istenség gyanánt imádja a nőt,
 Vérért odadni volna érte kész,
 Ha rágalom érintené erényét ;
 Ó hódolásban mellékcélt gyanít.

ÉVA (*más csoporttal a két udvaronchoz csatlakozik s nevetve legyezőjével a második udvaronc vállára ver*).

Ah menj, lovag, — az Istenért! kegyelmezz,
 Tréfáidon halálra kell nevetnem.

Nézd, itt e két úr mily szörnyű komoly.

Talán megszállott már titeket is

Az újításnak átkos szelleme?

Úgy el szememből! Nem szenvedhetem

E fajt, mert oly epés, bús felfogással

Megírigyelte ezt a csillogó

Nyugodt világot tőlünk s újat eszmél.

HARMADIK UDVARONC.

Minket nem illet e vád, drága hölgy,

Ki vágyna ilyen körben változásra?

ELSŐ UDVARONC.

De, hogyha nem csalódom, ottan áll

Egy férfi, arcán e sötét jelek.

ÉVA. Férjem szegény? — Az Istenért, urak,

Kíméljétek meg őt az ily gyanútól

Elöttem, kit hozzá szent kötelék

Csatol. — Hisz ő beteg, — nagyon beteg.

MÁSODIK UDVARONC.

Betegje tán e sugárzó szemeknek?

HARMADIK UDVARONC.

Valóban, amit senki nem merészel

Ő sértne-é meg féltékeny gyanúval?

Oh, bár lehetne lovagod gyanánt

Szemébe keztyűt dobnom a merésznek.

(Ezalatt Ádámhoz érnek.)

Ah mester! ép' jó, hogy találkozunk,

Jószágaimra kívánnék utazni,

Idő-jóslást szeretnék.

ELSŐ UDVARONC. Én pedig

Fiamnak vágnám csillagát kitudni.

Éjfél után, múlt éjjel, jött világra.

ÁDÁM. Reggel mindkettő készen vár, urak.

NEGYEDIK UDVARONC.

A társaság oszol, menjünk mi is!

HARMADIK UDVARONC.

Lépcsője itt van — jó éjt, asszonyom. *(Súgva.)*

Egy óra múlva.

ÉVA *(súgva)*. Jobbra a lugosban.

(Fent.) Jó éjt, urak! Jőj, kedves Jánosom!

(Mind elmennek. Ádám és Éva az erkélyre. Ádám zsölyeszékbe dül. Éva előtte áll. Mindinkább besötétedik.)

ÉVA. János, nekem szükségem volna pénzre.

ÁDÁM. Egy fillérem sincs, mind elhordtad immár.

ÉVA. Örök szükségét tűrjek-é tehát?

Az udvarhölgyek pávaként ragyognak,

Szintügy szégyellek köztük megjelenni.

Valóban, hogyha egy-egy udvaronc

Felém hajolva, mosolyogva mond,

Hogy a királyné köztük én vagyok,

Szégyenkezem miattad, aki a

Királynét így állítod udvarába.

ÁDÁM. Nem fáradok-e éjet és napot?

Elárulom tudásomat miattad,

Megfertőzőm, midőn haszontalan

Időjóslást, horoskópot csinálok,

Eltitkolom, mit lelkem felfogott

És hirdetem, mit jól tudok, hamis.
 Pirulnom kell, mert rosszabbá levék,
 Mint a sibyllák, kik hívének abban,
 Amit jóstak, míg én nem hiszek,
 De megteszem, hogy leljem kedvedet.
 Hová teszem, mit bündijül kapok?
 Hisz nékem nem kell semmi a világon,
 Csak az éj és tündöklő csillaga,
 Csak a szférák titkos harmóniája,
 Tiéd a többi. — Ámde ládd, ha a
 Császár pénztára többnyire üres,
 Sok kérelemre rendetlen fizetnek.
 Tiéd lesz most is, mit reggel kapok,
 S te hálátlan vagy, ládd, ez fáj nekem.

ÉVA (*sírva*). Szememre hányod, hogy mit áldozasz,
 S nem áldozék-e én is eleget

Miattad? én nemes háznak leánya,
 Midőn kétséges rangodhoz csatoltam
 Jövőmet, és nem általam jutál-e
 Jobb társaságba? Hálátlan, tagadd el!

ADÁM. Kétséges rang-e hát szellem, tudás?

Homályos származás-e a sugár,
 Amely az égből homlokomra szállt?
 Hol van nemesség más ezen kívül?
 Amit ti úgy neveztek, porlatag,
 Hanyatló báb, mit lelke elhagyott,
 De az enyém örök-ifjú, erős. —
 Oh nő, ha te meg bírnál érteni,
 Ha volna lelked oly rokon velem,
 Minőnek első csózkodnál hívé,
 Te büszke lennél bennem s nem keresnéd
 Kívül a boldogságot körömmön;
 Nem hordanál mindent, mi benned édes,
 Világ elé, s mindent, mi keserű,
 Nem tartanál fel házi tűzhelyednek.
 Oh nő, mi végtelen szerettelek!
 Szeretlek most is, ah de keserűen
 Fulánkossá a méz, mely szívembe szállt.
 Fáj látnom, mily nemessé lenne szűd,

Ha nő lehetnél; a sors semmivé tett,
 Mely a nőt báb-istenként tartja még,
 Mint istenül tartotta a lovag-kor,
 De akkor hittek benne, nagy idő volt,
 Most senki sem hisz, törpe az idő,
 S a báb-istenség csak vétkeket takar. —
 Elválnék tőled, szívemet kitépném,
 Ha fájna is, tán nyugodtabb lehetnék
 S te is nélkülem boldogabb lehetnél;
 De ott van újra a már meglevő rend:
 Az a tekintély, egyházunk szava;
 S együtt kell túrnunk, míg a sír felold.

(Fejét kezébe hajtja, Éva meghatva simogatja.)

ÉVA. No Jánosom, oly gyászosan ne vedd,
 Ha mondok is egyet-mást néha-néha;
 Nem akaralak buba ejteni.
 De ládd, az udvar oly csodálatos,
 És hölgyei oly büszkék, gúnyosak,
 Mit kezdjek én dacolni ellenök?
 Nincs már közöttünk, úgy-e bár, harag?
 Jó éjt! reggelre ne feledd a pénzt.

(Lemegy a lépcsőn a kertbe.)

ÁDÁM. Minő csodás kevercse rossz s nemesnek
 A nő, méregből s mézből összeszűrve.
 Mégis miért vonz? mert a jó sajátja,
 Míg bűne a koré, mely szülte őt.
 Hej, famulus!

(Lucifer jő a lámpával s az asztalra teszi.)

LUCIFER. Parancsolsz mesterem?

ÁDÁM. Időjóslatra és nativitásra

Vagyon szükségem, készíts íziben.

LUCIFER. Természetes, csillámlót, fényeset;

Ki venne pénzeért rideg valót.

ÁDÁM. De ne olyant, mely szinte képtelen.

LUCIFER. Olyat nem is bírnék tán feltalálni,

Min megbotránkoznának a szülők;

Nem Messiás-é minden újszülött?

Fénylő csillag, mely feltűnt a családnak,
 S csak későbbben fejlik szokott pimasszá! *(Ír.)*
(Éva ezalatt a lugoshoz ért, a harmadik udvaronc
elébe lép.)

A HARMADIK UDVARONC.

Mi rég epesztesz itten, oh kegyetlen.

ÉVA. Talán neked nagy már az áldozat

Az éj hűvös szelét kiállani,

Míg én egy jó, nemes férjet csalog meg:

Az ég átkát, világ ítéletét

Vonom magamra éretted, lovag!

UDVARONC. Ah, az ég átka, a világítélet

Nem hat titkába e sötét lugosnak.

ÁDÁM *(merengve)*.

Kívántam kort, mely nem küzd semmiért,

Hol a társas rend megszokott nyomát,

E megszentelt előítéletet

Nem bántja senki, hol nyugodhatom

És egykedvű mosollyal hagyhatom

Hegedni hosszú harcaim sebét. —

Megjött a kor, s mit ér, ha e kebelben

A lélek él, e kínos szent örökség,

Mit az egekből nyert a dőre ember,

Mely tenni vágyik, mely nem hágy nyugodni

S csatára kél a renyhe élvezettel. —

Hej, famulus! hozz bort, úgy reszketek;

Fagyos világ ez, kell, hogy feltüzeljem.

E törpe korban így kell lelkesülni

És elszakadni mocskoló porától. —

(Lucifer bort hoz, Ádám a szín végeig iddogál.)

Oh! tárd ki, végtelen nagy ég,

Rejtélyes és szent könyvedet előtttem;

Törvényeidet ha már-már ellesém,

Felejem a kort és mindent körüllem.

Te örökös vagy, míg az mind mulandó,

Te felmagasztalsz, míg amaz lesújt.

UDVARONC. Borbála, oh, ha az enyém lehetnél!

Ha Isten elszólná férjedet,

Hogy az eget jobban fel bírja fogni,
Miért éltében mindig fáradott.

ÉVA. Hallgass, lovag, úgy sajnálnám szegényt,
Hogy könnyeim közt csók nem jutna néked.

UDVARONC. Te tréfát üzesz.

ÉVA. Sőt valót beszélek.

UDVARONC. Ki érti ezt a rejtélyes kedélyt?

Borbála! hisz te így nem is szeretsz.

Vagy mondd, ha volnék száműzött, szegény,

Mit volnál képes tenni hívedért?

ÉVA. Valóban, azt mostan nem tudhatom.

ÁDÁM. Oh, jó-e kor, mely e rideg közönyt

Leolvasztandja, s mely új tetterővel

Szemébe néz ez elavúlt lomoknak,

Bíróul lép fel, büntet és emel.

(Felkél s tántorogva az erkély szélére lép.)

Nem retten vissza a nagy eszközöktől,

Nem fél a rejtett szót kimondani,

Mely majd hatalmas görgeteg gyanánt

Haladni fog a végzetes úton,

S lezúzza tán azt is, ki őt kimondta.

(A Marseillaise dallama hallik.)

Oh, hallom, hallom a jövő dalát,

Megleltem a szót, azt a nagy talizmánt,

Mely a vén földet ifjává teszi.

KILENCEDIK SZÍN.

(A nézőhely hirtelen Párizs Grève-piacává változik. Az erkély egy Guillotin emelvényévé, az íróasztal nyaktilóvá, mely mellett *Lucifer* mint bakó áll. *Ádám* mint Danton az emelvény széléről zajló néptömegnek szónokol. — Dobszó mellett igen rongyos ujonchad jelenik meg és az állványnál sorakozik. Fényes nap.)

ÁDÁM *(folytatva)*.

Egyenlőség, testvériség, szabadság!

NÉPTÖMEG. Halál reá, ki el nem ismeri!

ÁDÁM. Azt mondom én is. — Két szó menti meg

A mindenünnen megtámadt nagy eszmét,

A jók számára mondjuk egyikét:

«Veszélyben a hon» és ők ébredveznek.

A másikat a bűnre mennydörögjük,

E szó: «reszkessetek!» — s megsemmisülnek.

Felkeltek a királyok ellenünk,

S eléjük dobtuk fejedelmünk fejét,

Felkeltek a papok, s villámukat

Kicsavarók kezökből, visszatéve

Trónjára az észt, e rég üldözöttet.

De a másik szózat sem hangzik el,

Mit a jobbakhoz intézett honunk.

Tizenegy hadsereg küzd a határon,

S mi hős ifjúság tódul szüntelen

Az elhullott hősök helyét kitölteni.

Ki mondja, hogy vérengző örület

A nemzetet meg fogja tizedelni?

Ha forr az érc, a rossz salak kihull,

De a nemesb réz tisztán megmarad.

És hogyha mindjárt vérengzők vagyunk is,

Tekintsenek bár szörnyeteg gyanánt,
Csak a haza legyen nagy és szabad.
UJONCOK. Fegyvert nekünk, csak fegyvert és vezért!
ÁDÁM. Helyes, helyes! Ti csak fegyvert kívántok
Míg annyi tárgyban szenvedtek hiányt;
Ruhátok foszlik, lábatok mezetlen,
Hanem szuronnyal mind kiserzitek,
Mert győzni fogtok. A nép győzhetetlen.
Most hulla vére egy tábornokunknak,
Ki katonáink élén meghagyá
Magát veretni.

NÉPTÖMEG. Oh, az áruló!

ÁDÁM. Helyesen mondod! Nincs más kincse a
Népnek, mint a vér, melyet oly pazar
Nagylelkűséggel áldoz a hazának.
S ki egy népnek szent kincsével parancsol,
Nem bírván meghódítani a világot,
Az áruló. *(Az ujoncok közül egy tiszt kilép.)*

A TISZT. Tégy engemet helyébe,
Polgár, s letörlöm a gyalázatot.

ÁDÁM. Dícséretes, barátom, önbizalmad.
De biztosítást, hogy szavadnak állsz,
Előbb a harcok színhelyén szerezz.

A TISZT. A biztosíték lelkemben lakik,
Aztán imé! van nékem is fejem,
Mely többet ér tán, mint az a lehullott.

ÁDÁM. S ki a kezes, hogy elhozod, ha kérem.

A TISZT. S kell-e kezes jobb, mint magam vagyok,
Ki életem nem nézem semmibe?

ÁDÁM. Az ifjúság nem úgy gondolkodik.

A TISZT. Polgár, még egyszer felszólítalak.

ÁDÁM. Türelem még, a cél el nem marad.

A TISZT. Nem bízol bennem, látom, hát tanulj
Felőlem jobban vélekedni, polgár. *(Főbelövi magát.)*

ÁDÁM. Kár érte, egy ellenséges golyót
Megérdemelt. Vigyétek el, barátim.

Viszontlátásig, győzelem után! *(Az ujonchad el-
léptet.)*

Oh, bár oszthatnám én is sorsotok!
 De nékem harc jutott csak, nem dicsőség,
 Nem ellenség, mely által esni is dísz,
 De mely rejtekből orvul leskedik
 Fondorlatával rám s a szent hazára.

NÉPTÖMEG. Mutasd meg újjal, és halál reá!

ÁDÁM. Akit mutatni bírok, az meg is halt.

NÉPTÖMEG. Hát a gyanúsak? — Hisz aki gyanús

Már bűnös is, megbélyegezte a

Népérzület, ez a nem tévedő jó.

Halál, halál az arisztokratákra!

Jerünk, jerünk a börtönüregekbe,

Tegyünk törvényt, a nép törvénye szent.

(A néptömeg indul a börtönökbe.)

ÁDÁM. Nem ott van a vész, a retesz erős

A bűzhödt lég, mely elmét, izmot öl,

Szövetségestek úgyis, hagyjuk őket.

Az árulás emelt fővel kacag,

S tört élesít a Convent padjain.

NÉPTÖMEG. Fel a Conventre hát, nincs még eléggé

Átválogatva. — A Conventre később,

Gyakorlatúl előbb a börtönökbe.

Addig szedd össze minden árulót

Nevét, Danton!

(A néptömeg fenyegetve el. Ezalatt néhány SANS-CULOTTE egy ifjú MARQUIST és ÉVÁT mint ennek testvérét hurcolja az állvány elé.)

EGY SANS-CULOTTE. Imé, itten hozunk

Ismét két ifjú arisztokratát!

E büszke arc, finom fehér-ruha

Világosan mutatja bűnöket!

ÁDÁM. Milyen nemes pár. Jöjjetek fel, ifjak!

A SANS-CULOTTE. Mi meg jerünk bajtársaink után,

Hol munka vár ránk s vész az árulókra.

(A sans-culott-eok elmennek a többi néppel, az ifjak az állványra lépnek. Az állvány körül csak néhány ör marad.)

ÁDÁM. Nem értem, mily rokonszenv vonz felétek,

De önveszélyemmel megmentelek.

A MARQUIS. Nem, Danton, hogyha bűnösök vagyunk
Elárulod a hont, ha el nem ítélsz;

Ha nem vagyunk, nem kell hiú kegyelmed.

ÁDÁM. Ki vagy te, hogy Dantonnal így beszélsz?

A MARQUIS. Marquis vagyok.

ÁDÁM. Megállj — vagy nem tudod,
Hogy «polgáron» kívül nincs cím egyéb?

A MARQUIS. Nem hallottam, hogy eltörlé királyom
A címeket.

ÁDÁM. Szerencsétlen, ne folytasd!

Lépj sergeinkbe, s pályád nyitva áll.

A MARQUIS. Nincs engedélyem, polgár, a királytól,
Hogy idegen seregbe léphetek.

ÁDÁM. Úgy meg fogsz halni.

A MARQUIS. Eggyel több leend
Családomból, ki meghalt a királyért.

ÁDÁM. Miért rohansz ily vakmerőn halálba?

A MARQUIS. S azt véled-é, hogy e nemes előjog
Csak titeket illet, népemberek?

ÁDÁM. Dacolsz velem? jó, hát én is fogok!

Ki lesz erősb? megmentlek ellenedre,

S e jellemért egy higgadtabb jövő,

Melyben kihamvadt a pártszenvedély,

Hálát fog adni nékem. — Nemzetőrök!

Lakomra véle. Ti felelték érte.

(*Néhány jegyveres nemzetőr a marquist elkíséri.*)

ÉVA. Bátyám, erős légy!

A MARQUIS. Húgom! óvjon Isten. (*El.*)

ÉVA. Itt is van egy fő, nem rosszabb Rolandnál.

ÁDÁM. Ne ily kemény szót e gyöngéd ajakról.

ÉVA. A vérpadon gyöngédebb szó nem illik.

ÁDÁM. Az én világom e szörnyű emelvény.

Midőn ráléptél, véled egy darab

Mennyország szállt le s szentélyébe zár.

ÉVA. Az áldozatra szentelt állatot

Sem gúnyolák útjában a papok.

ÁDÁM. Az áldozat, hidd el, magam vagyok.

S ha irigyelve nézik is hatalmam,

Örömtelen, megvetve életet,

Meg a halált, nézem királyi székem,
 Melyről mellőlem hullnak el naponkint,
 S várom, mikor jó reám a sor;
 E vér közt úgy gyötör az egyedüllét,
 A sejtelem, mi jó lehet szeretni.
 Oh nő, csak egy napig tanítanál
 Ez égi tudományra, második nap
 Nyugodtan hajtnám bárd alá fejem.
 ÉVA. S e rémvilágban még szeretni vágyol.
 Nem rettent-é a lelkiösmeret?
 ÁDÁM. A lelkiösmeret a közvilág
 Előjoga; kit a végzés vezet,
 Az rá nem ér körültekinteni.
 Hol hallád a viharról, hogy megállt,
 Ha gyöngé rózsá hajlong utain?
 S aztán ki lenne vakmerő eléggé,
 Ítélni a közélet emberéről?
 Ki látja a szálat, mely színpadán
 Egy Catilinát, egy Brutust vezet?
 Vagy azt hiszik, kiről a hír beszél,
 Megszűnt egyúttal ember lenni, és
 Oly földfeletti lénnyé változott,
 Kit a lenézett apró száz viszony,
 Mindennapos gond mit sem érdekel?
 Oh jaj, ne hidd — a trónon is ver a szív,
 S Caesárnak, hogyha volt szerelmese,
 Ez őt talán csupán úgy ismeré
 Mint jó fiút, s nem volt sejtelve sem,
 Hogy retteg tőle s megrendül a föld.
 S ha így van ez, mondd, mondd, mért nem szeret-
 Nem nő vagy-é s én, nemde, férfiú? [nél?
 Mondják, hogy a szív gyűlöl vagy szeret,
 Amint magával hozza e világra:
 Én érzem, e szív hogy rokon tiédde,
 S te ezt a szót, hölgy, meg nem értenéd?
 ÉVA. S ha meg, mi haszna? Más Isten vezet,
 Mint akit én szívemben hordozok.
 Nem érthetjük meg így egymást soha.
 ÁDÁM. Hagyd el tehát avúlt eszményidet!

Mit áldozol száműzött isteneknek?

A nőt úgyis oly oltár illeti

Csupán, mely mindég ifjú — és ez a szív.

ÉVA. Az elhagyott oltárnak is lehet

Mártirja. Oh Danton, magasztosabb,

Kegyelettel megóvni a romot,

Mint üdvözölni a felkelt hatalmat;

S e hívatas nőt legjobban megillet.

ÁDÁM. Nem látott ember még érzelgeni,

S ha látna most, ellenség, jóbarát,

Hogy az, kit a sors korbácsolt tova,

Vihar gyanánt tisztítani a világot,

Mostan megáll, a vérpadon, szeretni,

Egy kis leánynál, és könny ég szemében:

Megjóslaná, hogy Danton elbukik,

Kacagna, és nem félne senki többé.

S mégis könyörgök egy reménysugárt.

ÉVA. Ha síron túl kibékélt szellemed

Levetkezi a kor véres porát,

Talán...

ÁDÁM. Ne mondd, ne mondd, leány, tovább!

Én azt a túlvilágot nem hiszem,

Reménytelen csatázok végzetemmel.

(A néptömeg véres fegyverekkel, lándzsákon néhány véres főt hurcolva vadul visszatér. Néhánya az állványra hat.)

NÉPTÖMEG. Igazságot tevénk. — Mi büszke faj volt!

EGY SANS-CULOTTE *(gyűrűt adva Dantonnak)*.

Imé e gyűrű a hon zsámolyára.

Kezembe nyomta az egyik cudar,

Midőn nyakának tartám késemet.

Azt tartja e faj, hogy rablók vagyunk.

Hát még te élsz? — kövesd testvéridet.

(Évát leszúrja, ki az állvány hátrészén lebukik.)

ÁDÁM *(szemét elfödve)*.

Jaj, vége hát. — Oh sors, ki bír veled?

NÉPTÖMEG. Most a Conventbe. Polgártárs, vezess!

Kiszedted-e az árulók nevét? —

(A nép letakarodik az állványról. Éva mint rongyos, felgerjedt pór nő kibontakozik a sokaságból és egyik kezében törrel, másikkban egy véres fejfel Dantonhoz rohan.)

ÉVA. Danton! tekints ez összeesküvőre,
Téged kívánt megölni, én ölém meg.

ÁDÁM. Ha e helyet jobban megállta volna,
Rosszúl tevél; ha nem, tetted helyes.

ÉVA. Tettem helyes, s jutalmamat kívánom:
Tölts vélem egy éjet, nagy férfiú!

ÁDÁM. Minő rokonszenv kelhet ily kebelben?
Mi gyöngéd érzés a nőtigrisé?

ÉVA. Valóban, polgár, úgy látszik, te is
Kék-vér arisztokrataúl szegődtél,
Vagy hagymázban szólsz ily regényesen.
Te férfi vagy, én ifjú s nő vagyok,
Bámulatom hozzád vezet, nagy ember.

ÁDÁM (félre). Végig borzongat; elfordúl szemem.
Nem bírom e szörnyű káprázatot.
Minő csodás hasonlat! — Aki az
Angyalt ismérte, s látta azután
Hogy elbukott, az látott tán hasonlót.
Azon vonások, termet és beszéd,
Minden, csak egy kicsinyke semimiség,
Amit leírni sem lehet, hiányzik,
S minő egészen más lőn az egész!
Azt nem bírhattam, védte glóriája,
Ettől pokolnak gőze undorít el.

ÉVA. Mit is beszélsz magadban?

ÁDÁM. Számolom,
Asszony, hogy nincsen annyi éjszakám,
Ahány áruló van még a hazában.

NÉPTÖMEG. Fel a Conventre, csak nevezd meg őket.
(Ezalatt ROBESPIERRE, SAINT-JUST s más Convent-tagok
új néptömeggel jönnek s egy rögtönzött emelvényre állnak.)

SAINT-JUST. Hogyan nevezné? ő fő cinkosuk.

(A nép zúg.)

ÁDÁM. Vádolni mersz, Saint-Just, nem ismered,
Minő erős vagyok?

SAINT-JUST. Voltál előbb

A népben. Ámde a nép bölcs, megismert
S a Convent végzését megszentesi.

ÁDÁM. Nem ismerek bírót magam felett

Mást, mint a nép, s a nép, tudom, barátom.

(Ismét zúgás a nép között.)

SAINT-JUST. Barátod az, ki a hon ellene.

A felséges nép majd ítélt fölötted,

Előtte vádollak, honáruló:

Csempészetért az állami javakban,

Rokonszenvért az arisztokratákkal,

Vágyódásért a zsarnok uralomra.

ÁDÁM. Saint-Just, vigyázz, lemennydörög szavam.

Vádad hamis!

ROBESPIERRE. Ne hagyjátok beszélni,

Tudjátok, nyelve síma, mint kígyó.

Fogjátok el, szabadságunk nevében.

NÉPTÖMEG. Ne halljuk őt, ne halljuk, vesszen el!

(Körülveszik és elfogják.)

ÁDÁM. Ne halljátok hát, ámde én se halljam

A hitvány vádat. Nem győzzük meg egymást

Beszéddel. Sőt tettel sem győztetek le.

Robespierre, megelőztél csupán,

Ez az egész, ne kérkedjél vele!

Magam teszem le a fegyvert, — elég volt.

De ím ezennel felszólítalak,

Hogy három hó alatt kövess ez úton.

Bakó, ügyes légy — órást vesztesz el

(Fejét a nyaktiló alá hajtja.)

TIZEDIK SZÍN.

(Az egész hirtelen olyanná változik vissza, mint a nyolcadik színben volt. *Ádám* ismét mint Kepler, íróasztalára hajtott fővel látszik, *Lucifer* mint famulus mellette áll s vállára üt. A regg szürkül.)

LUCIFER. Ezúttal a nyakazás elmarad.

ÁDÁM (*felemelkedve*).

Oh, hol vagyok, hol vannak álmaim?

LUCIFER. Elszálltak a mámorral, mesterem.

ÁDÁM. E hitvány korban megvénült kebelnek

Csak a mámor teremte hát nagyot?

Mi nagyszerű kép tárult fel szememnek!

Vak, aki Isten szikráját nem érti,

Ha vérrel és sárral volt is befenne.

Mi óriás volt bűne és erénye,

És mind a kettő mily bámulatos.

Mert az erő nyomá rá bélyegét.

Oh, mért ébredtem? hogy körültekintve,

Jobban megértsem e kor törpeségét,

Mosolygó arc alá rejtett bűnével,

S a megszokás hazug erényivel.

LUCIFER. Ismérem én az ily lehangolást,

Mely a mámornak reggelén köszön be.

ÉVA (*a lugosból kilépve*). El tőlem, el! nem csalt tehát

Fel mersz szólítani férjem gyilkosául. [gyanúm,

Ily ocsmány tette képesnek hiszed,

Kit szíved ideáljául hazudsz.

AZ UDVARONC. Az istenért, nyugodtan kedvesem,

Ha észrevesznek, még botrányt okozsz.

ÁDÁM. S az a két nő is álom volt-e csak?

De mit beszélek? egy nő, két alakban,
Változva sorsom zajgó végzetével,
Mint a hab, mely most fénylik, most sötét.

ÉVA. Ah úgy, a botrány nálad fő dolog!

Mit érdekelne a bűn, rejtekében,
Te megrovást nem szenvedő lovag!

Oh jaj, ti addig gúnyoljátok a nőt,

Míg szűz erénye ősi hagyományát

Előítéletként ledobja, s akkor

Kicsinyelő mosollyal nézitek

Önbűnötöknek aljas eszközéül.

El tőlem, el, ne lássalak ezentúl!

Az UDVARONC. Ez ismét túlzás. Gúnytárgyúl leszünk

Ily ünnepélyes színben nézve e

Hétköznapi ügyet. — Mi látjuk egymást

Ezentúl is, mosolyogva és enyelegve

S arról, mi történt, szót sem ejtve többé.

Jó reggelt, asszonyom. — (El.)

ÉVA. A nyomorult!

Im itt vagyok, bűnömmel s könnyeimmel. (El.)

ÁDÁM. Tehát csak álom volt, és vége van.

De nem mindennek. Az eszmék erősbek

A rossz anyagnál. Ezt ledöntheti

Erőszak, az örökre élni fog.

S fejlődni látom szent eszméimet,

Tisztúlva mindig, méltóságosan.

Míg, lassan bár, betöltik a világot.

LUCIFER. A nap halad, mester, vár a tanóra,

Az ifjúság már nyugtalan gyülekszik

Bölcsességedből elleshetni egy szót.

(A csillagász-toronyra alkalmazott csengetőn csenget.)

ÁDÁM. Ne gúnyolj, oh ne gúnyolj a tudással,

Pirulnom kell, ha dicsérnek ezért.

LUCIFER. Nem oktatsz-e oly sok jeles fiút?

ÁDÁM. Nem oktatom, csak idomítom őket,

Szavak szerint, miket nem értenek,

De értelmők sincs, ezt vagy azt csinálni.

Az oktan bámul és azt hiszi:

E szép szavakkal szellemet idézünk;

Pedig fogás csak az egész, takarni

A szemfényvesztés mesterségeit.

(EGY TANÍTVÁNY *gyorsléptekkel jő s az erkélyre megy.*)

TANÍTVÁNY. Kegyes voltál magadhoz hívni, mester,

Ígervén, hogy tudvágyamat betöltöd,

S mélyebben engedsz a dolgokba nézmem,

Mint másra célszerűnek tartod azt.

ÁDÁM. Igaz, igaz, szorgalmad oly kitünő,

Hogy ez előnyre méltán tart jogot.

TANÍTVÁNY. Ím itt vagyok, lelkem vágytól remeg

Belátni a természet műhelyébe.

Felfogni mindent és élvezni jobban,

Uralkodván felsőbbbség érzetével

Anyag- s szellemvilágban egyaránt.

ÁDÁM. Sokat kívánsz. Paránya a világnak,

Hogy lássad át a nagyszerű egészet?

Uralmat kérsz, élvezet kérsz és tudást.

Ha súlyától nem dülne össze kebled

S mindezt elérnéd, istenné leendnél.

Kevesbet óhajts, s tán elérheted.

TANÍTVÁNY. Bármely titkát fejtssd hát meg a tudás-

Nagy férfiú, én csak nyerek vele, [nak,

Mert érzem, semmit fel nem fogok.

ÁDÁM. Jól van tehát, látom, te érdemes vagy,

S a legrejtettebb szentélyig beviszlek,

Lásd a valót, mint én látom magam.

De nem les-é avatlan hallgató, mert

Az az igazság rettentő, halálos,

Ha nép közé megy a mai világban.

Majd jó idő, oh bár itt lenne már,

Midőn utcákon fogják azt beszélni,

De akkor a nép sem lesz kiskorú.

Most adj kezet, hogy el nem árulod,

Amit megértesz. Így! halljad tehát.

TANÍTVÁNY. Mint reszketek vágytól és félelemtől...

ÁDÁM. Mit is mondál előbb, fiam, nekem?

TANÍTVÁNY. Hogy lényegében semmit nem fogok fel.

ÁDÁM (*vigyázattal*).

No látod, én sem, — s hidd el, senki más.

A bölcselet csupán költészete
 Azoknak, mikről még nincsen fogalmunk.
 S egyéb tanok közt ez legjámborabb még,
 Mert csak magában mulat csendesen,
 Agyrémekkel hímzett világa közt.
 De számtalan egyéb oly társa van,
 Mely fontos arccal rajzol a porondban.
 Egyik vonalt örvénynek mondogatja,
 Szentélynek a kört, hogy már-már kacagsz
 A vígjátékon, amidőn belátod,
 Mi rettentő komoly csín az egész.
 Mert míg szorúlt kebellem és remegve
 Kerüli minden a por-rajzokat,
 Itt-ott kelepce áll s a vakmerőt,
 Ki általlépi, véresen megejti.
 Ily dőreség áll, látod, szüntelen
 Utunkba, szentséges kegyeletül
 Védő a már megalakúlt hatalmat.

TANÍTVÁNY. Ah értlek, értlek, s így lesz-é örökre?

ÁDÁM. Egykor nevetni fognak az egészen.

Az államférfit, kit nagynak neveztünk,
 Az orthodoxot, akit bámulánk,
 Komédiásnak nézi az utókor,
 Ha a valódi nagyság lép helyébe,
 Az egyszerű és a természetes,
 Mely ott ugrat csupán, ahol gödör van,
 Ottan hagy utat, ahol nyílt a tér.
 S a tant, mely most örültséghez vezet
 Szövevényes voltával, akkoron,
 Bár nem tanulja senki, minden érti.

TANÍTVÁNY. Ez a nyelv hát az a megérthető,

Melyen beszéltek az apostolok?

De hogyha minden más merő lom is,
 Ne vedd el a művészetben hitem.

S azt bétanulni mégis csak szabály kell.

ÁDÁM. A művészetnek is legfőbb tökélye,

Ha úgy elbú, hogy észre nem veszik.

TANÍTVÁNY. Hát a rideg valónál álljak-é meg?

Eszményesítés ad művünkbe lelket.

ÁDÁM. Igaz, igaz, az önt rá szellemet,
 A természettel, mely egyenjogúvá
 Teszi s teremtett lényé érleli,
 Mi a nélkül csupán halott csinálmány.
 Attól ne tarts, hogy míg eszményesítsz,
 Kifogsz az élő nagy természetén.
 De a szabályt, a mintát hagyd pihenni.
 Kiben erő van és Isten lakik,
 Az szónokolni fog, vés, vagy dalol,
 Ha lelke fáj, szívrázóan zokog,
 Mosolyg, ha a kéj mámorát alussza.
 S bár új utat tör, bizton célra ér.
 Művéből fog készíteni új szabályt,
 Nyügűl talán, de szárnyakúl soha
 Egy törpe fajnak az absztrakció.

TANÍTVÁNY. Oh, mit tegyek hát, mester, mondd
 Ki annyi éjt szenteltem a tudásnak, [nekem.
 Csak a butával lettem-é egyenlő,
 És mind e munka elveszett hiába?

ÁDÁM. El nem vészett, mert ép ez ad jogot
 Most már megvetni minden csábjait.
 Ki még nem nézett a vésznek szemébe,
 Ha hátrál, gyáva. A próbált vitéz
 Bátran mellőzi a kötekedőt,
 Bátorságához nem férhet gyanú.
 Fogd hát e sárgult pergamenteket,
 E fóliánsokat, miken penész ül,
 Dohd tűzre mind. Ezek feledtetik
 Saját lábunkon a járást velünk,
 És megkímélnék a gondolkodástól.
 Ezek viszik mult századok hibáit
 Előítéletül az új világba.
 A tűzre vélők! és ki a szabadba.
 Miért tanulnád mindig, hogy mi a dal,
 Minő az erdő, míg az élet elfoly
 Örömtelen poros szobafalak közt.
 Hosszúnak nézed-é az életet,
 Hogy sírodig teoriát tanulsz?
 Együtt mondunk búcsút az iskolának,

Téged vezessen rózsás ifjúságod
Örömhözó napsugár- és dalokhoz;
Engem vezess te, kétes szellemőr,
Az új világba, mely fejlődni fog,
Ha egy nagy ember eszméit megérti,
S szabad szót ad a rejlő gondolatnak,
Ledült romoknak átkozott porán.

TIZENEGYEDIK SZÍN.

(Londonban. A Tower és a Temze közt vásár. Tarka sokaság hullámszik, zajong. *Ádám*, mint élemedett férfiú, *Luciferrel* a Tower egyik bástyáján áll. Estve felé.)

KAR *(a zsidongó sokaság morajából eggyéolvadva, s halk zenétől kísérve)*.

Zúg az élet tengerárja,
Mindenik hab új világ,
Mit szánod, ha elmerül ez,
Mit félsz, az ha feljebb hág?
Majd attól félsz, az egyént hogy
Elnyelendi a tömeg,
Majd hogy a kiváló egyes
A milljót semmíti meg.
Rettegsz a költészetért ma,
Holnap a tudás miatt,
S szűk rendszernek mértékébe
Zárod a hullámokat,
S bármint küzdesz, bármint fáradsz,
Nem merítsz mást, mint vizet,
A méltóságos tenger zúg,
Zajg tovább is és nevet.
Hagyd zajongni, majd az élet
Korlátozza önmagát.
Nem vesz el harcában semmi,
Mindig új s mindég a régi,
Halld csak ígésző dalát.

ÁDÁM. Ez az, ez az, miért mindég epedtem,
Pályám mindedig tömkeleg vala,
Az élet áll most teljesen előttem,
Mi szép, mi buzdító versenydala.

LUCIFER. Szép a magasból, mint a templomének,
 Bármily rekedt hang, jajszó és sohaj
 Dallamba olvad össze, míg fölér.
 Így hallja azt az Isten is, azért
 Hiszi, hogy jól csinálta e világot.
 De odalent másképen hallanók,
 Hol közbeszól a szív verése is.

ÁDÁM. Te kétkedő gúny, hát nem szebb világ ez,
 Mint mindaz, amin eddig átgyötörtél?
 Ledültek a mohos korlát-falak,
 Eltűntek a rémes kísértetek,
 Miket a múlt megszentelt glóriával
 Hagy a jövőre, kínzó átokúl.
 Szabad versenytér nyílt meg a kebelnek,
 Rabszolgákkal gúlát ma nem emelnek.

LUCIFER. Egyiptomban sem hallott volna fel
 Ilyen magasra a rabok nyögése,
 S mi istenik e nélkül művei!
 Vagy Athenében nem cselekszik-é
 A felséges nép méltón, nagyszerűen,
 Feláldozván nagy s kedves emberét,
 Mivel a hon forog máskint veszélyben?
 Ha ily magasról nézzük s nem zavarnak
 Nő-könnyek és egyéb hitvány fogalmak.

ÁDÁM. Hallgass, hallgass, te örökös szofista.

LUCIFER. De bárha áll is, a jaj hogy kihalt,
 Helyette minden úgy el van lapulva.
 Hol a magas, mi vonz? a mély, mi rettent?
 Hol életünknek édes tarkasága?
 Többé nem tenger küzdő fényes árja,
 Síma mocsár csak, békával tele.

ÁDÁM. Kárpótol a közjólét érzete.

LUCIFER. Úgy ítélsz, ládd, te is nagy polcodon
 Az életről, mely lábadnál mozog,
 Mint a multakról a história.
 Nem hallja a jajszót, rekedt beszédet;
 Mit feljegyez, a multnak csak dala.

ÁDÁM. Ah, már a sátán is romantizál,
 Vagy doctinaire lesz; vívmány ez s amaz.

LUCIFER *(a Towerre mutatván)*.

Az nem csoda, midőn az ősidők
Kísértetén állunk, egy új világ közt.

ADÁM. E korhadtt álláspont se' kell nekem,
Az új világba elszántan leszálok,
S nem félek, a költészetet, nagy eszmét
Hullámi közt hogy újra ne találjam.
Lehet, hogy többé nem nyilatkozik
Eget megrázó ősi titáni harcban,
De annál ígézőbb, áldásosabb
Világot alkotand szerény körében.

LUCIFER. Haszontalan aggódás is leendne
Azt féltened. Míg létez az anyag,
Mindaddig áll az én hatalmam is,
Tagadásúl mely véle harcban áll.
S míg emberszív van, míg eszmél az agy
S fennálló rend a vágnak gátat ír,
Szintén fog élni a szellemvilágban
Tagadásúl, költészet és nagy eszme.
De mondd, mi alakot vegyünk magunkra,
Midőn leszállunk a zajgó tömegbe,
Mert így csak e helyen bírunk megállni,
Hol múlt idők ábrándja leng körül.

ADÁM. Akárminőt! Hisz nincsen már kiváló,
Hála a sorsnak. Hogy tudjuk, mit érez:
Le kell szállnunk a nép nagy rétegéhez.

(Mindketten lemennek a Tower belsejébe s csakhamar munkásokul öltözve kilépnek annak kapuján, a sokadalomba vegyülvén. — EGY BÁBJÁTÉKOS bódéja mellett áll, melyen majom ül vörös kabátban, láncon.)

A BÁBJÁTÉKOS. Csak erre, erre, kedves jó urak,
Mindjárt kezdődik az előadás,
Mulatságos komédia nagyon,
Szemlélni, mint szedé rá a kígyó
Az első nőt, ki már kíváncsi volt,
S mint vitte ez csávába akkor is már
A férfiút. — Láthattok fürge majmot,
Mi méltósággal játssza emberét,

Láthattok medvét táncmester gyanánt.
Csak erre, erre, kedves jó urak! (*Tolongás a bódé körül.*)

LUCIFER. Ah Ádám! itten minket emlegetnek.

Csak szép dolog, kinek oly szerep
Jutott, hogy még hat ezredév után is
Mulat felette a víg ifjúság.

ÁDÁM. El ez ízetlen tréfától. Tovább.

LUCIFER. Ízetlen tréfa? nézd csak, mint mulatnak,
Kik még imént szunyadtak a padokban,
Hallgatva Népost, — e piros fiúk.
S ki mondja meg, kinek van igaza:
Azoknak-é, kik az életbe lépnek
Az ébredő erő önérzetével,
Vagy aki, korhadtt aggyal már, kilép?
Vajon tetszőbb-e egy Shakespeare neked,
Mint nékik e torzképű összevissza?

ÁDÁM. A *torz* az éppen, mit nem tűrhetek.

LUCIFER. Rajtad tapadt még a görög világból.

Ládd, én fia, vagy apja hogyha tetszik,
— Mert szellemek közt ez nem nagy különbség —
Az új iránynak, a romantikának,
Én éppen e torzban gyönyörködöm.
Az ember arcra egy majomvonás;
A nagyszerű után egy sárdobás;
Ficamlott érzés, tisztos szőrruha;
Kéjhölgytől a szemérem szózata;
Tömjénezése hitványnak, kicsinynek;
Szerelmi élvre átka egy kiéltnek:
Feledtetik, hogy országom veszett,
Mert új alakban újra éledek.

A BÁBJÁTÉKOS (*Ádám vállára ütvé*).

Mit foglaljátok ezt a jó helyet?
Te jó madár, csak az mulattat ingyen,
Ki életúnt s felkötteti magát.

(*Ádám és Lucifer félreállnak. EGY KIS LEÁNY ibolyát áruvva jó.*)

A KIS LEÁNY. Kis ibolyák, első követői

A jó tavasznak. Vásároljanak!

E kis virág az árvának kenyért
 És a szegénynek is szép éket ad.

EGY ANYA (*ibolyát vásárolva*).

Adj, adj nekem, holt gyermekem kezébe.

EGY LEÁNY (*szintén vásárolva*).

Sötét hajamnak lesz legszebbik éke.

A KIS LEÁNY. Kis ibolyák! Vegyenek uraim!

EGY ÉKSZERÁRUS (*bódéjában*). [(Elhalad.)]

Hogy e gaz mindig versenyez velünk

S ki nem bírjuk szorítani a divatból.

Pedig szép nyakra drága gyöngy való csak,

Melyért az is már, aki fölhozá.

Kétségbeejtő elszántsággal a

Tenger mélyének szörnyeit kísérti.

(KÉT POLGÁRLÁNY együtt jó.)

ELSŐ POLGÁRLÁNY.

Mi sok szép kelme, mennyi drága ékszer!

MÁSODIK POLGÁRLÁNY. Vásárfiát ha volna, aki venne.

ELSŐ POLGÁRLÁNY. A mai férfi ilyesmit csupán

Gyalázatos mellékcélokra tenne.

MÁSODIK POLGÁRLÁNY.

Még úgy se, nincs többé ízlése már,

Elrontá sok ledér hölgy s káviár.

ELSŐ POLGÁRLÁNY.

Azért oly elbízott, hogy nem veszen fel.

MÁSODIK POLGÁRLÁNY.

Vagy oly szerény, hogy többé már nem is mer.

(Elhaladnak.)

(*Leveles szín alatt italt mérnek, az asztal körül dőzsölő*

MUNKÁSOK. *Hátrább zene és tánc. Katonák, polgárok s mindenféle nép mulat és ácsorog.*)

KORCSMÁROS (*vendégei közt*).

Urak, vígan! a tegnap elveszett,

A holnapot nem érjük el soha,

Isten táplálja a madarakat,

S minden hiúság, mond a biblia.

LUCIFER. Tetszik nekem e filozófia.

Úljunk le itt e szép árnyas padon

S nézzük, mi olcsón és mi jól mulat
Savanyu borral s rossz zenével a nép.

ELSŐ MUNKÁS *(az asztalnál)*.

A gépek, mondom, ördög művei:

Szántótól ragadják a kenyeret el.

MÁSODIK MUNKÁS. Csak az ital maradjon, elfeledjük.

ELSŐ MUNKÁS. A dús meg ördög, vérünk szíja ki.

Most jőne csak; hadd küldeném pokolba.

Több példa kéne, mint a múltkori.

HARMADIK MUNKÁS.

Mit nyernél véle. Már ma függni fog.

Sorsunk meg, mint előbb, csak úgy forog.

MÁSODIK MUNKÁS. Bolond beszédek, jönön hát az a

Nem vétek néki, mellém ültetem, [dús,

Lássuk, ki az úr, és ki tud mulatni.

A KORCSMÁROS *(Ádámhoz)*. Uram, mivel szolgáljak?

ÁDÁM. Semmivel.

A KORCSMÁROS. El hát padomról, semmiháziak!

Azt vélitek tán, a pénzt csak lopom,

Vagy gyermekem s nőm koldusbotra termett.

ÁDÁM *(fölkelve)*. Így mersz beszélni?

LUCIFER. Hagyd el a pimaszt!

ÁDÁM. Jerünk tehát, mi is nézzünk tovább,

Hogyan silányul állattá az ember.

LUCIFER. Ah, íme itt van, mit régtől kerestem,

Itt vígadunk kedéllyel, fesztelen,

Ez a döbörgés és e vad kacaj,

E bachanális tűz felgerjedése,

Mely minden arcra rózsá-árt idéz,

Mint dőre képzet a nyomor fölé.

Hát nem dicső ez?

ÁDÁM. Engem undorít.

(Ezalatt a táncolókhöz értek. KÉT KOLDÚS civódva jő.)

ELSŐ KOLDÚS. E hely sajátom, itt van engedélyem.

MÁSODIK KOLDÚS. Könyörülj rajtam, másként meg-

Már két hete, hogy nem dolgozhatom. [halok,

ELSŐ KOLDÚS. Igaz koldús sem vagy hát e szerint,

Kontár sehonnai, rendőrt hívok.

(A második koldús elsompolyog. Az első helyet foglal.)

Krisztusnak öt sebére, alamizsnát
A szenvedőnek, édes uraim!

(Egy KATONA egy MESTERLEGÉNY kezéből elveszi táncosnőjét.)

KATONA. Paraszt, odébb! vagy azt hiszed talán,
Hogy még te is valami vagy?

MESTERLEGÉNY. Megérzed,
Ha nem hiszed.

MÁSODIK MESTERLEGÉNY. Ne bántsod. Térj ki előle:
A hatalom s dicsőség mind övé.

ELSŐ MESTERLEGÉNY. No hát, lenézéssel miért tetézi,
Ha már úgyis nadályként szívja vérünk.

EGY KÉJHÖLGY *(danolva)*.

Sárkányoktól is kivívták
Egykoron az arany almát —
Almák még most is teremnek,
A sárkányok rég kivesztek:
Bamba, aki nézi, nézi,
És letépni nem merészli. *(Egy ifjúhoz si-*

LUCIFER *(a mulatók nézésébe merülve)*. *[mul.]*

Ez a kacérság tetszik, ládd, nekem.
Mutassa a dús, hogy mi kincse van.
Vasas ládában, melyen a fukar
Ül, úgy lehet fővény, mint színarany.
Mi megható féltése e kamasznak!
Hogy őrzi lánya egy tekintetét,
Isméri a jelen percnak becsét,
Bár tudja jól — de hát mi gondja arra?
Hogy a jövőben másnak dől karára.

ÁDÁM *(egyik zenészhez)*.

Miért bánsz így a művészettel, ember!
Mondd, tetszik-é, amit húzasz, magadnak?

A ZENÉSZ. Dehogy tetszik, dehogy! Sőt végtelen kín
Ezt húzni napról napra, s nézve nézni,
Miként mulatnak kurjongatva rajta.
E vad hang elhat álmaimba is.

De mit tegyek, élnem kell s nem tudok mást.

LUCIFER *(még mindig a szemléletbe merülve)*.

Ah, ilyen gondos filozófiát

Ki tenne fel a röpke ifjúságról?
 E lányka tudja, hogy nem az utolsó,
 Melyet most élvez, a perc életében,
 S amíg ölelget, új viszonyt keres
 Már is szeme. — Ah, drága gyermekek;
 Mi örömem telik most bennetek,
 Hogy oly mosolygva munkáltok nekem!
 Áldásom a bűn és nyomor legyen.

MÁSODIK MESTERLEGÉNY *(danolva)*.

Aki munkás hét után
 Tiszta szívvel, dal között
 Csókot és bort elkészönt,
 Kacagja az ördögöt.

(Templomi zene néhány végakkordja hallik. ÉVA mint polgárleány imakönyvrrel s bokkrétával kezében anyjával jó a templomból.)

EGY ÁRUS. Csak erre, erre, drága szép kisasszony!
 Olcsóbban senki nem szolgálhat önnek.

MÁSIK ÁRUS. Ne higgyen néki, rossz mértéke van,
 S árúja régi. Erre, szép kisasszony!

ÁDÁM. Ah Lucifer! ládd, ily hitvány helyen
 Tartasz le, míg az üdv, megtestesülten,
 Majd észrevétlen leng tőlem tova.

LUCIFER. Ilyesmi már épen nem új dolog.

ÁDÁM. A templomból jó, oh mi szép, mi szép!

LUCIFER. Láttatni volt ott, s látni is talán.

ÁDÁM. E gúny hideg, ne érintsd őt vele.

Az ájtatosság ül még ajkain.

LUCIFER. Látom, megtérsz, sőt pietista léssz.

ÁDÁM. Rossz élc, mert keblem bárminő rideg,

Az nekem baj; de a leánykebelben

Kívánom az előítéletet,

E szent poézist, múlt idők zenéjét,

Érintetlen zománcát a virágnak.

LUCIFER. De melyik hát, mutasd, az a darab menny,

Mert azt az ördögtől sem várhatod,

Ízlésedet hogy mindig felkutassa,

Elég, ha aztán birtokába juttat.

ÁDÁM. Lehet-e más, mint e hölgy?

LUCIFER. Így beszél

A zsolna is, ha férget fog magának,
Féltékenyen körül néz, s azt hiszi,
Hogy a világon ez a legjobb falat,
Míg a galamb undorral néz reá.
Az ember is üdvét csak önmaga
Találja fel, sokszor tán épen ott,
Hol másik társa poklot alkotott.

ÁDÁM. Minő méltóság, milyen szüz-erény;
Megközelíteni szinte nem merem.

LUCIFER. Bátran csak, nem vagy a nőknél ujonc,
S ha jól megnézzük, ő is eladó lesz.

ÁDÁM. Hallgass!

LUCIFER. Hisz tán drágább a többinél.

(EGY IFJÚ ezalatt szerényen Évához lép s egy mézeskalács-
szívet nyújt neki.)

AZ IFJÚ. Kisasszony, kérem e vásárfiát
Fogadja el kezemből szívesen.

ÉVA. Artúr, ön jó, megemlékszik felőlem.

Rég nem láttuk már; mért nem látogat meg?

(Halkan beszélgetnek, Ádám izgatottan nézi, míg az ifjú
távozik.)

ÁDÁM. Ez éretlen fiú bírná-e hát,
Mit férfiszívem hasztalan óhajt?
Mi meghittén szól véle, mint mosolyg —
Még int utána — oh, mi kín, mi kín!
Meg kell szólítnom. (Évához közelít.)

ANYA. Artúr szülei

Vagyonosak, igaz, de nem tudom,
Mi szemmel nézik a viszonyt veled.
Azért egészen vágytársát se mellőzd,
Ki ma is e csokorral meglepett.

ÁDÁM. Engedjék, hölgyeim, hogy elkísérjem,
Nehogy baj érje e tolakodásban.

ÉVA. Mi szemtelenség!

ANYA. El, tolakodó!

Tán azt hiszi, hogy olyan e lány,
Kinek akárki mondhat szépeket?

ÁDÁM. S hát mondhat-e mást? — Sokszor álmodám
A hölgytökélynek legszebb ideálját. [így]

ANYA. Almodhatik, amit tetszik magának;

De akinek e lányka báji nyílnak,

Az ilyen gézengúz ember nem lehet. —

(Ádám zavartan áll, egy CIGÁNYASSZONY Évához lép.)

CIGÁNYASSZONY. Ah! drágalátos hölgy, világ csodája,
Mutassa csak piciny fehért kezét,

Hadd mondjam el, a sors ezer malasztja

Miként hímszendi boldog életét. (Kezébe nézve.)

Szép mátká várja — ah! közel nagyon —

Szép gyermekek, egészség és vagyon. (Pénzt kap.)

LUCIFER (Ádámra mutatva).

Hugom! társam sorsáról is beszélj.

CIGÁNYASSZONY.

Nem látom tisztán, éhség vagy kötél.

ÁDÁM (Évához). Ne utasítson így el ön magától,

Ah érzem, e szív nekem van teremtvé.

ÉVA. Anyám, ne engedd hát...

ANYA.

Rendőrt kiáltok,

Ha nem tágit.

ÉVA. Ne bántsod — észére tér tán,

S tulajdonkép nem is tett semmi rosszat. (Elhalad.)

ÁDÁM. Oh szent költészet, eltűnél-e hát [nak.]

E prózai világból már egészen?

LUCIFER. Dehogy tűnt! hát az a mézeskalács,

Virágsokor, az a tánc, galylugos

Mi volt egyéb? csak oly finnyás ne légy,

És ábrándozni van még tárgy elég.

ÁDÁM. Miért, ha a nyervágy, haszonlesés

Ólalkodik köztük s önzéstelen

Emelkedettség nincsen már sehol.

LUCIFER. Az is akad az iskolás-padok közt,

Hol még az élet nem gazdálkodott.

Ép itt jó néhány ilyen cimbora.

(NEHÁNY TANULÓ jó sétálva.)

ELSŐ TANULÓ. Vigan, fiúk, mögöttünk a penész,

Ma élvezünk valami derekast.

MÁSODIK TANULÓ.-Ki a szabadba, a várost utálom,

Korlátolt rendét, e kalmár világot.
 HARMADIK TANULÓ. Valakivel próbáljunk össze-
 Ez izgató és férfias multság. [tűzni,
 ELSŐ TANULÓ. Ragadjuk el e zsoldosok öléből
 Lánykáikat s mindjárt lesz háború is;
 Aztán szabadba sietünk velök,
 Nehány pohár sör és zenére van pénz
 S estélig győzelmünk emlékivel
 Piros pofák közt hercegek leszünk.
 NEGYEDIK TANULÓ.

Dicső, dicső! bosszantni a filisztert.
 ELSŐ TANULÓ. Összébb fűzvén frigyünknek láncait —
 S mulatni, ahogy most tőlünk telik,
 Míg egykor a hazáért lelkesedve
 Nemesebb küzdöttél foglald majd erélyünk.
 (Elhaladnak.)

ÁDÁM. Kedves látvány ez e lapos világban,
 Szebb kor csiráját sejtí benne szűm.
 LUCIFER. Meglátod, a csira mivé fesel,
 Lerázva majd a tantermek porát.
 E két gyáros, ki itt felénk közelg,
 Ifjontan az volt, mik most e fiúk.
 (KÉT GYÁROS beszélgetve jő.)

ELSŐ GYÁROS. Hiába, a versenyt nem állhatom,
 Mindenki az olcsóbb után eseng,
 Árúm jóságát kell megvesztegetnem.
 MÁSODIK GYÁROS. A munka bérét kell csökkenteni.
 ELSŐ GYÁROS. Azt nem lehet, most is lázonganak,
 Hogy meg nem bírnak élni, a kutyák,
 S van is tán a panaszból egy kicsi,
 De hát ki mondja, hogy nőszüljenek,
 Ki mondja, hogy hat gyermekök legyen?
 MÁSODIK GYÁROS. Erősebben kell hát befogni őket,
 Dolgozzanak fél-éjjel gyárainkban,
 Elég pihenni a másik fele,
 Kinek álmodni úgysem célszerű. (Elmennek.)
 ÁDÁM. El vélek! Mért is hagytad látnom őket?
 De mondd, hová is lett az a leány?

Most, Lucifer, mutasd hatalmadat,
Segíts, hogy meghallgasson.

LUCIFER. Lucifer se

Fecserli erejét ily semmiségre.

ÁDÁM. Mi néked semmi, nekem egy világ.

LUCIFER. Nyerd el tehát. Csak korlátozni bírd

Érzésidet, hazugságtól ne félj,

Felelj, mint kérdlek, s karjaidba dül.

(*Hangosan, hogy a mögöttük hallgatózó cigányasszony meghallja.*)

Most látja már, mylord, mi kellemetlen,

Álarc alatt a nép közé vegyülni,

Mindúntalan új bánatomra botlunk.

Ha sejtené e nép, hogy négy hajónk

Még már ma révbe szálland Indiából,

Másképp fogadna.

ÁDÁM. Az valószínű.

CIGÁNYASSZONY (*félre*).

E felfödözés szép sommát megér. (*Ádámhoz.*)

Egy szóra kérem, ön elrejtezett,

Én megbüntettem a jövődöléssel,

Mert énelőttem nem létez titok,

Ki a sátánnal régen cimborálok.

LUCIFER (*félre*). No még az kéne csak, te vén szipir-
[tyó!]

CIGÁNYASSZONY. Önnek hajói már ma itt leendnek,

De, ami ennél még örvedetesb,

Egy szép leányka epedez önért.

ÁDÁM. S hogy nyerhetem meg?

CIGÁNYASSZONY. Hisz már-már öné.

ÁDÁM. Elutasított.

CIGÁNYASSZONY. Ép azért öné lesz.

Meglátja, itt lesz ismét nemsokára.

Emlékezzék bár a jósnő szavára. (*El.*)

ÁDÁM. Lucifer! e banya rajtad kifog.

LUCIFER. El nem vitázom fényes érdemét,

Most ő pótolja az ördög helyét.

(*EGY NYEGLE, talyigán, trombitaszóval, tömegtől környezve megjelen s a szín közepén megáll.*)

A NYEGLE. Félrébb az útból! tisztelet nekem,
 Megőszült tudományban a fejem,
 Míg a természet titkos kincseit
 Feláztam ernyedetlen szorgalommal.

ÁDÁM. Minő csodás bolond ez, Lucifer?

LUCIFER. A tudomány, mely nyegle, hogy megéljen,
 Épen mint akkor, hogy tudóskodál,
 Csakhogy több zaj kell most, mint kelle hajdan.

ÁDÁM. Ilyen mértékben azt sohse tevém.

Gyalázat rá!

LUCIFER. Arról ő nem tehet,
 Természete ha fél s kerülni vágyik,
 Hogy ez ne álljon sírköve felett:

Ex gratia speciali.

Mortuus in hospitali.

Ha másokért áldozván éjt, napot,
 Jutalmának kéréséhez jutott.

A NYEGLE. Az emberek javára fáradék,

S ím, itt van a dicső eredmény:

Ez az edényke élet-elixir,

Melytől megifjul a beteg, vén.

Ezt szedték hajdan a nagy fáraók.

Ez Tankréd bűvös bájitalja;

E szépítő használta Helene,

Ez Kepler asztrológiája. —

ÁDÁM. Hallod, mit árúl? míg mi a jövőben

Kerestük a fényt, ő a rég lefolytban.

LUCIFER. Sohase' tiszteletes a jelen,

Mint embernagyság a hálósobában.

Nőnk az, tíz évi házas állapotban

Már azt is tudjuk, hogy szeplője hány van.

A NYEGLE. Vegyetek, ím nem bánja meg, ki vesz,

Ily alkalom még nem volt és nem is lesz.

A TÖMEGBŐL. Ide vele! Nekem bármelyik elkel —

Ah! mily szerencse. Milyen drága vétel.

LUCIFER. No ládd, e nép, mely közt már senki nem

Ami csodás, hogyan kapkodja mégis. [hisz,

(Éva, anyjával visszajő, a cigányasszony suttogva követi.)

ÉVA. Haszontalan beszéd, hisz ismerünk már.

CIGÁNYASSZONY. Ne üdvözljek, hogyha nem igaz.

Olyan szerelmes önbe az az úr,
Hogy márma még metreszének veszi,
Mint hercegasszony, oly szállást lakik,
Színházba, táncra négy lovon robog.

ANYA. Ha jól felvesszük, százszor célszerűbb,
Mint elhervadni fejkötő alatt
Egy szurtos varga bűzös műhelyében.

CIGÁNYASSZONY.

Csak nézze ön, ott áll — hogyan keres.

ÉVA. Elég nem szép, hogy még nem láta meg.
Keze finom, tartása úrias.

ANYA. Nekem még társa sincsen ellenemre,
Bár orra kissé horgas, lába görbe,
De olyan tisztos, éltes férfiú.
Megyek, leányom. Legjobb közbejárás,
Ha magatokra hagylak egy kicsit.

CIGÁNYASSZONY (*Ádámhoz*).

Lám, itt van a szép; mint eped önért.

ÁDÁM. Repülök hozzá. Oh mi kék . . . mi kék!

CIGÁNYASSZONY. A közbejárót sem kell elfeledni.

LUCIFER (*pénzt ad neki*).

Társamtul a pénz, tőlem kézszerítés.

CIGÁNYASSZONY (*felsikoltva*).

Uh! mily kemény kéz! (*El.*)

LUCIFER.

Kéjét érzenéd,

Ha az volnál, kit játszol, vén banya!

ÉVA (*Ádámhoz*). Vezetne ön vásárfiát nekem,
E szépítőszer mint kínálgatik!

ÁDÁM. A nőiség varázsa arcodon
E szépítőszer, melynek párja nincs.

(*A nyegle ezalatt elvonul.*)

ÉVA. Ah! ön nagyon kegyes.

ÁDÁM.

Ne szégyeníts meg!

Gyémántot, gyöngyöt fűzök szép nyakadra,
Nem mintha ékesíteni akarnám,

De mert méltóbb helyen már nem ragyoghat.

ÉVA. Amott odább láttam sok ékszerárust,
De nem való az ily szegény leánynak.

ÁDÁM. No hát nézzük meg!

LUCIFER. Az felesleges,

Kitűnő ékszer van velem esetleg.

(Ékszereket ad át, melyeket Éva nagy örömmel nézeget és próbál.)

ÉVA. Mi szép, mi kedves, mint irigylik ezt majd.

ÁDÁM. De ezt a szívet — ezt többé ne lássam!

ÉVA. Eldobhatom, ha ellenére van. (Elveti.)

LUCIFER. Helyes, majd én meg rálépek. (Ráhág.)

ÉVA. Mi az:

Sikoltást hallok, vagy csak képzelődöm?

(Ezalatt egy elítéltet hoznak talyigán a színen keresztül, nép tolong utána.)

A TÖMEGBŐL.

Siessünk! Mondtam úgy-e, hogy mi gyáva?

Most is dacos még. Fel csak, fel utána!

ÁDÁM. Minő zaj ez, mi hallatlan tolongás?

ÉVA. Akasztanak. Beh jó, hogy itt vagyunk.

Gyerünk mi is, oly izgatónak látvány,

S szép alkalom ragyogni ékeimben.

ÁDÁM. Mi bűne e hitványnak?

ÉVA. Nem tudom.

LUCIFER. Mindegy az is, de majd elmondom én:

Lovel gyárában dolgozott soká.

De az ön méreg, s azt szívá örökké,

Aztán több hétre kórházba került.

Kedves nejénél a szükség beszólt,

Lovel fia ifjú volt s jószívű;

Meglelték egymást és mindent feledtek.

ELSŐ MUNKÁS. Vigan, pajtás! mártírként vérzel el,

Neved közöttünk fényes név marad.

LUCIFER. A férj kigyógyult, s a nőt nem lelé,

Helye betölt, munkát hiába kért,

Fellázadt keble, fenyegetni mert,

Lovel fia pofonnal válaszolt.

Az átkozottnak kés akadt kezébe —

Most itt viszik — a vén Lovel megőrült. —

(Az utolsó szavaknál LOVEL őrült mélasággal jő.)

LOVEL. Hazudsz, hazudsz, én őrült nem vagyok,

Nem értem-é, mit sűg fiam sebe?
 Vegyed, vegyed, végetlen kincsemet,
 S tedd, hogy ne értsem. Örűljek meg inkább!

HARMADIK MUNKÁS.

Ne félj, ne félj, meg léssz boszűlva egykor.
 ELSŐ MUNKÁS. Emelkedjél fel, ők a csűfosak.

(Az elítűlt elhalad kísűretűvel.)

ÁDÁM. Velűt fagyasztó látvány, mit kísűrtsz?

Ki mondja itt meg, melyik bűnűsebb,
 Avagy csupán a társaság talán...?

Hol ez rohad — buján tenyűsz a bűn.

LOVEL. A társaság igen. Vedd kincsemet,

Csak azt a seb beszűdűt hadd ne értsem. *(El.)*

ÉVA. Jerűnk, jerűnk, mert nem kapunk helyet.

ÁDÁM. Áldlak sors, hogy bírűvá nem tevűl,

Mi könnyű tűrvűnyt írni pamlagon —

Kűnnyű ítűlni a felűletesnek,

űs mily nehéz, ki a szűvet kutatja,

Műltányolván minden redűzetűt.

LUCIFER. Ily elvek mellett pűr nem űrne vűget.

A rosszat, mert rossz, senki nem cselekszi,

Az őrdűg is jogcűmeket idűz,

S magáűt vűli mindenik erűsbnek.

A tűrvűnytűdűs szűjjelvágja a

Kuszált csoműt, minek fonalait

Ezer filantrűp szűt nem bontaná.

*(Ezalatt a Towerhez űrtűk, melynek egy fűlkűjűben szűnt-
 kűp áll.)*

ÉVA. Megálljunk csak, barátom, egy kicsűnyt,

Hadd tűzűm e szűnt kűphez csokromat.

LUCIFER *(fűltre)*.

Ne hadd, ne hadd, vagy vűgűnk van kűlűnben.

ÁDÁM. Ártatlan gyermek — űn nem gátolom.

ÉVA. Megszűktam e kűprűl, műg mint gyerek,

Megemlűkezni, hogy ha elműgyek

Elűtte, s most is olyan jűl esik.

Mindjárt meglesz mår, s futva pűtolandjuk,

Mit elműlasztunk.

(A virágcsokrot feltűzi a kép mellé, de az hirtelen lehevad, s nyakáról, karjáról az ékszerek gyíkokká változva leperegnek.)

Istenem, mi ez?

LUCIFER. Hasztalan intettelek.

ÉVA. Segítség!

ÁDÁM. Nyugodtan, kedves, a nép megfigyel —

Ezerte dúsabb ékszer jó nyakadra.

ÉVA. El tőlem, el! segítség, irgalom!

Szemfényvesztők és egy rút vén boszorkány

Így meggyaláztak egy becsületes nőt.

(A nép csoportosulni kezd, a cigányasszony
rendőrökkel jó.)

CIGÁNYASSZONY. Hamis pénzt adtak, itt kell lenniök.

Higannyá olvadt markomban.

LUCIFER. Talán

Markodban volt, nem a pénzben hiba.

Ádám, el innen, itt nem jó mulatni.

(A Towerbe tűnnek, s míg lent a csoportozás és zavar
növekszik, ismét megjelennek a bástya tetején.)

ÁDÁM. Ismét csalódtam, azt hívé, elég

Ledönteni a múltnak rémeit

S szabad versenyt szerezni az erőknél.

Kilöktem a gépből egy főcsavart,

Mely összetartá, a kegyeletet,

S pótolni elmulasztám más erősbbe.

Mi verseny ez, hol egyik kardosan

Áll a meztelen ellennek szemében,

Mi függetlenség, száz hol éheznek,

Ha az egyes jármába nem hajol.

Kutyáknak harca ez egy konc felett.

Én társaságot kívánok helyette,

Mely véd, nem büntet, buzdít, nem riaszt,

Közös erővel összeműködik,

Minőt a tudomány eszmél magának,

És melynek rendén értelem viraszt.

Ez el fog jőni, érzem jól, tudom...

Vezess, vezess Lucifer, e világba.

LUCIFER. Hiú ember, s mert korlátolt szemed

Zilált csoportot lát csak odalent,
 Már azt hiszed, nincs összeműködés,
 Nincs rendszer az életnek műhelyében?
 Nézz hát egy percre szellemi szemekkel,
 És lásd a munkát, melyet létrehoznak,
 Csakhogy nekünk ám, s nem kicsiny magoknak.

(Besötétül. Az egész vásár csoportozattá alakul, mely a színpad közepén tétovázó sáron áll, azt körültáncolja, míg egymásután mind beléje ugornak, részint némán, részint amint egymásután szólottak.)

KAR. Csak rajta, pengjen a kapa:

Ma kell végezni, holnap késő,
 Bár egypár ezredév után
 Még mindig nem lesz kész a nagy mű.
 Bölcső s koporsó ugyanaz,
 Ma végzi, amit holnap kezd el,
 Örökké éhes s jóllakott,
 Mi már ma bémegy, holnap felkel!

(A lélekharang megcsendül.)

Megcsendült ím az estharang,
 Bevégezők; el, nyugalomra,
 Kiket a regg új létre költ,
 A nagy művet kezdjék el újra.

A BÁBJÁTÉKOS. Én a komédiát lejátsztam,
 Mulattattam, de nem mulattam.

A KORCSMÁROS. Kiitta mindenik borát,
 Vendégeim, jó éjszakát!

A KIS LEÁNY. Kis ibolyáim mind elkeltek,
 Majd újak síromon teremnek.

CIGÁNYASSZONY. Jövőjét vágyta látni minden:
 S szemét behúnyja most ijedten.

LOVEL. Kincsem nem nyujta boldogságot:
 S most ingyen nyugalmat talállok.

MUNKÁS. A hét letelt, a szombatest itt,
 Kinyugszom végre fáradalmit.

TANULÓ. Álmodtam szépet — felzavartak,
 Szép álmom, jőj, most már folytatlak.

KATONA. Hivém, derék vagyok nagyon,
 S egy rossz gödörben megbukom.

KÉJHÖLGY. A mámor elszállt, a festék lement,

Itt oly hideg van: jobb-e odalent?

Az ELÍTÉLT. Maradj, bilincs, a hitvány por felett,

Más törvényt sejték e küszöb megett.

A NYEGLE. Egymást szedtük rá azzal, hogy tudunk:

Most a valónál mind elámulunk.

ÉVA. Mit állsz, tátongó mélység lábaimnál?

Ne hidd, hogy éjed engem elriaszt:

A por hull csak belé, e föld szülötte,

Én glóriával átallépem azt.

Szerelem, költészet s ifjúság

Nemtője tár utat örök honomba;

E földre csak mosolyom hoz gyönyört,

Ha napsugár gyanánt száll egy-egy arcra.

(*Fátyolát, palástját a sírba eitve, dicsőülten felemelkedik.*)

LUCIFER. Isméred-é, Ádám?

ÁDÁM.

Ah Éva, Éva!

TIZENKETTEDIK SZÍN.

(U-alakra épült nagyszerű falanszter udvara. A két szárny földszintje nyílt oszlopos csarnokot képez. A jobboldali csarnokban mozgásban levő kerekas gőzgépek között munkások foglalkoznak. A baloldaliban a legkülönfélébb természettudományi tárgyak, mechanikai eszközök, csillagászati, kémiai műszerek s egyéb különlegességek muzeumában egy *Tudós* működik. Mindnyájan a falanszterhez tartozók, egyenlően vannak öltözve. *Ádám* és *Lucifer* az udvar közepén felbukkannak a földből. Nappal.)

ÁDÁM. Mi ország ez, mi nép, melyhez jövénk?

LUCIFER. E régi eszmék többé nincsenek.

Nem kisszerű volt-é a *hon* fogalma?

Előítélet szülte egykor azt,

Szűkkeblűség, versenygés védte meg,

Most már egész föld a széles haza,

Közcél felé társ már most minden ember,

S a csendesen folyó szép rend fölött

Tisztelve áll örül a tudomány.

ÁDÁM. Beteljesült hát lelkem ideálja.

Ez mind derék, ezt így kívántam én is.

Egyet bánok csak: a haza fogalmát,

Megállott volna az tán, úgy hiszem,

Ez új rend közt is. Az emberkebel

Korlátot kíván, fél a végtelentől,

Belterjében veszt, hogyha szétterül;

Ragaszkodik a múlthoz és jövőhöz;

Félek, nem lelkesül a nagy világért,

Mint a szülők sírjáért lelkesült.

Ki a családért vérét ontaná,

Barátjáért legfeljebb könnye van.

LUCIFER. Eszményedet, mint látom, elveted.

Előbb még, mintsem testesülhetett.

ÁDÁM. Koránse hidd, de kandivá levék:

Mi eszme az, mely a széles világot

Eggyé olvasztja, mely a lelkesülést,

Az emberszív e szent, örök tűzét,

Mit eddig száz hitványsággal szíttott,

S ábrándos harcra zsákmányolt ki csak,

Nemesb célhoz vezérelendi végre?

De mondd, hol állunk mégis, mily hely ez?

Aztán vezess, hogy lelkem kéjelegjen

A boldogságban, melyet annyi harcra

Jól érdemelt díjul kapott az ember.

LUCIFER. Sok más hasonló közt ez egy falanszter.

Tanyája az új eszmék emberének.

ÁDÁM. Jerünk tehát.

LUCIFER. Megállj, ne oly sietve.

Előbb levetjük ezt a régi bőrt.

Ha mint Ádám s Lucifer érkezünk,

Nem hinne bennünk e tudós világ,

S megsemmisülnénk, vagy lombikba zárna.

ÁDÁM. Mily oktan beszéd ez már megint?

LUCIFER. Már az nincs máskép a szellemvilágban.

ÁDÁM. Tégy hát, amint akarsz, de szaporán!

(*Lucifer mindkettőjüket átalakítja a falanszterbeliekhez hasonlóvá.*)

LUCIFER. Ím, vedd e gúnyát. El hajfürteiddel!

Készen vagyunk.

ÁDÁM. Szóljunk be e tudóshoz.

LUCIFER. Üdvözlégy, tudós!

A TUDÓS. Meg ne háboríts

Nagy művemben, nem érek rá fecsegni.

LUCIFER. Nagyon sajnálom. Mink az ezredik

Falanszterből vagyunk tudósjelöltek,

S ily messze útra nagy híred hozott.

TUDÓS. Dícséretes buzgóság, mondhatom.

De hisz művem most félben is maradhat,

Csak a meleg ne fogyjon lombikomban

S akaratomnak enged az anyag.

LUCIFER. Ah nem csalódtam, megmaradt tehát
 Még benned is, ki a természetet,
 Embert leszűrte, mint végső salak
 A nagy hiúság.

TUDÓS. Most mulathatunk már.

De mely szakmába tartoztok sajátlag?

ÁDÁM. Mi a tudvágyat szakhoz nem kötők,
 Átpillantását vágyjuk az egésznek.

TUDÓS. Ez helytelen! Kicsinyben rejlik a nagy
 Olyan sok a tárgy, s létünk oly rövid.

ÁDÁM. Igaz! Tudom jól, hogy kell olyan is,
 Ki homokot hord, vagy követ farag!
 Nélküle nem emelkedik terem.

De ez csak a homályban tévelyeg
 S fogalma sincs arról, miben segít.

Csak az építész látja az egészet,
 S bár megfaragni nem tud egy követ,
 A művet ő teremti mint egy Isten.

Ily építész nagy a tudásban is.

LUCIFER. S azért jövének tehozzád, oh nagy ember.

TUDÓS. Azt jól tevétek, méltányolni tudlak.

A tudománynak gazdag ágai

Egy organizmus sok külön vonása,

Együtt ígéző csak.

LUCIFER. Szép hölgy gyanánt.

TUDÓS. De mindamellet a vegytan csupán . . .

LUCIFER. Az a közép, hol élete lakik.

TUDÓS. Találtad!

LUCIFER. Ezt mondá a matézisről

Elöttem már egy matematikus.

TUDÓS. Hiúságból mindenki önmagát

Tekinti látkörében a középnek.

LUCIFER. Te jól választád kedvenc tárgyadúl
 A kémiát.

TUDÓS. Abban nyugodt vagyok.

De hát nézzük meg a muzeumot.

Páratlan az egész mai világon,

Az ősvilág kihalt állatai

Valódi példányokban állnak itt

Mind jól kitömve. Ezrenként lakoztak
 Apáink közt, míg barbárok valának,
 Megosztva velök a világ uralmát.
 Maradt felölök sok csudás mese,
 Például erről, hogy gőzmozdonyul volt.

ÁDÁM. Ez *ló*, de korcsult fajta, mondhatom,
 Más állat volt ám hajdan Al-borak.

TUDÓS. Erről meg azt regélik, hogy barátul
 Tartá az ember, ingyen, munka nélkül,
 S fel bírta fogni, hű elismeréssel
 Lesvén az ember gondolatjait.

Mi több, mondják, hogy elsajátítá
 Bűnét is, a tulajdonnak fogalmát,
 S mint őr od'adta érte életét.

Ezt úgy beszélem csak, mint írva van,
 Nem mintha hinném mind feltétlenül.
 Sok örülség volt a multban, sok ábránd,
 Melyből ránk szintén e mese maradt.

ÁDÁM. Ez a *kutya* Mind áll, mit róla mondasz.

LUCIFER. Vigyázz, Ádám, elárulod magad.

TUDÓS. Ez a szegénynek rabszolgája volt.

ÁDÁM. Mint a szegény meg *ökre* gazdagoknak.

TUDÓS. Ez a puszták királya.

ÁDÁM. Az orosz lány —

Ím itt a tigris, itt a fürge őz,
 Mi állat él tehát még a világon?

TUDÓS. Minő kérdés! hát nálatok nem így van?

Él, ami hasznos, és mit ekkorig
 A tudomány pótolni nem tudott:
 A disznó és a birka, de koránse'
 Olyan hiányosan már, mint minőnek
 A kontár természet megalkotá :
 Az élő zsír, ez hús- s gyapjútömeg,
 Mely, mint a lombik, céljainkra szolgál.
 De úgy látom, hogy ezt mind ösmered,
 Lássunk tehát mást. Ím ásványaink.
 Nézzétek, milyen roppant széndarab:
 Egész hegyek valának ily anyagból,
 Az emberek már készen szedheték,

Mit most a légből szűr a tudomány
 Nagy fáradsággal. Ezt az ércet itt
 Vasnak nevezték, s míg el nem fogyott,
 Az alumínért nem kellett kutatni.
 Ez a darabka az arany, nagyon
 Nevezetes s nagyon haszontalan.
 Mert még midőn az ember, vak hitében,
 Imádott felsőbb lényeket magánál,
 Felülállókat még a sorson is:
 Ilyennek hitte az aranyat is,
 Óltarain jólétet és jogot,
 Mindent mi szent volt, áldozott, hogy egy
 Bűvös darabját bírja megszerezni,
 Melyért cserébe mindent kaphatott,
 Csodálatos tény, még kenyeret is.

ÁDÁM. Mást, mást mutass, ezt is mind ösmerem.

TUDÓS. Valóban nagy tudós vagy, idegen.

Lássuk tehát az ős-növényzetet.

Ím itt van az utolsó rózsa, mely
 Nyílt a világon. Hasztalan virág,
 Más százezer testvérrel foglalá el
 A legbujább tért a lengő kalásztól;
 Nagy gyermekek kedves játékszere.

Sajátságos jelenség az valóban,
 Mint kaptak egykor ily játékokon,
 Virágot terme még a szellem is:

A költészet s hit ábrándképeit,
 S csalóka álmok karján ringatózva
 Eltékozolta a legjobb erőt,

Hogy életcélja parlagon maradt.

Itt őrizünk még ritkaság gyanánt

Két ily művet. Az első költemény;

Íróját akkor, még midőn bűnös

Önhittel az egyén érvényt kívánt,

Homernak hívták. Ábrándos világot

Rajzol le abban, Hadesnek nevezvén.

Rég megcáfoltuk már minden sorát.

A másik Tacitus Agricolája,

- Nevetséges s mégis sajnálatos
 Fogalmak képe a barbár világból.
- ÁDÁM. Hát fennmaradt még e néhány levél
 A nagy napokból, mint végrendelet,
 S nem bírja mégis lángra gyujtani
 A korcs utódot, tette ingerelvén,
 Mely mesterkéltsé világtokat ledönti?
- TUDÓS. Helyes megjegyzés, átláttuk mi ezt,
 A méreg, melyet rejt, nagyon veszélyes,
 Azért nem is szabad olvasni másnak,
 Csak aki hatvan évet meghaladt,
 S a tudománynak szentelé magát.
- ÁDÁM. De hát a dajka tündér-daljai,
 Ezek nem oltnak-é a gyöngye szívbe
 Sejtelmeket?
- TUDÓS. Igen bizon' s azért
 Dajkáink a magasb egyenletekről,
 A mértanról beszélnek gyermekinknek.
- ÁDÁM (*félre*). Ah gyilkosok, nem félték-é egész
 S legszebb korától a szűt megrabolni?
- TUDÓS. Menjünk tovább! Ím itt e műszerek,
 Műtárgyak mily csodás alakzatúak.
 Ez álgyu; rajta rejtélyes fölírás:
 Ultima ratio regum. Hogyan
 Használhatott, ki tudja? — Ím e kard,
 Kizárólag csak embergyilkoló szer,
 És nem volt bűnös, aki ezzel ölt.
 E kép szabad kézzel készült egészen,
 Fél emberéltet vett talán igénybe,
 És tárgya nézd, csak hóboros mese.
 Ma a nap végzi e munkát helyettünk,
 S míg az csalárdul idealizált,
 Ez mély hűséggel szolgál céljainknak.
- ÁDÁM. (*félre*) De a művészet, a szellem maradt el...
- TUDÓS. E százszerű tárgy, milyen cifra mind,
 Mi gyermekes. A serlegen virág,
 A széktámlán ábrándos arabeszk,
 Emberkezek pazarlott műve mind.
 S üdítőbb-é a víz azon pohárból,

Kényelmesb-é e széken az ülés?
 Most gépeink teszik mindezt helyettünk
 Legcélszerűbb, legegyszerűbb alakban,
 És a tőkélyről az kezeskedik,
 Hogy a munkás, ki ma csavart csinál,
 Végső napjáig a mellett marad.

ÁDÁM. Azért nincs élet, nincs egyéniség.
 Mely mesterén túljárna, semmi műben.
 Hol leljen tért erő és gondolat
 Bebizonyítani égi származását?
 Ha küzdni vágyik és körültekint
 Ezen szabályos, e rendes világban:
 Még a veszély gyönyörét sem leli,
 Nem lel csak egy vérengző vadat se.
 Csalódtam hát a tudományban is:
 Unalmas gyermekiskolát lelek
 A boldogság helyén, mit tőle vártam.

TUDÓS. Nincs-é behozva a testvériség?
 Hol szenved ember anyagi hiányt?
 Valóban, ily eszmék megérdemelnék
 A megfenyítést.

ÁDÁM. Mondd, mi hát az eszme,
 Mely egy ily népbe egységet lehel,
 Mely, mint közös cél, lelkesíteni tud?

TUDÓS. Ez eszme nálunk a megélhetés.
 Midőn az ember földén megjelent,
 Jól béruházott éléskamra volt az:
 Csak a kezét kellett kinyújtani,
 Hogy készen szedje mindazt, ami kell.
 Költött tehát meggondolatlanul,
 Mint a sajtféreg, s édes mámorában
 Ráért regényes hipotézisekben
 Keresni ingert és költészetet.
 De már nekünk, a legvégső falatnál,
 Fukarkodnunk kell, általlátva rég,
 Hogy elfogy a sajt és éhen veszünk.
 Négyezred év után a nap kihűl,
 Növényeket nem szül többé a föld;
 Ez a négyezred év hát a mienk,

Hogy a napot pótolni megtanuljuk.
 Elég idő tudásunknak, hiszem.
 Fűtőszerűl a víz ajánlkozik,
 Ez oxidált legtűztartóbb anyag.
 Az organizmus titkai közel
 Állnak ma is már a föllepüléshez.
 Éppen jó, hogy beszédünk erre vitt,
 Majdnem feledtem volna lombikom,
 Mert én is ép e tárgyban dolgozom.

LUCIFER. Nagyon vénül az ember, hogyha már
 Lombikhoz tér, midőn organizál.
 De hogyha sikerülne is műved,
 Mi szörny lesz az, mint szótlán gondolat,
 Szerelmi érzés, melynek tárgya nincs,
 Lény, melyet a természet eltagad,
 Melyhez nincs ellentét, nincsen rokon,
 Ha nem korlátozandja az egyén.
 S honnan veendi ennek jellegét
 Elzárva külhatástól, szenvedéstől,
 Egy szűk üvegben kelve öntudatra?

TUDÓS. Nézd, nézd, hogyan forr, nézd, miként
 Itt-ott tűnékeny alakok mozognak, [ragyog,
 Ezen meleg, e jól elzárt üvegben,
 A vegyrokonság és ellenhatás
 Mind összevág és kényszerülve lesz
 Engedni az anyag kívánságnak.

LUCIFER. Bámullak, tudós! még csak azt nem értem,
 Tudnád-e tenni, hogy, mi most rokon,
 Ne vonja egymást, és ne lökje el
 Az ellentét.

TUDÓS. Minő badar beszéd!
 Örök törvénye ez az anyagoknak.

LUCIFER. Ah értem, mondd csak el, min alapúl?

TUDÓS. Min alapul? törvény, mert úgy vagyon,
 Mutatja nekünk a tapasztalás.

LUCIFER. A természet fűtője vagy tehát csak,
 A többit ő magában végezi.

TUDÓS. De én szabom korlátit az üveggel,
 S kivonszolom a rejtélyes homályból.

LUCIFER. Nem látok eddig még életjelet.

TUDÓS. El nem maradhat. Én, ki úgy kilestem

Az organizmus minden titkait,

Ki százszor boncolám az életet...

ÁDÁM. Hullát fogál fel csak mindannyiszor.

A tudomány sántán követi csak

A meglevő ifjú tapasztalást,

S miként bérenc költője a királynak

Kész kommentálni a nagy tetteket,

De megjósolni hivatása nincs.

TUDÓS. Mit gúnyolódtok, nem látjátok-é,

Egy szikra kell csak, és életre jó?

ÁDÁM. De azt a szikrát, azt honnan veszed?

TUDÓS. Csak egy lépés az, ami hátra van.

ÁDÁM. De ezt az egy lépést ki nem tevé:

Az nem tett semmit, nem tud semmit is.

A többi mind künn volt az udvaron,

A legszentebbe ép' ez egy vezetne.

Oh! lesz-e, aki egykor megteszi?

(Ez alatt a lombik felett lebegő füst sűrűdni kezd s dörög.)

A FÖLD SZELLEMEÉNEK SZAVA *(a füstből)*.

Nem lesz soha. Ez a lombik nekem

Nagyon szűk és nagyon tág. Hisz te ismersz,

Ádám, ugy-é? most még nem is gyanítnak.

ÁDÁM. Hallottad-é e szellemszózatot?

Oh nézd, oh nézd, te gögös, gyöngé ember!

Hogy bírnál azzal, aki ott lebeg.

TUDÓS. Örült roham. Ah! aggódok miattad.

(A lombik elpattan, a szellem eltűnik.)

A lombik eltört, újra kezdek

A nagy művet. Midőn már int a cél,

Kisdéd göröngy, a dőre vak eset,

Elejt.

LUCIFER. Végzetnek hívták hajdanán,

S kevésbé szegényítő volt hatalma

Alatt megtörni, mint engedni most

A dőre vak esetnek. Mit jelent ez? *(Csengetnek.)*

TUDÓS. A munka megszűnt, jó a sétaóra,

Itt jönnek a gyárakból, a mezőről,

Most kap fenytést, aki vétkezett,
Most osztatnak be a nők s gyermekek.

Jerünk oda, dolgom lesz nékem is.

(Hosszú sorban férfiak jönnek, másban nők, néhányan közülök gyermekkel, köztük ÉVA is. Az udvaron mindnyájan kört képeznek, EGY AGGASTYÁN eléjük lép. Ádám, Lucifer s a tudós az előtérben állnak a muzeum mellett.)

AZ AGGASTYÁN. Harmincadik szám.

LUTHER (a sorból kilépve). Itt vagyok!

AZ AGGASTYÁN.

Te ismét

Mértéktelen fütötted a kazánt.

Valóban úgy látszik, hogy szenvedélyed

Veszélybe hozni az egész falansztert.

LUTHER. S ki állna ellent a csábnak, midőn

Szikrázva, bögve a vadult elem

A láng ezer nyelvével vesz körül,

Elérni kíván, hogy megsemmisítsen:

S ott állni bátran, szítani tovább,

Jól tudva, hogy hatalmunkban vagyon.

Nem ismered te a tűznek varázsát,

Ki csak fazék alatt isméri azt.

AZ AGGASTYÁN. Hiú beszéd, ezért ma nem ebédelsz.

LUTHER (visszalépve). De holnap újra szítom a tüzet.

ÁDÁM. Mit látok? Ezt a férfit ismerem.

Ez volt Luther.

AZ AGGASTYÁN. Kétszázkilencedik!

CASSIUS (kilépve). Itt!

AZ AGGASTYÁN. Tégedet harmadszor intelek már,

Hogy ok nélkül keressz verekedést.

CASSIUS (visszalépve).

Ok nélkül, merthogy nem panaszkodom?

Pulya, ki más segítséget keres,

Míg karja ép. Vagy gyöngébb volt-e tán

Ellenfelem, mért nem védé magát?

AZ AGGASTYÁN. Ne feleselj! Nem menti koponyád

Alakzata sem e rossz hajlamot,

Mert az nemes, mert az hiánytalan,

De véred oly forrongó és szilaj!

Gyógyítani fognak, amíg megszeliődlsz.

ÁDÁM. Ah Cassius! ha ismernél, ki véled
 Philippinél csatáztam. Hát odáig
 Bir-é a rossz rend, a teória
 Tévedni, hogy egy ily nemes kebel
 Csak gátjaúl van s fel sem ismeri?

AZ AGGASTYÁN. Négyszázadik szám!

PLÁTÓ (*kilépve*). Hallom!

AZ AGGASTYÁN. Már megint

Úgy elmerültél álmokképeidben,

Hogy a rád bízott marha kárba ment.

Hogy ébren légy, borsón fogsz térdepelni.

PLÁTÓ (*visszalépve*). Még a borsón is szépet álmodom.

ÁDÁM. Ah! mily szerep jutott, Plátó neked

A társaságban, mely után epedtél!

AZ AGGASTYÁN. A hetvenkettedik szám!

MICHEL-ANGELO (*kilépve*). Íme, itt...

AZ AGGASTYÁN. Rendetlenül hagyád el műhelyed.

MICHEL-ANGELO. Igen, mert mindig széklábat

És azt is a leghitványabb alakra. [csináltam,

Soká könyörögtem, hagyják módosítnom,

Engedjék, hogy véssek rá holmi díszet,

Nem engedék. Kívántam változást

A szék támláját, mindent hasztalan.

Megőrüléshez voltam már közel,

S otthagytam a kint, ott a műhelyet. (*Visszalép.*)

AZ AGGASTYÁN. A rendbontásért a szobába még

S nem élvezed e szép meleg napot.

ÁDÁM. Michel-Angelo, mily pokol lehet

Szűd istenének, hogy nem bír teremtni.

Oh mennyi ismerős mindenfelé,

És mennyi szellem, mennyi őserő.

Ez vélem harcolt, — az mártírhálált halt,

Ez szűknek érzé a világtekét,

S mi egyformára, mily törpére szűrte

Az állam. Oh Lucifer, jőj, jerünk:

Nem bírja lelkem e látványt tovább.

AZ AGGASTYÁN. Ma két gyerek tölté be az időt,

Melyben szükséges volt az anyagond,

Most a közös növelde várja őket,
 Elő, elő! (*Éva és még egy nő gyermekekkel kilépnek.*)
 ADÁM. Mi ragyogó jelenség!

Megvan hát e rideg világnak is
 Költészete!

LUCIFER. Nos Ádám, nem megyünk?

ADÁM. Sőt inkább itt fogunk csak megnyugodni.

AZ AGGASTYÁN. Tudós! vizsgálj fejalkotásukat

E gyermekeknek. (*A tudós észleli a gyermekeket.*)

ÉVA. Oh, mi vár reám!

ADÁM. E hang!

LUCIFER. De mit kapsz e közsorsú nőn,

Ki Semirámis csókját ízleled?

ADÁM. Még akkor ezt nem ismerém.

LUCIFER. Ah, úgy!

Ez régi dalja a szerelmeseknek:

Azt tartja mind, hogy ő fedezte fel

A szenvedélyt, előtte senki még

Szeretni nem bírt, és ez így megyen

Néhány évezred óta szüntelen.

TUDÓS. É gyermeket orvosnak kell tanítani,

Ebből pásztor lesz.

AZ AGGASTYÁN. El tehát velök.

(*A gyermekeket el akarják vinni. Éva ellenáll.*)

ÉVA. Hozzá ne nyúlj! e gyermek az enyém;

Ki tépi őt el az anyakebelről?!

AZ AGGASTYÁN. Vegyétek el! mit késtek még vele?

ÉVA. Oh gyermekem! hisz' én tápláltalak

Szívem vérével. Hol van az erő,

Mely e szent kapcsot elszakítani bírja?

Lemondjak-é hát rólad mindörökre,

Hogy elvesz a tömegben, és szemem

Fürkésző gonddal hasztalan keressen

A száz egyenlő idegen között?

ADÁM. Ah! emberek, ha van előttetek szent,

Hagyjátok ez anyának gyermekét.

ÉVA. Ugy-é, ugy-é, te áldott idegen!

AZ AGGASTYÁN. Merész játékot üzesz, idegen!

Ha a család előítéletét

Éledni hagyjuk, rögtön összedül

Minden vívmánya a szent tudománynak.

ÉVA. Mit nékem a fagyasztó tudomány!

Bukjék, midőn a természet beszél.

AZ AGGASTYÁN. Meglesz már?

ÁDÁM. Hah! hozzá ne nyúljatok!

Amott van egy kard, megtanítalak,

Hogy kell kezelni.

LUCIFER. Álomkép, ne mozdulj!

(Ádám vállára teszi kezét, ez megdermed.)

Érezd kezemnek végzetes hatalmát.

ÉVA. Oh gyermekem! (Összerogy, gyermekét elviszik.)

AZ AGGASTYÁN. E két nő pártalan,

Jelentkezzék, ki párjaúl igényli.

ÁDÁM. Ezt én igénylem.

AZ AGGASTYÁN. Tudós! véleményed.

TUDÓS. Rajongó férfi és idegbeteg nő

Korcs nemzedéket szül, ez nem helyes pár.

ÁDÁM. De én nem állok el, ha ő akarja.

ÉVA. Tiéd vagyok, nagylelkű férfiú.

ÁDÁM. Szeretlek hölgy, szívem egész hevével.

ÉVA. Szeretlek én is, érzem, mindörökké.

TUDÓS. Ez örülés. Sajátságos, valóban,

A mult kísértetét feltűnni látni

Világos századunkban. Honnan ez?

ÁDÁM. Az édenkertnek egy késő sugára.

AZ AGGASTYÁN. Sajnálatos!

ÁDÁM. Ne szánjatok. Miénk

Ez örülés; mi józanságtokat

Nem irigyeljük. Hisz, mi a világon

Nagy és nemes volt, mind ily örülés,

Melynek higgadt gond korlátot nem ír.

Szellembeszéd az, mely nemesb körökből

Felénk rebeg, mint édes zöngemény,

Tanúja, hogy lelkünk vele rokon,

S megvetjük e földnek hitvány porát,

Keresve utat a magasb körökbe. (Évát ölelve tartja).

AZ AGGASTYÁN. Mit hallgatjuk tovább, kórházba őket!

LUCIFER. Itt gyors segély kell. Ádám, utazunk!

(Elsúlyednek.)

TIZENHARMADIK SZÍN.

(Az ür. Földünk egy szelete a távolban látszik, mindig kisebbedve, mígnem csillagúl tűnik csak fel, a többiek közé vegyülten. A szín félhomállyal kezdődik, mely vaksötétté válik lassankint. *Ádám*, mint öreg, *Luciferrel* repülve.)

ÁDÁM. Örjögő röptünk, mondd, hová vezet?

LUCIFER. Hát nem vágytál-e, menten a salaktól,
Magasb körökbe, honnan, hogyha jól
Értettelek, rokon szellem beszédét
Hallottad?

ÁDÁM. Az igaz, de ily ridegnek
Nem képzelém feléjök utamat.
E tér oly puszta, olyan idegen,
Mint hogyha szentségsértő járna benne.
S keblemben két érzés küzdelme foly:
Érzem, mi hitvány a föld, hogy magas
Lelkem lezárja, s vágyom el köréből;
De visszasírok, fáj, hogy elszakadtam.
Ah Lucifer! nézz csak földünkre vissza,
Először a virág tűnt el szemünkből,
Aztán az erdők rezgő lombjai;
A jól ismert táj száz kedves helyével
Jellem nélküli síksággá lapult.
Mi érdekes volt, minden elmosódott.
Most már a szirt törpül le rossz görönggyé,
A villámterhes felhő, melyben ott lenn
Szent szózatot sejt a pór s megriad,
Mi nyomorú párázattá silányul.
A bömbölő tenger végetlene
Hová, hová lett? szürke folt gyanánt áll

A gömbön, mely keringve elvegyül
 Milljó társ közt, s az volt egész világunk.
 Oh Lucifer, aztán meg ő, meg ő . . .
 El kelle tőlünk annak is maradni? . . .

LUCIFER. Emelkedett szempontunkból, hiába,
 Először a báj vesz el, azután
 A nagyság és erő, míg nem marad
 Számunkra más, mint a rideg matézis.

ÁDÁM. A csillagok megettünk elmaradnak,
 S nem látok célt, nem érzek akadályt.
 Szerelem és küzdés nélkül mit ér
 A lét? Hideg borzongat, Lucifer!

LUCIFER. Ha eddig tartott csak nagy hősiséged,
 Úgy térjünk vissza porban játszani.

ÁDÁM. Ki mondja ezt? előre hát, előre!
 Csak addig fáj, míg végkép elszakad,
 Mely a földhöz csatol, minden kötél.
 De hajh, mi ez, lélekzetem szorúl,
 Erőm elhagy, eszméletem zavart.
 Több volna-é mesénél Antaeus,
 Ki addig élt csak, míg a föld porával
 Érintkezett?

A FÖLD SZELLEMEÉNEK SZAVA. Igen, több az mesénél.
 Te ismersz már, a földnek szellemét;
 Csak én lélekzem benned, tudhatod.
 Itt a sorompó, eddig tart hatalmam,
 Térj vissza, élsz, hágd át, megsemmisülsz
 Mint ázalag féreg, mely csöpp vizében
 Fickándozik. E csepp a föld neked.

ÁDÁM. Dacolok véled, hasztalan ijesztesz,
 Testem tiéd tán, lelkem az enyém,
 A gondolat s igazság végtelen,
 Előbb megvolt az, mint anyavilágod.

A FÖLD SZELLEMEÉNEK SZAVA.
 Hiú ember! próbáld, s szörnyet bukol.
 Előbbvaló-e rózsánál az illat,
 Alak a testnél, s napnál a sugára?
 Oh! hogyha látnád árva lelkedet
 A végtelen ürben keringeni,

Amint értelmet és kifejezést
 Keres hiába, idegen világban
 S nem érez többé senmit és nem ért,
 Megborzadnál. Mert minden felfogás
 És minden érzés, mely benned feszül, csak
 Kisúgárája e csoport anyagnak,
 Mit földednek hívsz, s mely ha más leendne,
 Nem létezhetnék többé, véled együtt.
 A szépet, rútát, üdvöt és pokolt
 Csak szellememtől vontad el magadnak.
 Mely kis hazádnak rendét lengi át.
 Oh, ami itten örökös igazság,
 Egy más világban az tán képtelen,
 És a lehetlen tán természetes.
 A súly nem létez, a lét nem mozog,
 Mi itten lég, az ott tán gondolat,
 Mi itten fény, az ottan hang talán,
 S jegecül tán, mi itten növe-nő.

ÁDÁM. Nem tántorítsz el, lelkem felfelé tör.

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA.

Ádám, Ádám, a végső perc közelg:
 Térj vissza, a földön nagyra lehetsz,
 Míg, hogyha a mindenség gyűrűjéből
 Léted kitéped, el nem tűri Isten,
 Hogy megközelítsd őt — s elront kicsinyül.

ÁDÁM. Úgy is nem ront-e majd el a halál?

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA.

A vén hazugság e hiú szavát
 Ne mondd, ne mondd itt a szelleinvilágban —
 Egész természet átborzadna tőle.
 Szentelt pecsét az, feltartá az Úr
 Magának. A tudás almája sem
 Törhette azt fel.

ÁDÁM. Majd én feltöröm.

(*Továbbrepülnek. Ádám egy sikoltással megmerevül.*)

Végem van!

LUCIFER (*kacagva*). Győzött hát a vén hazugság.

(*Amint Ádámot eltaszítja magától.*)

E báb-istenség most már elkeringhet

Az űrben, új bolygóként, melyen újra
Számomra fog tán élet fejlédezni.

A FÖLD SZELLEMÉNEK SZAVA.

Korán a káröröm még, Lucifer!
Csak érinté az idegen világot,
Nem oly könnyű országoimból kitörni.
Honos szózat hív, térj fiam magadhoz!

ÁDÁM (*eszmélve*).

Élek megint. Érzem, mert szenvedek,
De szenvedésem is édes nekem,
Oly iszonyatos az, megsemmisülni...
Oh! Lucifer! vezess földemre vissza,
Hol oly sokat csatáztam hasztalan,
Csatázom újra, és boldog leszek.

LUCIFER. S e sok próbára mégis azt hiszed,
Hogy új küzdésed nem lesz hasztalan?
S célt érsz? Valóban e megtörhetetlen
Gyermekkedély csak emberé lehet.

ÁDÁM. Korán se vonz ily dőre képzelet,
A célt, tudom, még százszor el nem érem.
Mit sem tesz. A cél voltakép mi is?
A cél, megszűnt a dicső csatának,
A cél halál, az élet küzdelem,
S az ember célja e küzdés maga.

LUCIFER. Valóban szép vigasz, már hogyha még
A harc eszméje volna legalább nagy,
De holnap gúnyolod, miért ma vívsz,
Gyermekjáték volt, ami lelkesített.
Nem vérezél-e el Chaeroneánál
A megbukott szabadság védletében,
És Constantinnal nem küzdél-e később,
Világuralmát hogy megalapítsd?
Nem vesztél-e el hitmártír gyanánt,
S később a tudománynak fegyverével
Nem álltál-e a hitnek ellenében?

ÁDÁM. Igaz, igaz, de mindegy, bármi hitvány
Volt eszmém, akkor mégis lelkesített,
Emelt, és így nagy és szent eszme volt.
Mindegy, kereszt vagy tudomány, szabadság

Vagy nagyravágy formájában hatott-e,
Előrevitte az embernemet.

Oh, vissza hát a földre, új csatára.

LUCIFER. S feledted-é már a tudós szavát,

Ki felszámolta, hogy négyezredévre

Világod megfagy, a küzdés eláll?

ÁDÁM. Ha tudományunk nem dacol vele.

De fog dacolni, érzem és tudom.

LUCIFER. S aztán, van-é küzdés, nagyság, erő

A mesterkélt világban, melyet az

Ész rendezett teóriáiból,

S melyet magad szemlélhetél imént?

ÁDÁM. Csak mentse meg a földet, elmúlik

Az is, mint minden, ami hivatását

Betölté s akkor újra felmerül

Az eszme, mely éltet lehel reája.

Vezess csak vissza, égek látni már

A megmentett földön mi új tanért

Fogok fellelkesülni.

LUCIFER.

Vissza hát!

TIZENNEGYEDIK SZÍN.

(Hóval és jéggel borított hegyes, fátalan vidék. A nap mint veres, sugártalan golyó áll ködfoszlányok között. Kétes világosság. Az előtéren néhány korcs nyír, boróka és kúszó-fenyőbokor között eszkimó-viskó. *Ádám*, mint egészen megtört aggastyán, bot mellett jó lefelé a hegyekről *Luciferrel*.)

ÁDÁM. Mit járjuk e végetlen hóvilágot,
Hol a halál néz ránk üres szemekkel?
Csak egy-egy foka ver zajt, vízbe bukva,
Amint felretten lépteink zaján;
Hol a növény is küzdni már kifáradt,
Korcsúlt bokor leng a zuzmók között
S a hold vörös képpel néz köd megőll
Halál lámpájaként a sírgödörbe.
Oda vezess, hol pálmafák virúlnak,
A napnak, illatoknak szép honába,
Holott az ember lelke, erejének
Öntudatára fejlődött egészen.

LUCIFER. Ottan vagyunk. E vérgolyó napod.
Lábunk alatt a föld egyenlítője.

A tudomány nem győzött végzetén.

ÁDÁM. Szörnyű világ! csupán meghalni jó.

Nem sajnálandom amit itt hagyok.

Ah Lucifer! ki egykor ottan álltam

Az ember bölcsejénél, aki láttam

Mi nagy jövő reménye ringa benne,

Ki annyi harcát mind végigcsatáztam,

Ez órjas síron, melyre gyászlepelt

A természet dobott, midőn merengek,

Első, utolsó ember a világon:

Szeretném tudni, hogy bukott fajom?

Nemes küzdésben, nagyszerűen-é,
Nyomorun-é, törpülve ízrül-ízre
Nagyság nélkül és könnyre érdemetlen!

LUCIFER. Ah, ah! hiú ha vagy nagy szellemedre,
Amint nevezni már úgy kedveled
Azon erőt, mely a vért lükteti,
És ifjú keblet eszményért dagaszt:
Ne kívánj állni végre mint tanú
Saját halotti ágyadnál. Ez óra
Csodálatos átvizsgálása ám
A gazda nélkül készült számvetésnek.
A hagymázos láz elriasztja mind
Az életláz csillámló képeit,
Aztán ki tudja, melyik volt való.
A végső küzdés kisszerű jaja
Nagy gúnykacaj éltünk küzdelmire.

ÁDÁM. Miért nem veszem hát el a magasban,
Erőm és lelkem teljes érzetével,
Inkább, mint így hallgatni önmagam
Síriratát, mit egy szellem rideg
Közönye tart, ki harcaimban és
Halálomban nem osztozik velem.

LUCIFER. Ismét fajodra ismerék könyvedben,
Mellyel kíséred ébredésedet
Kedvenc ábrándból tiszta felfogásra.
De nyúgodjál meg, hisz még él fajod.
Nézd, ott is áll még egy embertanya
S gazdája, ím, most lép ki ajtaján.

(Egy eszkimó a galibából kilép, fókavadászatra fel-
készülten.)

ÁDÁM. E korcs alak, e torzkép volna-é
Nagyságomnak bitor örököse?
Miért hagyta látnom, Lucifer! valóban
A vigasz rosszabb, mint volt bánatom.

AZ ESZKIMÓ. Léteznek hát mégis csak istenek
Felettünk? ím előttem megjelentek.
De hát, ki tudja, jók vagy rosszak-é?
Menekszem tőlük, az legbiztosabb. (Vissza akar
vonulni.)

LUCIFER. Megállj egy szóra!

AZ ESZKIMÓ *(leborulva)*. Kegyelem uram

Az első fókát néked áldozom,

Mit elfogok, csak hallgass meg s ne ronts el.

LUCIFER. Hát ahhoz a fókához mily jogod van,

Hogy éltevel váltod meg a tiédet?

AZ ESZKIMÓ. Hogy bírok véle: hisz látom, körülem

Miként eszi a férget fürge hal,

Halat a foka, a fókát meg én.

LUCIFER. S a nagy szellem veled táplálkozik.

AZ ESZKIMÓ. Tudom, tudom, de a kicsiny időt,

Melyben mozogni hágy kegyelmesen,

Vásárolom meg véres áldozattal.

ÁDÁM. Mily gyáva nézlet!

LUCIFER. S mást tévél-e te?

Az a különbség csak közöttetek,

Hogy ő fókát, te embert áldozál

Az istenségnek, melyet alkotál

Saját képedre, mint ez az övére.

AZ ESZKIMÓ. Látom, haragszol, és érzem, miért.

Inségemben hogy fel mertem sohajtani

A nap jótékony istenéhez, aki

Nem kér, csak ad, ki ős regénk szerint

Itt is parancsolt egykor. Oh! bocsáss meg,

S elátkozom örökre.

ÁDÁM. Ím, nagy Isten,

Tekints le és pirúlj, mi nyomorúlt,

Akit remeknek alkotál, az ember!

AZ ESZKIMÓ. Nagyon haragszik társad, éhes ő is?

LUCIFER. Sőt mert nem éhes, ép azért haragszik.

ÁDÁM. Mi helytelen faragsz rossz élceket!

LUCIFER. Igazság az, nem élc. Okoskodásod

A jóllakotté, míg itt társadé

Éhes gyomornak filozófiája.

Okokkal egymást meg nem győzitek.

De egyetérttek rögtön, hogyha te

Kiéhezél vagy ő majd jóllakott.

Igen, igen, akár mint képzelődöl,

Mindég az állat első bennetek,

És csak midőn ezt el bírád csitítani,
 Eszmél az ember, hogy nagy-gőgösen
 Megvesse azt, mi első lényege.

ÁDÁM. Méltó beszéd hozzád, Lucifer, ez,
 Ki minden szentet kárörvendve vonsz
 A föld porába. Hát minden nagy eszme,
 Nemes cselekmény konyhánk gőze csak,
 Vagy oly körülmény dőre magzata,
 Mit egytül egyig a hitvány anyag
 Nehány törvénye mozgat, s tart lekötve?

LUCIFER. S van-é különben? Azt hiszed talán,
 Hogy Leonídás meghal a szorosban,
 Ha a helyett, hogy barna levesével
 Táplálkozik olyan köztársaságban,
 Melynek még pénze sincs, lucullusi
 Villában issza édes mámorát
 Kelet minden kéjének? Vagy talán
 Brutus meghal, ha a szép Porciához
 Hazasiet s a harc izgalmait
 Kiheveri egy jó ebéd után?
 Hogyan tenyész a bűn, hogy a nemesség?
 Nem ronda lég, nyomor szülé-e azt,
 Nem napvilág, szabadság-érzet ezt,
 Átörökítve késő származékban
 Alakban és szellemben önmagát?
 Hányan mondák, hogy számoltak magukkal,
 És felköték egy fára magukat.
 De ha leoldák hívatlan kezek,
 Az élet új érintkezése már
 Feledteté velök a számadást.
 Ha nagy Hunyad nem méltó nép körében
 Jó a világra, hogyha szerencsen
 Sátornak árnya reszket bölcsején:
 Mi lesz első hőséből a keresztnék?
 Vagy Luther, hogyha pápa lesz esetleg,
 S Leo, tanár egy német egyetemen:
 Ki tudja, nem reformál-é emez,
 S az sujtja átkát a duló merészre?
 Mi lesz Napoleon, ha büszke útját

Nem egy nép vére egyenlíti ki?
Elposhad tán egy búzhödt laktanyában.

ÁDÁM (*Lucifer száját befogja*).

Ne többet! mind, amit csak fejtegetsz,
Oly egyszerűnek látszik, oly valónak:
De annál károsabb! — A babona
Bárgyút vakít csak, aki úgysem érzi
A szellemet, mely köztünk hat, mozog;
De testvérét felismerné a jobb, ha
Rideg tanod számokkal meg nem ölné.

LUCIFER. Beszélj tehát társaddal, meg nem árt
Még egy kis lecke az önismeretből.

ÁDÁM. Sokan tengődtek-e még e vidéken?

AZ ESZKIMÓ. Sokan bizony, többen mint ujjamon
Számíthatok. Szomszédimat, igaz,
Agyonverém már mind, de hasztalan,
Mindég kerülnek újak; s oly kevés
A fókafaj. Ha Isten vagy, tegyed,
Könyörgök, hogy kevesb ember legyen
S több fókafaj.

ÁDÁM. Lucifer, jerünk, elég volt!

LUCIFER. No legalább tekintsük meg nejét.

ÁDÁM. Nem akarom meglátni, mert ha sülyedt
A férfiú, szemünknek ronda látvány:
De megvetést szül keblünkben csupán.
A nő, ez eszmény, e megtestesült
Költészet, hogyha sülyedt, torzalak lesz,
Mely borzadályt szül. Menj, ne lássam őt.

(*Ezalatt Lucifer Ádámot a gunyhó felé vonta, most
az ajtót felrúgja, bent ÉVA, mint az eszkimó neje, látszik.
Ádám mereven bámul a küszöbön állva.*)

LUCIFER. Nem lelsz-e benne régi ismerősre?

Öleld meg hát, hisz e becsületes
Ember halálba' sértve lesz, ha ily
Tisztességet se gyakorolsz nején.

ÁDÁM. Öleljem ezt, ki egy Aspásiát
Tarték karomban! Ezt, kibem derengni
Látom megint annak vonásait,

De úgy, mint hogyha csókjai között
Állattá válna.

AZ ESZKIMÓ. (*gunyhójába lépve*).

Nőm! vendégeink

Érkeztek im. Lásd őket szívesen.

(*Éva Ádám nyakába borul s a gunyhóba vonja.*)

ÉVA. Légy üdvözölve idegen, pihenj meg!

ÁDÁM (*bontakozva*). Segítség, Lucifer! el innen, el,

Vezess jövőmből a jelenbe vissza,

Ne lássam többé ádáz sorsomat:

A hasztalan harcot. Hadd fontolom meg:

Dacoljak-émég Isten végzetével.

LUCIFER. Ébredj hát, Ádám! álmod véget ért.

TIZENÖTÖDIK SZÍN.

(A nézőhely átváltozik a negyedik szín pálmafás vidékévé. *Ádám*, ismét mint ifjú, még álomittasan kilép a gunyhóból s álmélkodva körülnéz. *Éva* bent szunnyad. *Lucifer* a középben áll. Ragyogó nap.)

ÁDÁM. Rettentő képek, oh, hová levétek?

Körültem minden úgy él, úgy mosolyg
Mint elhagyám, míg szívem megtörött.

LUCIFER. Hiú ember! Hát azt kívánod-é,
Hogy a természet rendje felbomoljon,
Új üstökös ragyogjon éjeden,
Remegjen a föld, egy féreg ha elvesz?

ÁDÁM. Álmodtam-é csak, vagy most álmodom,
És átalán több-é, mint álom, a lét,
Egy percre, mely a holt anyagra száll,
Hogy azzal együtt végkép szétbomoljon?
Miért, miért e percnyi öntudat,
Hogy lássuk a nemlét borzalmait?

LUCIFER. Siráncozol? csupán a gyávaság
Fogadja el harc nélkül a csapást,
Mit elkerülni még hatalma van.
De a végzetnek örökös betűit
Nyugodtan nézi, és nem zúgolódik
Miattuk az erős, azt nézve csak,
Hogy állhatand meg még alattuk is.
Ily végzet áll a történet felett,
Ily eszköz vagy csak, melyet hajt előre.

ÁDÁM. Nem, nem! hazudsz, az akarat szabad.
Kérdem eltem azt nagyon magamnak,
Lemondtam érte a paradicsomról.

Sokat tanultam álmképeimből,
 Kiábrándultam sokból s most csupán
 Tőlem függ, utam másképen vezetni.

1. LUCIFER. Ha a felejtés és örök remény
 Nem volna a végzetnek frígyese,
 Hogy, míg amaz hegeszti a sebet,
 Ez szőnyeget von a mélység fölé
 S biztatva mondja: száz merész beléhullt,
 Te léssz a boldog, aki átugorja.
 De látál, úgy-e, mint tudós, egyéb
 Sok furcsaság közt oly bélférget is,
 Mely vércsében s macskában bír csak élni,
 S kifejlődése első korszakát
 Mégis csak az egerben töltheti?
 Sem egy, sem más eger nincsen kitűzve
 Érezni macska-, vércse-körmöket,
 S mely óvatos, ki is kerülheti,
 Mint agg múlván ki házias körében.
 De renditetlen törvény őrködik,
 Hogy annyi jusson mégis ellenének
 Amennyi kell, hogy ezredek után
 Még a puhány is éljen a világon.
 Az ember sincs egyénileg lekötve,
 De az egész nem hordja láncait;
 A lelkesülés, mint ár, elragad,
 Ma egy tárgyért, holnap másért megint.
 A máglyának meglesznek martaléki,
 S meglesznek, akik gúnyolódni fognak.
 S ki lajstromozza majd a számokat,
 Következetes voltán bámuland
 A sorsnak, mely házasságot, halált,
 Bünt és erényt arányosan vezet,
 Hitet, örülést és öngyilkolást.

ÁDÁM. Megállj! mi eszme villant meg fejemben —
 Dacolhatok még, isten, véled is.
 Bár százszor mondja a sors: Eddig élj!
 Kikacagom, s ha tetszik, hát nem élek.
 Nem egymagam vagyok még e világon?
 Előttem e szirt, és alatta mély:

Egy ugrás, mint utolsó felvonás . . .

S azt mondom: vége a komédiának.

(*Ádám a szirt felé halad, Éva kilép az ajtón.*)

LUCIFER. Ah! vége, vége, mily badar beszéd!

Hiszen minden perc nem vég s kezdet is?

Ezért láttál-e néhány ezredévet?

ÉVA. Ádám, miért lopóztál tőlem úgy el,

Utolsó csókod oly hideg vala,

S gond vagy harag van most is arcodon.

Ugy félek tőled . . .

ÁDÁM. (*továbbhaladva*). Miért is jársz utánam.

Mit leskelődöl lépteim után?

A férfiúnak, e világ urának,

Más dolga is van, mint hiú enyelgés.

Nő azt nem érti s nyűgöl van csupán.

(*Ellágyúlva.*)

Mért nem szunnyadtál még csak egy kicsinyt:

Nehezebb lesz most már az áldozat,

Mit a jövőnek hozni tartozom.

ÉVA. Ha meghallgatsz, még könnyebb lesz talán,

Mert ami eddig kétséges vala,

Most biztosítva áll már: a jövő.

ÁDÁM. Hogyan?

ÉVA. Tudom, fel fog mosolygni arcod,

Ha megsúgom. De jöj hát közelebb:

Anyának érzem, oh! Ádám, magam.

ÁDÁM (*térdre esve*).

Uram, legyőztél. Ím porban vagyok.

Nélküled, ellened hiába vívok:

Emelj vagy sújts, kitárom keblemet.

LUCIFER. Féreg! Feledted-e nagyságodat,

Melyet nekem köszönhetsz?

ÁDÁM. Hagyd el azt!

Hiú káprázat volt; ez nyúgalom!

LUCIFER. S te dőre asszony, mondd, mit kérkedel?

Fiad Édenben is bűnnel fogamzott,

Az hoz földedre minden bűnt és nyomort.

ÉVA. Ha úgy akarja Isten, majd fogamzik

Más a nyomorban, aki eltörüli,
Testvériséget hozván a világra.

LUCIFER. Fellázadsz-é, rabszolga, ellenem?

Fel a porból, állat!

(*Ádám felé rug. Az ég megnyílik; az ÚR dicsőülten,
angyaloktól környezve megjelen.*)

AZ ÚR. A porba, szellem!

Előttem nincsen nagyság.

LUCIFER (*görnyedezve*). Átok, átok!

AZ ÚR. Emelkedjél, Ádám, ne légy levert,

Midőn látod, kegyembe veszlek újra.

LUCIFER (*félre*). Mint látom, itt családi jelenet

Fejlődik, szép talán az érzelemnek,

De értelmemnek végtelen unalmas.

Legjobb elsompolyognom. (*Indúl.*)

AZ ÚR. Lucifer!

Szavam van hozzád is, maradj tehát.

Te meg, fiam, beszéld el, hogy mi bánt úgy.

ADÁM. Uram! rettentő látások gyötörnek,

És nem tudom, mi bennök a való.

Oh! mondd, oh! mondd, minő sors vár reám:

E szűk határu lét-e mindenem,

Melynek küzdése közt lelkem szűrődik,

Mint bor, hogy végre, amidőn kitisztult,

A földre öntsd, és béigya porond?

Vagy a nemes szeszt jobbra rendeléd?

Megy-é előbbre majdan fajzatom,

Nemesbedvén, hogy trónodhoz közelgjen,

Vagy, mint malomnak barma, holtra fárad,

S a körből, melyben jár, nem bír kitörni?

Van-é jutalma a nemes kebelnek,

Melyet kigúnyol vérhullásaért

A kislelkű tömeg? Világosíts fel,

S hálásan hordok bármi végzetet;

Csak nyerhetek cserémben, mert ezen

Bizonytalanság a pokol.

AZ ÚR. Ne kérdd

Tovább a titkot, mit játékonyan

Takart el istenkéz vágyó szemedtől.

Ha látnád, a földön mulékonyan
 Pihen csak lelked s túl örök idő vár:
 Erény nem volna itt szenvedni többé.
 Ha látnád, a por lelkedet felissza:
 Mi sarkantyúzna, nagy eszmék miatt
 Hogy a múló perc élvéről lemondj?
 Míg most, jövőd ködön csillogva át,
 Ha percnyi léted súlyától legörnyedsz,
 Emel majd a végetlen érzete.
 S ha ennek elragadna büszkesége.
 Fog korlátozni az arasznyi lét.
 És biztosítva áll nagyság, erény.

LUCIFER (*kacagva*).

Valóban, melyre lépsz, dicső a pálya!
 Nagyság s erény leszen tehát vezéred,
 E két szó, mely csak úgy bír testesülni,
 Ha babona, előítélet és
 Tudatlanság álland mellette őrt.
 Miért is kezdtem emberrel nagyot,
 Ki sárból, napsugárból összegyúrva
 Tudásra törpe, és vakságra nagy.

ÁDÁM. Ne gúnyolj, oh Lucifer, csak ne gúnyolj!

Láttam tudásod tiszta alkotását,
 Nagyon hideg volt ottan e kebelnek.
 De, oh Uram! ki fog feltartani,
 Hogy megmaradjak a helyes uton?
 Elvontad tőlem a vezérkezet
 Hogy a tudás gyümölcsét ízlelém.

AZ ÚR. Karod erős — szíved emelkedett:

Végetlen a tér, mely munkára hív,
 S ha jól ügyelsz, egy szózat zeng feléd
 Szünetlenül, mely visszaint s emel,
 Csak azt kövesd. S ha tettdús életed
 Zajában elnémúl ez égi szó,
 E gyöngé nő tisztább lelkülete,
 Az érdekek mocskától távolabb,
 Meghallja azt és szíverén keresztül
 Költészetté fog és dallá szűrődni.
 E két eszközzel álland oldaladnál,

Balsors s szerencse közt mind-egyaránt,
 Vigasztaló, mosolygó génusz.
 Te Lucifer meg, egy gyűrű te is
 Mindenségemben, működjél tovább:
 Hideg tudásod, dőre tagadásod
 Lesz az élesztő, mely forrásba hoz,
 S eltántorítja bár — az mit se tesz —
 Egy percre az embert, majd visszatér.
 De bünhődésed végtelen leend
 Szünetlen látva, hogy, mit rontni vágyol,
 Szép és nemesnek új csirája lesz.

ANGYALOK KARA. Szabadon bűn és erény közt

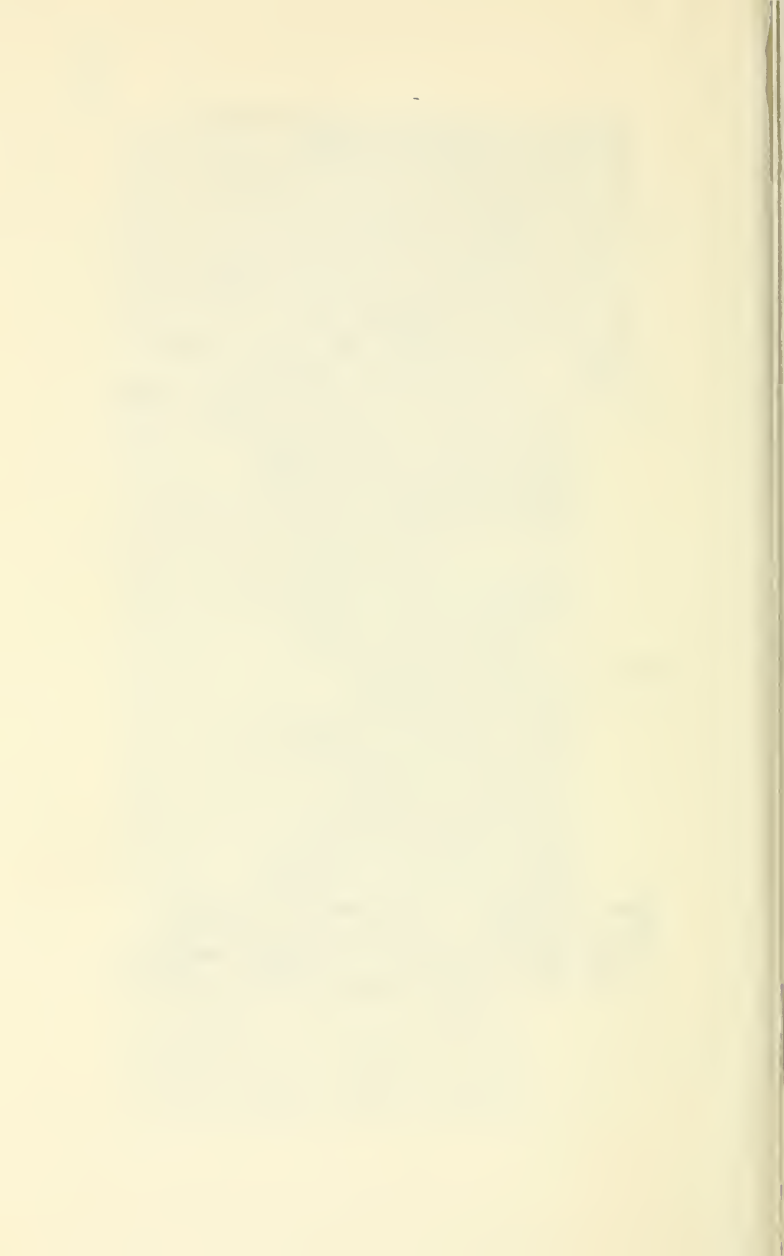
Választhatni, mily nagy eszme,
 S tudni mégis, hogy felettünk
 Pajzsul áll Isten kegyelme.
 Tégy bátran hát, és ne bánd, ha
 A tömeg hálátlan is lesz,
 Mert ne azt tekintse célul,
 Önbecsét csak, ki nagyot tesz,
 Szégyenelve tenni máskép;
 És e szégyen öntudatja
 A hitványat földre szegzi,
 A dicsőet felragadja.
 Ámde utad felségében
 Ne vakítson el a képzet,
 Hogy, amit téssz, azt az Isten
 Dicsőségére *te* végzed,
 És ő épen rád szorulna
 Mint végzése eszközére:
 Sőt te nyertél tőle dísz, ha
 Engedi, hogy tégy helyette.

ÉVA. Ah, értem a dalt, hála Istenemnek!

ÁDÁM. Gyanítom én is, és fogom követni.

Csak az a vég! csak azt tudnám feledni!

AZ ÚR. Mondottam, ember: küzdj és bízva bízzál!

KÖLTEMÉNYEK

BÚCSÚ-ÉRZETEK.

Álltam ősi háznak ajtajában,
Vándorbot volt reszkető kezemben,
Ám én felvidultam, mert a férfi
Sorsa, hogy csatát próbálni menjen.
Hisz ha karja lankad, vérzik melle,
Majd e ház lesz ismét nyugta, enyhe.

Búcsúzám gyöngéd szívű anyámtól,
Áldást hinte, s könnyeket fejemre,
Hogy fészkéből a fiú kiszálljon,
Mindig ez vár a szegény szülőre.
Gondolám, s ha fénnyel visszatérek,
Mily öröm lesz a kedves szülének.

Elszakadtam egyetlen baráttól,
Hejh nehéz volt e perc életemben!
Ah de olyan önző lett-e szívem?
Gondolám és szinte szégyeneltem!
Életpálya nyílt a jó barátoknak,
Ez vigasztalt, s könnyeim elálltak.

Válnom kell most — kedves lányka, tőled,
S nem vigasztal pályám ragyogása:
Hisz neked, nélkülem drága lélek,
Istennek sem kellene világa.
Elhervadnál, mint virág, ha jön tél,
Nélkülem ki élni elfeledtél.

Nem vigasztal, hogy sorsunk folyása,
 Mint szülőmtől tőled messze lenni;
 Nem vigasztal, hogy ha koszorúval
 Megjövök, fog örömet szerezni;
 Nem néznéd te fényes koszorúmat,
 Csak, hogy éltünkől mi sok lehervadt.

Nem vigasztal, hogyha a világban
 Lankad e kar és lelkem szerelme,
 Házammal meglellek téged is, lyány,
 S majd öled lesz e kebelnek enyhe.
 A ház, a kő ellenáll a vésznek
 Lyány, tavasz, ifjúság elenyésznek.

VISSZAVESZEM LEÁNYKA.

Visszaveszem, leányka,
 Hűségi eskümet,
 Visszadom, leányka,
 E néma búcsú-csókba'
 Íme, szerelmedet.

Engem vándor madárként
 Sejtésem visz tova,
 Lelkemnek kell csapongni,
 Számomra megnyugodni
 Nincsen rév, nincs haza.

Mért álljon esküvésünk
 Halvány rémképe még
 Intő bú- s gyűlöletre?
 Míg így majdan helyébe
 Békélt emléke lép.

Szíved, mely az enyém volt,
 Azért nem gyűlölend,

Hogy a vándor megállott
Csodálni a virágot
S útját folytatni ment?

Ugy-é szíved, leányka,
Mely engem kedvele,
Nem fog átkozni most sem,
Tovább maradni, hogy nem
Engedte végzete?

Ugy-é bár, nem hiszed, ha
Más majd hívebb leszen,
Hogy az tán többet érez,
Mint én, s mit keblem érzett,
Nem is volt szerelem?

Hol van dal, mely megigéz
S aztán nem hangzik el?
Hol végtelen szép álom,
Örök szín a virágon,
Siratnunk mit nem kell?

Arcod egy hulló csillag
Volt éltem éjjelén,
Mely tiszta fénnel égett
S lehullva elenyészett,
Mint játszi tünemény.

És én, ki láttam, útját
Könyezve követem,
S emléke mind örökké,
Mint égi jelenésé
Oly szent marad nekem.

BETEG KEDVESEMHEZ.

Nyitott ablaknál álltam kedvesemmel,
Az őszi nap utolszor még megállt,
Betöltve mindent oly szelíd özönnel,
Mint a szülő, ha haldokolva áld.

És mint a ház, hol a haldokló fekszik,
Oly csöndes, oly bús az őszi vidék —
Csak a szél suttog, mintha a haldokló
Hogylétét résztvevőleg kérdené.

A nap leszállt, zördül a fák harasztja,
Mint hogyha a szív összeborzadoz,
És hull és hull, a szellő elragadja,
S helyébe sűrű harmatcseppet hoz.

Halvány köd ül a hangtalan vidéken,
S szürkén borul rá csillagtalan ég,
Nincsen határvonal köztük, szemünknek
Minden jól ismert tárgya eltűnék.

Nagyítva fejlik ábrándos körrajzuk
Csak itt-ott a ködből, mint rémalak ;
Nem ismered meg, a viztelt lombú fák
Megannyi kísértetként látszanak.

S im minket is, lelkünknek belsejében
Együttérzés borúlata fog el,
Egymásra nézünk s hallgatag eszménkre
Közénk repülő sárga lomb felel.

Oh mért halványulsz el, kedves szerelmem,
Mint hogyha arcod bájrózsáit is
Letépte volna az az őszi szellő,
Mely most közénk hervadt harasztot visz?

Miért pirult fel arcod újra? hisz más
Kívülem csókkal nem pirítja fel,
Vagy szellem szállt az őszi széllal hozzád
S magának titkon az jegyzett-e el?

Oh, úgy e pir aranyzott őszi lomb csak,
Mely percnyi fényéért halált cserél,
Hanyatló napnak végbucsú sugára,
Virág, mely diszlik, hogyha halni kél.

De nem, hisz neked értem élned kell még,
Csak a haldokló ősz kábíta el,
Az már meghalhat, mert hideg lett napja,
De nézd mi forró még, lyány, e kebel.

Miért választanád hát a más világot?
Az még nem ismer, könnyen nélkülöz
De én nélküled élni elfeledtem,
Hozzád, éltemmel egy fonál kötöz.

Napom vagy, lyány, minden gyönyör forrása,
Melletted más élvek csak csillagok,
Elhalványodnak, elbujdosnak mind, mind
Az égről, hogyha a nap felragyog.

S napommal még, ha meghalhatnék én is,
Áldás leendne Istentől nekem,
Hisz a halál lesz élet, hogyha meghalsz,
S halál lesz itt, ha elmégysz, kedvesem.

De ismét elmerengek. — Drága lélek,
Hadd, hadd tegyük be azt az ablakot,
Ne érje arcod az az esti szellő,
Melytől kinn a virágcsa megfagyott.

Nem engeded? — kebled szorul, hullámszik,
Epedve szívod a hús levegőt,
Sóvárgva nézed a holdnak világát,
Mely köd lepléből halványan kijött.

Mint messze földről a vándor sováran
 Hazájának kéklő bércére néz,
 És mosolyogsz, mint hogyha intne onnan
 Jól ismert s mégis túlvilági kéz.

Oh lány, ne nézz, ne nézz a holdvilágba,
 Beszívja szép szemed sugárait ;
 Irigy az ég, nem tűri el szemednek,
 Hogy édesebb fényt sugározzon itt.

De jaj mi ez? kedves szemed lezárod,
 Karod lankad, erőtlen dűlsz reám,
 Arcod halott, csak mosolyod biztat még
 És szívverésed, hogy még élsz talán.

Nem bírod-e el óriás szerelmem?
 Úgy ne szeress, és én veszek csak el,
 De hogyha úgy is veszned kell, szeress csak,
 Egy percig, s fedjen együtt sirlepel.

Ajkad mozogni kezd, szemed még zárva,
 Az égbe int kezed, a reszketeg,
 Távol harang szól, halvány hold világít,
 Fagyos szellő sír — oh lány, értelek.

VADRÓZSÁK.

(Erzsinek.)

I.

Vad öröm volt, amit eddig éltem,
 Kábulás és mámor, semmi más,
 Mintha bánatunkat hogy feledjük,
 Részegítve jár az áldomás.

S hogy szívünknek jaját túlkiáltsuk,
 Fölzengünk egy pajkos éneket,
 Elcsitítani véle azt a sírást,
 Mint a dajka a kis gyermeket.

Pásztortűz volt minden üdvöm, élvem,
Mely a téli éjben pislogat,
Elmelegsünk nála, hajh, de éltet
A pásztortűz semminek sem ad.

Míg te jöttél, mint a fölkelő nap,
Elhalványult minden fényeden,
Betöltéd a földet, s ámulattal
Új ragyogványt láttam mindenem.

Érezem a rózsá s méh szerelmét,
Érzem, árván, hogy nincs semmi sem,
Szerelem szent láncá a mindenség,
S benne mi is egy kicsinyke szem.

És mint hogyha megcsókolta volna
E kebel vadon zengő dalát,
Képzetelemben minden e világon
Oly dicsően szelleműle át.

II.

Mért gyújtottál lángot e kebelben
Hogy ha most hideg maradsz, leány;
Mért tanítál meg forrón szeretni,
Hogy kacagjad kínomat csupán?

Oh mosolyogj rám szelíden, lyányka,
Hidd el! néked jobban illik az.
Megdöbbsz talán a nagyszerű tél,
De mi bájol, az csak a tavasz.

Meglep a szobormű is, csodáljuk,
Hogyha általlengi ideál,
Nem mozdul mégis szívünk, hiába,
Mert rokon világra nem talál.

Lásd, leányka! a nap, mely virágot
Szül, hevével el nem égeti,

Egy-egy harmatcseppet küld reája
 És a lankadót felélteti.

Nap szemed, s ha részvét harmatárja
 Nem hull rája, e kebel elég,
 S e neked nyíló érzésvilágot
 Tán kár lenne elrombolni még.

III.

Oh leányka, nem szégyenled-e, ha
 Durva bérc kegyesb, mint kis szived,
 Durva kő, min napsugár sem áll meg,
 S több érzése mégis, mint neked?

Akit Isten is már ízről ízre
 Szerellemmel melengete át,
 Nem remegsz-e, hogy megbánja ennyi
 Bájt hiába mért pazarla rád?

Lásd, ha nemmel válaszolsz szavamra,
 Az a szikla vigaszt ad nekem.
 A vigaszt, mit nálad nem találtam,
 Durva keblén bizton meglelem.

Elpanaszlom, hogy bizony leánykám
 Azt mondá: hogy engem nem szeret.
Szeret! a bérc így felel szavamra
 S felüldíti lankadó lelkemet.

Jó barát te! oh tudom, csalódol,
 Sorsom oly bús, sorsom oly kopár,
 Hű szerelmem a hideg leánytól
 Viszonzásra többé nem talál.

Talál! mondja újra a kegyes bérc;
 Gunyol-e vagy jobban ismeri
 Édes titkát a leánykebelnek,
 S szebb jövőmet jó szó hirdeti?

IV.

Hogyha én oly jégkebelt mutatnék,
Mint minőt te játszol szüntelen,
Tán jobban szeretnél, oh, de ilyen
Lángoló szív arra képtelen!

Kis sebet könnyű elrejtenuk, de
A nagyot, ha elrejtöd, megöl!
Ily sebem van, s hogyha rejtennem kell,
Meghalok, hidd, szenvedésitől.

Oh, ha volna rajtad oly hatalmam,
Aminő van néked híveden,
Megtanítanálak, hogy mi kín, ha
Választottunk oly érzéstelen.

És még sem lehetnék ily kegyetlen,
Én szenvednék ismét általa,
Én szenvedném mind a kínt, amellyel
A hidegség téged sujtana.

Rab vagyok, rab, kétség dúl szivemben,
Sorsom élet-e avagy halál?
Mondd ki, mondd ki, bár mi az ítélet,
Benne lelkem megnyugvást talál.

Csak világot, bár mutasson az majd
Menyet, poklot, mindegy már nekem;
Szűnjék a sors szörnyű vajúdása!
Ami jön — megadva viselem.

Mondd ki, lyánka, mert mint lassú mérég
Bú s remény közt a kétség megöl,
Eddig tart erőm, itten hívék célt,
Vidd tovább még, s keblem összedől.

V.

Merre, merre, lyánka, régi kedved?
 Hol van a pajzánkodó szeszély?
 Hisz' előbb te egy kicsiny virágban,
 Lepke szárnyban örömet lelél. —

Most komoly vagy, tévelygő szemednek
 Pillantása messze, messze jár, —
 Mint hajósé, aki tornyosuló
 Felleget s partot kételkedve vár.

Mért remegsz most, hogyha fölkereslek,
 Mint virág az őszi szél előtt?
 Bizalommal hajlottál szívemre,
 És mosolygó arccal ezelőtt.

Honnan, honnan e pir arcodon most?
 Mért hogy szíved gyorsabban dobog?
 Tán szívednek titkos vágyú álma
 Az, mely bájjal tükröződik ott.

Ismerém lelked fehér zománcát,
 Hajnal arcod pírja rajta, lány,
 Boldogság hajnala, s mégis a szív
 Nyugalmának alkonya talán.

Egy bolygó fényt látok én szemedben,
 Az szívedben kincset árul el.
 Süsd le, süsd le, oh már mind hiába
 Szívem új, több-több tanúra lel.

Minden ízeden újabb kecs éled,
 S újat nem teremte többé az ég,
 Csak ha a természetben tavasz van
 Vagy nőszívben a szerelem ég.

Oh igen, látom szemed borúja
 Nem felleget már be e kebelt,

Mert belőle szivárvány gyanánt a
Szerelem nyújt édes békejelt.

VI.

Látnom téged és szeretnem egy volt,
Oh leányka honnan, honnan ez?
Hisz különben ember e világon
Üdvöt, csak hosszú harccal szerezh.

Vajh mi az, mi így hozzád varázsol?
Más tetszik, ha ez s az rajta szép,
Rajtad arc, haj, és szemek világa
Nékem bájos, mert hogy a tiéd

Nem tudom, hogy barnák-e a fürtök,
Kék-e a szem, avagy éjsötét,
Azt tudom csak, a kedves egészre
Fényt az üdv legszebb sugára vét.

Téged Isten e szívnek teremte,
És e szív azonnal megtalált,
Amidőn nálad, mint régi kedves
Ismerősnél meglepetve állt.

És valóban lelkünk ismerős volt,
Istennél csak egyet alkotott,
És hogy újra feltalálja egymást
E világon, ketté vált legott.

S fájt félléte kínozó sebében,
Vágyó hévvel nyugtot nem lele,
Míg lelkedben azt most feltalálta,
S önmagának jobb felét vele.

Mit csodáljam most már, hogyha régen,
Még előbb, mintsem megláttalak,
Édes arcú álom-képeimben,
Tiszta lánggal már imádtalak.

És ne mondd te se, könnyen hajolván
 Kebledre, hogy hűtelen leszek,
 Nincs korán azt teljesíteni, amit
 Rég végeztek a nagy istenek.

VII.

Oh, talán bűn is ahogy imádlak,
 Keblem oltár, melyen képed áll,
 És kívül az egész kebelben
 Semmi többé helyet nem talál.

S hogyha képed elhagyná e szívet,
 Borzadok, mi űr maradna ott,
 Isten- s emberektől elhagyottan,
 Mint egyházból elpusztult romok.

Oh, de hogy lehetne bűn szeretni?
 Istenünknek rendelése az,
 Azt tanítja ég, föld, csillag és szél,
 Azt tanítja rózsza és tavasz.

Hogy lehetne bűn az, így szeretni,
 Tőle jön szívembe ami jó,
 Érdemes lehetni birtokodra,
 Küzd e szív, e fáradt harcoló.

Általad dülének el, leányka,
 Szűm hiú, hamis bálványai,
 Az Istent is éretted tanultam
 Hál'adóbb szívvel imádani.

S megtudám, hogy amit dőre keble
 Embereknek száz alakra tép,
 Mert nem bírja a dicső egészet,
 Áldásos, erős egy istenség.

S bár te azt, gyermekkebled hitével,
 Rózsakoszorúban tisztelled,

Én keresztem vérző képletében —
Óva áll ő mindkettőnk felett.

Te tanítál, hogy lelkünk fog élni,
Mert a láng, melyet közénk lehoz,
Nem fér e földnek gyarló körébe,
S visszaküzd az üdv sugárhoz.

BORBÁLÁHOZ.

I.

Ohajtanám, egész világ,
Hogy ossza hő szerelmemet,
Azt illatozza a virág,
Azt hirdessék a gyors szelek,

A napsugár, a csillagok.
Minden . . . némán csak én legyek,
Mert hogyha szólni akarok :
Szívem szorul, szavam remeg.

II.

Oh hogyha e csók forró lehe
Eltartana egy századot,
Mig, melyet rejt, ki nem meritne
Minden bűbájt, varázslatot.

Ha karjaidnak ölelése
Mennyország lenne, kedvesem :
Remegnék, tán előbb telik le
Az is nálad, bár végtelen.

Néhány futó perc birtokom csak
Amily futók, — oly boldogok, —
Mert e percekben századoknak
Üdve s egész egy menny ragyog.

III.

Szeretjük egymást, kedvesem,
 Szeretjük egymást végtelen
 S mégis csak búsóhaj —
 Mi játszi dal s rózsák helyett,
 Végig zokog utunk felett,
 Mint sorstól gúnykacaj.

Szivem mint elkényeztetett
 Gyermekek soh'sem elégedett;
 Többet — többet ohajt, —
 A félbirásnak kínja öl,
 Fut a jelen, jövőm gyötör
 S felhőt fölémbé hajt.

Te meg mint félénk röpke méh —
 Mely hogy ha egy árny jó elé,
 Azonnal elriad, —
 Bezárod nyíló kebledet,
 A sugárnak, mely éltetett,
 Egy hús szellet miatt.

Ha majd e dús kor elveszett;
 Mosolygunk önmagunk felett,
 Hogy oly balgák valánk;
 De e mosolyban könny ragyog,
 És a világ kacagni fog,
 Melyért azt áldozánk.

BORKÁHOZ.

I.

Ha tudtad, hogy nem szerethetsz,
 Mért jöttél közel szívemhez!
 Csillag lettél volna nékem,
 Mely hideg fénypont az éjben

S szívünk megnyugodva nézi,
Jól tudván, hogy el nem éri.

De te engem hitegettél,
S éltem bolygó lángja lettél,
Vészben elhagyál kacagva!
Roskadozok elhagyatva,
Elveszítő útra tértem,
Vész utánam, vész előttem.

II.

Mondod, mást szerethetek még,
— Rád ki mindent elfecsérlék, —
Mondod, új hit, új remény vár,
Kit kísértetni emléked jár!
S költészetnek szent varázsa
Ír lesz majd szívem bajára!
Oh ha ily szem is hazudhat,
Angyal-arc poklot takarhat!
S ily érzéssel gunyt találok,
Minden költészetre átok!

III.

Rossz vagy, oh nő! látva látom,
Aki voltál ideálom!
Hittem, égből szállt le lelked,
S porban csúsz vágyad, szerelmed;
Meg nem értesz! — aki voltál
Szívemben legszentebb oltár. —
És én még most is szeretlek,
Bár kerüllek, bár gyűlöllek!
Mint a lepkét bű varázsszal
Vonja a láng, míg belé hal,
Vonz és öl szemed sugára —
Poklát, üdvét, ha kitarja.

HA LÁTTOK IS...

Ha láttok is vad élvek tengerébe
Merülten olykor még kéjelgeni:
Ne irigyeljétek, szívem magányát
Kivánoim én csak elfelejteni.

Kérek habzó pohárt, és kérek csókot,
Hogy részegüljek meg, felejtsek el,
De csókomnál elsápad a rózsás ajk,
Kifordul a már-már ízelet kehely.

Oh mert ha ott ragyognak is felszínén
A nagy világnak szép öröm-habok,
Jól látom én a fénypalást alatt, mily
Hideg sötétek s örvénylők azok.

Mind eladó, mit a világ bír adni,
S a köznapiság mocskába tapad,
Minden kéjből csupán a kék salakja,
S a jóllakásnak undora marad.

Egy van csak, ami lelkemet fenntartja,
Egy emlék, amely élvet ad nekem,
Hogy egykor boldogítál, drága lányka,
S tisztán maradtál, hála Istenem.

És jobbnak érzem önmagam keblét is,
Melyet, leányka, egykor szeretél,
És jobbnak tartom a bűnös világot,
Melyben megszentelt alakod kísér.

S ki nem lelek kéjt már a nagy világban,
Hol vásárolni mindent meglehet:
Egyetlen kéjem e vásárolhatlan,
Utólérhetlen szent emlékezet.

MÁJUSBAN.

Ki a hegyekbe ment a társaság,
 Én is mennék a kedves nő karán,
 Lassanként elmaradtak társaink ; —
 Magam maradtam a nővel csupán!

Gyérült szavunk, míg aztán néma lett,
 S nem vettük észre, oly sok gondolat
 Lengett körül ; — hallgattuk s azt hívők,
 Szívünk verése ad nekik szavat.

És párbeszédnek hittük a szelet,
 Mely ágak közt csevegve suttogott,
 És a madárnak búcsuzó dalát,
 És a naptól a végpillantatot.

Ott állottam végtére a tetőn,
 Ő elfuladva rám nehezkedett,
 Kéjjel szivá fel az üde leget
 S az illatos virág-lehelletet.

Keblemben érzém szívveréseit,
 Egyekké váltunk és úgy képzelém,
 Hogy a kedves lélek tán érzi mind
 Amit csak érzek, amit vágyok én.

A nap lement már, minden hallgatott,
 Csak a tücsök tölté az estet el,
 Mint a természet szív-verése, mely
 Velünk dobog, velünk érez, lehel.

Lábunk előtt a völgyben köd feküdt,
 Úgy állottunk mint vizözön fokán,
 Megszúne minden, minden elmerült,
 S ketten maradtunk életben csupán.

A vallomás már ajkamon vala,
Szakadt a köd, megláttam a falut,
Eszembe jut minden szál és kapocs,
Melytől a lélek mind hiába fut.

És mégis oh, e perc hatalma nagy!
Aztán akármilyen is kövesse bár,
Egy átélt üdvösséges perc után
A többi lét küzdelme sem nagy ár!

Arcára néztem, és az angyalarc
Meg bírja a bűnöst tisztítani,
Megdermedt ajkamon a vallomás,
Nem bírtam, — ah csak fölsóhajtani!

Búsan vezettem őt haza felé,
De bánatomban is vigasz vala:
Boldog vagyok, így is, mert szeretem,
S ha megtudná, szenvedne általa.

HOZZÁ.

Ha néha ilyes szót kockáztatok:
Hivebb barátod nincs, mint én vagyok!
Kétes mosoly leng ajkadon, talán
Szokásos bóknak nézed azt csupán?
De nem, de nem, te szómat elhiszed,
Tudod, hogy aki ismer, az szeret!
Szived talán inkább attól remeg,
Hogy barátságnál többet érezek!
Azt kémleled, ha néha mosolyogsz,
És az eredmény tán haragba hoz!
Elszenvedem!... Kivánd és meghalok,
Vagy, a mi nehezebb még, hallgatok,
Kivánd — s teszem — hogy elkerüljelek,
Csak azt ne mondd, hogy ne szeresselek.

OTTHON.

Messze tőlem, dőre földi gondok,
E küszöbnél meg nem állapodtok,
Szent e hely, kicsiny világom ez;
Messze tervek, hírnév, aranyálmok,
Helyt bizonynal ottan nem találtok,
Ahol üdvöt a jelen szerez.

Ottkinn oly haszontalan csatázok.
Mindeneknek az utjában állok,
Itt teremtek, alkotok magam;
S látva, milyen jól tenyész körülem,
Minden bennem él és veszve vélem,
Istenülve élek boldogan.

Itt virágim gazdagon feselnek
S áldozatként illatot lehelnek,
Amiért hogy híven ápolom;
Ott a fácskák, melyeket neveltem,
Játszi árnyat vonva már felettem,
Állanak gyümölcsben gazdagon.

És madárcák jönnek messze földről,
Mentve vannak itt az üldözéstől,
S víg dalok közt nyugton költenek;
Szebben fénylik itt a nap sugára,
Lágyabb itt a szellő suttogása,
S mindig csak szeretni intenek.

Ott a kis ház ajtajában állva,
Vár a kedves ölelő karjába,
És szemében tiszta érzelem;
Mint virág él, illatot lehelni,
Szerелеmben boldogságot lelni,
És nem tudva élni nélkülem.

S ha körülfon mint egy báj-gyűrűvel,
Hó karokkal, forró, lágy kebellet,
E szent körbe nem fér semmi gond;
Messze zúg el a hálátlan élet,
Hír, kajánság, megcsalt szenvedélyek
Hangja elhal, míg hozzánk beront.

Oh csak egy van ami még érhetne,
Hogyha a sors jókor eltemetne, —
Írigyelve boldog létemet;
S nézek gyermekemre nőm karjában,
Benne egy megifjadott világ van,
S nem félek, hogy a sir eltemet.

Ő csatáz és lelkesül helyettem,
Nem kidőlt fa, s hulló csillag éltem,
Emlék nélkül mely hiába vesz.
És a nő, ki csókkal életemben,
Halhatatlanít majd gyermekében, —
Síromon meg gyászkönyűje lesz.

De el innen, el a házküszöbről,
Csípős őszi szél fú a hegyekről, —
Föl van szítva kandallónk tüze —
És körüle néhány jó barát vár;
Pipafüsttel, tajtékzó pohárnál
Majd feledve lesz az ősz szele.

S ha kocogtat zúgó szárnya nálunk,
A zsarátra új hasábot hanyunk,
És regélünk rég történeteket: — — —
Hű szerelmet, bút, tündéri arcot,
Pajzán tréfát, óriási harcot,
Melyben egy nagy nemzet vérezett. — —

Nő is ott ül, kis fiú ölében,
Kis fakardot forgatván kezében,
Anyja lopva könnyeket törül.
Oh ott a könny nem a bú patakja,
Azt csupán a költészet fakasztja,
Merengve a mult idők körül.

LÉLEKERŐ.

Bátran megálltam fegyver fegyver ellen,
Nagyok haragjától nem rettegék,
De kétkedém, elég erős-e lelkem,
Hisz férfitől az csak kötelesség.

Szerencse csábja nem győzött felettem,
Nem részegített meg szép szemsugár,
De kétkedém, elég erős-e lelkem,
Ha a sorsnak súlyosb próbája vár.

Ellenállottam nőnek, hogy könyörge,
Szerettemet hallgattam mint zokog;
Most már jöhet sorsomnak bármi vésze,
Nyugodtan várom, oh erős vagyok!

DALFORRÁS.

Ha a zöld gyepek hullámain elterülök
S eltölt körülöm mindent napsugár,
S míg elkábúlok fényétől, melegje
Mint új élet forrása végigjár:
Nem is tudom már, lelkem hol végződik,
Vagy a nap fényének hol kezdete,
Csak azt tudom, hogy olyan édes élni
Kebliünknek ott, hol minden él vele.
Nem is tudom az életnek zsongását
Hallottam-é, vagy szűmben dal terem,
Arany felhőnek árnya szállt-e végig,
Vagy életöröm, ittas érzelem?

Ha dombtetőről nézek ifjú hajnalt,
S virág-kelyhekből száll az illatár,
Mint áldozat, ragyog a játszi harmat,
S üdvözlétet danol a kis madár:

Nem is tudom már, lelkem hol végződik,
 Avagy hol van a hajnal kezdete,
 Csak azt tudom, hogy oly édes szeretni
 Szívünknek, hol minden szeret vele.
 Nem is tudom, a kis madárnak dalját
 Hallottam-e, vagy szűmben dal terem,
 Virág illatja-e ez édes mámor,
 Avagy te vagy ifjúi szerelem?

Ha elhangzott a munkás nap zajgása
 S halkan felkél a halvány holdsugár,
 Míg a halál s titoknak őrtündére
 Csillag leplével mint kísértet jár:
 Nem is tudom már, lelkem hol végződik,
 Hol kezdődik a csendes éjtszaka;
 Csak azt tudom, hogy kétség s nyugalom közt
 Kell mindkettőnek hullámoznia.
 Nem is tudom, a csillag ragyogását
 Csodálom-e, vagy szűmben dal terem,
 Kísértetes denevér surran-e ott
 Az éjen által, vagy bús szellemem?

Ha jó az ősz, virágink elbúcsúznak,
 Fagyos szél sír madárdalok helyett,
 Pereg a zúz, repülnek a vadlúdak
 Bucsúzva ködlepett rónák felett:
 Nem is tudom már, lelkem hol végződik,
 Hol kezdődik a halvány őszi köde,
 Csak azt tudom, holgy olyan édes halni
 Keblünknek, hol minden meghal vele.
 Nem is tudom, hervadt virágszál-é ott,
 Avagy lelkemben őszi dal terem,
 Darvak repülnek-e a szürke égen,
 Vagy messze sejtésű képzeletem?

Ha megriad a vészek trombitája
 És összefutnak barna fellegek,
 Mint harcosok, a villámok cikáznak,
 Ordít a szikla, az erdő recseg:

Nem is tudom már, lelkem hol végződik,
 Hol kezdődik a vészek fellege,
 Csak azt tudom, hogy dúlni és enyészni
 Szeretne e haragvó szív vele.
 Nem is tudom, a felhő villámlott-e,
 Avagy lelkemben honfi dal terem?
 De azt tudom, hogy itt csak cserfák dülnek
 És ez, és ez, hajh, nem elég nekem!

SIROM.

Egyszerű fenyő-deszkából
 Adjatok nekem koporsót,
 Melyen tegnap még vihar sírt,
 Melyen tegnap még madár szólt.
 Zöld mezét mely nem löké el
 Közepette szörnyű télnek,
 Mint a költő emberek közt
 Ifjuságát a kebelnek.
 Sirom kint álljon szabadban,
 Honnan messzi, messzi látni;
 Nap sugára, éj viharja
 Járjon azt meglátogatni.
 Emberkönny csak fájna nékem,
 Bár valódi, bár ál lenne,
 S lelkem sírban sem kesergne,
 Ámde életet szeretne.
 S életem lesz a természet
 Minden szíve-dobbanása:
 A madár-dal — a ködös nap —
 Rózsa-ár — levél hullása.
 Kis virág hajol siromra,
 Ő emlékszik, azt hiszem, rám;
 Hogyha hallom a pacsirtát,
 Azt hiszem, dalom zengik tán.
 S fergeteg, ha jó robogva,
 Gondolom, hogy népem ébred,

Számadást tart — és haragján
 Multja vesz — jövője éled.
 S álmodom tán így sokáig,
 Ámde dőre nem lesz álmom,
 Egykor testesül bizonyyal,
 Jól tudom s nyugodtan várom.

JAJ CSAK PANASZT NE.

Jaj csak panaszt ne s gyáva könnyeket,
 Az ember sajnál avagy kinevet :
 Mindegy, mindkettő dölyfnek gyermeke
 És megvető felsőbbség érzete.
 Kínjára is még büszke kebelem,
 Azért ne szánjon soha senki sem.
 Ha elbirom, mit a sors rám vezet,
 Nem kell hogy más sajnáljon engemet ;
 Ha nem birom, ha vesztek a csatán,
 Ne tudja azt is senki, hogy bukám.

Ó- ÉS UJ-KOR.

Mért nem imádunk most, mint hajdanán,
 Hellasz napos, olajfás partjain, — —
 Midőn füzéres fejjel áldoztak
 Mosolygó istenek oltárain?
 Hittek, mert köztök laktak, élveztek
 Isteneik, s parancsuk is ez volt.
 E végett alkottak berket, napot,
 E végett zúgott hab, szolgált a hold.
 Ledönték lángoló oltárukat
 És jött helyébe vérző fészület,
 Egy Isten szenvedt rajta, s vérzeni
 Kell annak is, aki Istent szeret.
 Mit oly bőven hintett szét a nagy ég,

Élvezni bűn lett ajándékait,
Az Istent tőlünk égbe számüzék,
És idegen lett szellemünk is itt.

Mért nem szeretünk most mint hajdanán
Hellasz napos, olajfás partjain?
A lyány lyány volt, nem lestek benne mást,
Az ifju élvezett hó halmain.
A természet gyújtá meg lángjokat,
S tartott még lángjok élvezet vala ;
Hálával tették le a poharat,
Ha forró szomjuk elmúlt általa.
Ma a lányt ideállá emelék,
Céllá tevék, azért silányult el,
Azért találja gyakran ördögnek
Az ideált váró megcsalt kebel.
Vár a leány, kibe szeressen majd,
Ki jó, kihez halálig kötve lesz,
Jó az ifjú, s egy édes pillanat
Mindkettőjökre ércbilincset tesz.
Mért nem foly a világ mint hajdanán
Hellasz napos, olajfás partjain? !
Kint folyt le az élet és küzdelem
A közpiacnak néphullámain.
Az ifju öntudattal lépe fel,
Nyílt volt előtte száz közhasznú tér,
Tudá, hogy a polgárerény útján
Mindenki amennyit nyom, annyit ér.
Ma rejtekben kél minden esemény,
A köztér pusztá, csak bitó van rajt',
Hiúz szem néz a házi tűz mögé,
S mosolygás leplez tőle minden bajt.
Ma az ifjú, ha érzi önbecsét,
Kétségb'esve megdermed, mint a kő,
Mert számadásba most az embernek
Nem súlya többé már, csak száma jó.

Mért nem halunk most úgy mint hajdanán,
Hellasz napos, olajfás partjain?

Szender volt az öröm rózsák felett,
 Vagy a dicsőség szent babérain.
 Máglyáról láng közt szállt fel szellemünk,
 De a honos föld körében maradt,
 Itten danolt és itt melegedett,
 Mint Phönix öltvén új alakokat.
 Most mély gödörbe sülyesztnék alá,
 Hol nap nem ér, hol rothadás lakik,
 Halálunk büntetés egy vétekért,
 Mely ezredektől ránk nehezkedik;
 Lelkünk a földről messze vándorol,
 Új ismeretlen hon határhoz,
 Hol egy megfoghatatlan istenség
 Reánk, ki tudja, milyen végzést hoz.

ŐSZI ÉRZÉS.

Házam ajtajában
 Ülök őszi estve,
 Fecskék gyülekeznek, útra készülőben,
 A kis házfedélre.

Pusztta a völgy, éjszak
 Zord követje járt itt,
 S elvivé magával a mosolygó nyárnak
 Eltévedt virágit.

Látta szeretőjök
 A dalos madárka, —
 Kebleikre vágyott s elnémúlva bűtől
 Készül messze útra.

Könnyü neki válni
 A fagyos mezőtől,
 Hol csak pusztulás szól s gyászos síri hangok
 A vesztett örömről.

Könnyü elröpülni
 Sejtéstől vezetve:
 Hogy mély tengeren túl megleli virágit,
 Még szebben fölélve.

Ah, de mély a tenger,
 Szárnya bírja-e majd?
 Messze kéklik a part, s part-e vagy ködoszlop,
 Mit találni óhajt?

Kis dalos madárka,
 Társ tevéled lelkem:
 Zengtem, mint te, én is szép dalt a tavasznak,
 Mit szívembe' leltem.

S jött a fagylaló szél...
 A világnak lelke.
 Hervadtak virágim, s a tapasztalásnak
 Zúza jött helyette.

És én éltem — amíg
 Halni megtanultam.
 Vesztve vesztettem, míg puszta életemtől
 Megválok nyugodtan.

Mert valódi áldás
 Sorsunk és nem átok,
 Hogy minden napunk egy örömet tesz sírba,
 Míg vágyunk utánok.

Most úgy függök én is
 Már csak a világon,
 Mint a száradó lomb, s messze, szebb hazába
 Engem is sejtés von.

Oh, de mély a sír is,
 S mi int, ha part-e
 A vesztett virággal? S a sejtés, ki tudja,
 Honnan — merre — merre. —

MEGNYUGVÁS A SORSBAN.

Istenem! mond a szirt, mért teremtel
Itt állni századokon által?
Korbácsolva a habok dühétől,
És csatázva a tenger-viharral!

Vészredőzött homlokom kopáran
Áll, nem érzem a tavasz virágít,
Villám látogat csak, míg körüllem
Mindenen hó napsugár világít.

S im, amint ekkép panaszol a szirt,
Messze földről szállva jön a fecske,
Szárnya lankad és lejjebb hanyatlik,
Egy perc még! s a tenger eltemette.

Ott áll a szirt, mint állt ezredévig,
A madárka megpihenhet ormán
S háladalt mond, — fészkéhez legottan
Uj erővel messzebb vándorolván.

S a kopár szirt nem panaszkodik már,
Ezredévre van vigasztalása :
Öröme a dal, és a végzetnek
Végtelenje — szent megnyugovása.

EGY LÁTOGATÁS.

Csak egy pillantást még a boldogságba,
Oh hogy kíván, hogy sóvárog szívem,
S ha önmagában többé nem találja,
Még jól esik, ha azt másban lelem!

Mint a szülő a gyermek örömében
Megifjúlva örömet talál,
Csak egyszer lássalak még életemben
Téged, ki egykor mindenem valál.

Talán egy hangod, mint visszhang a multból,
 Egy elnémult hurt szűmben felferend,
 Talán egy eltévedt szép szemsugártól
 A mult reám halvány árnyat vetend.

Fel, fel! — Sima deszkás palánkhoz értem,
 Szerény akácok állták azt körül;
 Elgondolám még egyszer szép beszédben,
 Hogy mondom el — szívem mért fél, örül.

Elgondolám, hogyan fogom találni,
 Betoppánásom majd hogy hatja meg;
 Bú lészen-é arcán vagy kedv sugári —
 S ime szívem szorúl — térdem remeg.

A tágas udvar jólétet lehellett,
 Ott gabna-kazlak, itt faboglya állt,
 Magas kútágas nyujtózott középett,
 Gyümölcsös kertből a kis ház kivált . . .

Fa-tornácán arany csövek füzéri,
 Baromfi had zsibajgott ajtaján,
 Mosolygó arccal ő állott közötte,
 És kis keze tartott rendet csupán.

Meglátott végre és előmbe lépe,
 Arcán mosolya meg sem változott,
 Erősen fogta a kezem' kezébe,
 Míg én karom sem birva álltam ott.

Parancsolá egy ácsorgó suhancnak,
 A férjet felkeresni — s béménénk;
 Hallgattam, nem híven alkalmasnak
 Elmondni, mit oly szépen rendezék.

«Ön most is oly szép, szóltam végre mégis,
 Mint az iker-galy, mely ablakban áll,
 S a míg társára a szél hólepelt víz,
 Az benne már rokonra sem talál.»

«Hagyjuk barátom a gyermekbeszédet,
A mámor elmúlt, s így kell jőnie —
Örvénybe üzné, megtörnén a szívet,
S szerelmünk egykor boldogíta-e?

Nem, nem, gyötörtük egymást bár szeretve,
Ön a könnyet csókkal leégeté,
Férjem letörli csak, de ah helyette
A béke földjét tárta szűm elé.

Teremtve járok és rendezve benne,
Áldás gyanánt kíséri léptemet
A meglelégedésnek őszi fénye,
A szenvedély viharjai helyett.»

Most lépe a szobába házi gazdám —
«Nézd, monda a nő, régi kedvesem! —
Ah e nyíltság szívemnek drága ritkán
Mint árulás oly szörnyen fáj nekem.

A férj nyugodt maradt, még szívesebb lett,
Tréfát vegyített üdvözlésibe;
Oh jaj, még csak nem is félti a hölgyet,
Kiért e szív oly annyit szenvedé.

Pedig tudám szeret — s mégis gyötörtem,
Lepergő könnye fájó kéjt adott,
Ő csak becsüli — s hol poklot kerestem
Én, ő csendes tanyát bir lelteni ott.

Piros pofájú gyermekek robogtak
Be ekkor éles szóváltás között,
Kicsinyke képet rángattak, koboztak:
«Anyám, anyám ítélj e kép fölött!»

Én rajzoló az egykor — ismerem jól,
Helyette a lány egy rózsát adott,
A hervadt rózsza most is szívemen volt,
S e képért pajkos gyermek birkozott.

A nő ítélte legkisebb fiának
 S megcsendülve állták mind körül,
 Mig ezt simitva, csókot adva annak,
 Emelkedett ki a csoport közül...

Mint dús gyümölcsfa... Elszorulva néztem
 E bűvös képet — búsan, csendesen,
 A gyermekarc — a nő — mosolyga fényében,
 És mégis oly rosszul esett nekem.

A férfi vonásival láttam vonásit
 Egyé olvadva, — oh jaj mennyi vád
 Hogy mindazt, amit szivem óhajtott, hitt,
 Egy boldogabb embernek adta át.

Megunva néztem; szerelmem virágít
 Hervadni érzém búsan, hidegen:
 Érzém nem az enyém már e világ itt
 S elsompolyogtam — árva idegen.

EGY NYÍRI TEMETŐN.

Kopár homok ameddig lát szemed,
 Domb domb után mint óriás sírmezőben,
 Poshadt mocsár lent, fent fehér mezében,
 Mint kósza lélek, egy-egy nyir mered.

Mély hallgatás — mint földalatti hang,
 Hallik csak a bölömbika nyögése,
 Bíbic-sírás — varangyok ümmögése,
 Míg szélről üzve nyargal a katang.

A dombhajláson néma temető,
 Nincsen kerítés, árnyas fák nem állnak
 Örül a porladók nyugodalmának,
 Csak árvalány-haj, ami benne nő.

Sötétlő fejfák állnak föld felé
Hajolva, hosszú, egyhangú sorokban,
Mint sors betűi, melyekkel nyugodtan
Mulandóságunkat följegyezé;

Nem hirdetvén reményt, sem földi hírt,
Csak kérlelhetlen számokban mutatva:
Hány élet folyt a mindenség dalába,
Mely mint kitépett hang magába' sírt.

S a délibáb, ez édes, csalfa kép,
Ha néha báját még itt is kitárja,
Tündéri éltet költ a sírtanyára,
Mint dús szívünk, ha a világba lép.

Egy fürgeteg jó s széjjeltépve hull
Foszlányokká a képzelet világa,
A kék eget fővény felleg takarja.
Más nem marad, mint a fejfák alul.

Méltóbb tanyát nem lelhet a halál,
Itt ég, föld gyászol összeolvadottan,
Természet és ember csillámló zajában
Ellentétet vérző szűnk nem talál.

TÉLEN.

Üdvözölve légy, mely itt terülsz előttem,
Szép fehér világ, a távol vándorátul,
Nagyszerű fehér könyv, melybe gondolatját
Isten írja, menten emberek mocskátul.

Elveszett a mesgye, melyet kapzsiság vont,
Mit kicsinyes tervvel emberkéz irányza;
Hol az Isten ír a télben és halálban,
Ott beáll a végzet szent egyformasága.

Csak az alkonyat von még bíbor palástot
Nyom nélkül sikamló szánomnak körébe,
Nincs egyéb nesz, mint az ostorpattogás és
Tüsszögő lovamnak kised csengetyűje.

Szól a csengetyűcske félbe nem szakasztva
Vidám dalt tanuló visszhangok szavától,
Sír árván magában, mint halál harangja,
Mely szegények sírján bucsuzó gyanánt szól.

És előttem a nap vérszínű golyója
Oly borongó arccal ég, mint síri lámpa,
Azt hinné az ember halvány fátyolában,
Hogy tán elfogyott már minden hő sugára.

S immár a végső jel is letűnve lassan,
Mely a föld és ég közt állott még határu,
És egész világ egy óriás jég-golyó lett,
Mely tán egy Titánnak épült sírlakául.

Árván elhagyottnak, idegennek érzi
Itt magát a szikra embernek szívében,
Mint egyetlen gyöngye éltető melegnek
A sötét enyészet jegült tengerében.

Sűrűn kezd havazni, elborul mint hogyha
Jőne a halál, hogy végkép eltemessen —
Barna varjú károg még csak a ködárban
És követ — talán hogy a sírhoz kísérjen.

S mintha a sírlakra hantokat hánynának,
Mind sötétebbé lesz a télnek határa:
Az utat csak olykor egy bokrocská jegyzi,
Szép fehér ruhában, mellékében állva.

S míg mellette a szán gyorsan elsikamlík,
Sugár ágakat nyujt a bokor feléje
Gyöngé fagyvirágot hullat arcaimra,
Mintha, hogy maradjak, esdekelve kérne.

S messze elszalad bár szánom a bokortól,
A bokor még mindig integet utána,
Mintha fájna néki, hogy magára hagytam
S mintha mégis boldog utazást kívánna.

Most fenyő-erdőbe visz magányos utam,
Zölden állnak a fák, bár hó ül felettek,
Mint mosolygó arcú ifjú vándorok, kik
A fagyos haláltól utközt meglepettek.

Itt-ott félig égett, barna törzsök állnak,
Mint órjási rémek elnyujtott karokkal,
Beljebb mind sötétebb — s a sűrű homályát
Lekleni népesíti szörnyű alakokkal.

A fenyő-ágak közt búsan jajgat a szél,
És a vadmacskának átható sirása.
Hah, de hát e fénypont, mely szemembe ötlött,
Mit jelent? Azt hinném nyáron, fénybogárka.

S a kicsinyke szikra mindinkább kiválik
A sötétből, mintha szinte nőve nőne,
S íme a vadonban egy egész világot
Látok, hogy melegszik és virul körötte.

Ebnek ugatása jó előmbe onnan,
Mint honosb világból jól ismert üdvözlét,
Majd fehér füstoszlop a magas kéményből
Int, hogy arra tartsak s a vándor pihenhet.

A kised vadászlak ajtajában állok,
Bent a kandallónál a család melegszik,
Rég történekekről szól a jó házigazda,
Térdein figyelve kis fiucska fekszik.

Fonva ülnek a nők, míg nagyobb fiucskák
A tüzet élesztik fürgén sürgölődve,
Most pillantják csak meg a bejött vendéget,
S üdvözölve jönnek nyájasan elébe.

A tűznél a legjobb helyre kényszerítik
 És kérdésre kérdést tesznek a világról,
 Melynek vad beszéde nem hat el idáig,
 Melynek bús visszhangja lelkeikben nem szól.

Oh csak egy nem kérdez, nem zajong körülöm,
 A serdülő lányka hátra áll szerényen,
 Hinnéd, hogy szobor, ha keble nem dobogna,
 Élet nem beszélne lángoló szemében.

A kandalló végre lassanként kialszik,
 S a kíváncsiságnak kérdése kifárad,
 Elmenének tőlem mindnyájan nyugodni,
 Csak lelkem nyugalmat még itt sem találhat.

Ott ülök magamban, ablakomra a szél
 Jó kocogni, mintha írigyelne engem,
 S mondaná, hogy holnap újra a vadonban
 Űz a sors, hogy itt csak vendégként melegszen.

S én a hajadonra gondolok s utamra,
 Melynek pusztaságán e csendes lak vára;
 S gondolok éltetre, melynek pusztaságán
 Érek-e még ilyen csendes, jó tanyára?

S ime újra szürkül már a téli hajnal,
 Én nehéz kebellem végbúcsúkat intek:
 Mint rég ismerősök a fa-ház lakói
 Jószivü áldással szánomig kísérnek.

S amidőn lovamnak kisdéd csengetyűje,
 Mint halál harangja, úgy konog előttem:
 Visszanézve látom a leánynak arcát
 Állni ablakánál égve, elmerülten. —

Oh leányka, látom-e még egyszer arcod,
 Életem vad út, mely ritkán visz virághoz,
 Hejh de a virágnak megmaradt emléke
 Éltet vadonára még soká varázst hoz!

ISTEN KEZE, EMBER KEZE.

Hadd dicsérje más a város tarkaságát,
 A kalmár világot, mely száz izgatást ad,
 A káprázatot, mit öndicsőségére,
 Mint egy új istenség, emberkéz elére:
 Nékem nem világom, én szorult kebelrel
 Messze, messze vágyom tömkelegéből el
 A vadonba. — Ott van istennek világa,
 Áhítattal lépek a szentelt határba,
 Ott még nem dült ember, ottan mindenén még
 Ős erő zománca mint túlföldi csók ég.
 A nap mostan ébred, — mint ifjú oroszlán
 Aranyos serénnyel erdős hegynek ormán,
 S míg a kis pacsirta ittasan gyönyörtől,
 Mint merész imádság égbe száll a földről,
 S dalja a magasban fellegek közé vesz — —
 A szép virradatnak hirdetője ő lesz.
 És dalára a sok kis madárka felel,
 Fészke párkányára lép ki játszi kedvvel,
 S dúsgazdag kebelrel most gondolja épen,
 A megújult földnek milyen új dalt zengjen,
 Fent a légben délnek vándorlói jőnek,
 Kóvályogva nyékén elhagyott fészkeknek;
 Hogy vagytok, hogy vagytok, súg a szél elébök,
 Rá a csalogány mond bűbajos regéket.
 Most meg ők kérdik már, mily világ foly itten —
 És a cserfa rezdül: vártunk hólepelben.
 E közt felmelegszik, tarka gyíkok jőnek
 Sütködésni ordas púpján a csertőnek;
 Kelnek már egyenkint, pirosan mint lyányok,
 Könnyel és mosollyal a kicsiny virágok,
 A nap sejti a könny s a mosoly kit illet,
 Első sugarával megcsókolja őket;
 S amint a szorgos méh jó s mézet sovárgva,
 A virág lánykákat körül-dongicsálja,
 Már mosolygó arccal, játszi kedvteléssel,
 Jobbra balra ingva, hívják s űzik őt el.

Foszlik a mezőn is már az a bús fátyol
 Mely csillámló röpke, mint álmunk hajnalkor,
 Már csak az erdőben ül az éj homálya,
 Még egyszer ragyogni kezd agg koronája,
 Mintha a vénségnek kedve kerekednék,
 Bár lelkében a bú honosulttá lett rég.
 S míg dús oszlopszatja szent-egyház gyanánt áll,
 A lomb színes ablak bolygó napsugárnál,
 Orgonája a szél, mely dallamba olvad,
 Száz hanggal mit nem tudsz, honnan és hová hat
 Méltóságos csenddel jár az őz e közben
 Olykor megrettenve az erdő fenéken;
 A zsolnának hogyha kopogása hangzik,
 Vagy sudar fák ormán a mókus cikázik,
 S hol mormogva habzik a hegyi patakcsa,
 Érc-fényű acsáknak mulató tanyája,
 Ott pihen meg végre biztosan, nyugodtan,
 S mint király körül néz a széles vadonban.
 Oh dicső világ! te Isten szent világa,
 Hozzád vonz szívemnek érzeménye, vágya!
 Itt még nem dúlt ember, itten mindenén még
 Ős erő zománca mint túlföldi csók ég, —
 Majd ha általlépi ember szent határod,
 Eltörüli rólad mind e szűz zománcot:
 Mintha látnám, amint egyenkint letépi
 Bájad, sebhelyét szűm mindeniknek érzi.
 Harmatos virágid szénának kaszálja,
 A rétet kicsinyes mesgyével hasítja:
 Hogy elég tér nyíljék a kalmáros útnak,
 Százados szent fáid bárd alatt lehullnak.
 Többé a pataknak árji sem henyélnek.
 Mert eléje súlyos gyári munkát vetnek.
 A hegyet megnyitják, benne kincset ásnak,
 Sok ezer teremtmény nyomorúságának.
 Délceg őz sem jár már többé e vidéken,
 Jármos marha húz csak búsan az ekében,
 Elrettenve elmegy a dalos madárka,
 A bérc nem felel csak emberek jajára.
 Elhervad, kipusztul Isten szent világa,

Jó helyébe ember dőre alkotása,
 S édenünk helyett, mit földön Isten alkot,
 Emberkéz alkotja számunkra a poklot. —
 Hah, de mit látok? mi romrakás előttem?
 Hajdan vár, uralgó az egész vidéken,
 Most gyopárral himzett domb alá rejtőzve,
 Mintha szégyenelné, sajnálná, hogy éle.
 Ámde képzetemben állnak még a termék,
 Bennök víg barátok dombérozva ülnek
 Most készült el a vár — szolganép alkotta,
 Sok közülé éltét a munkában hagyta.
 Hejh de még ki gondol erre a víg torban,
 A várur nevére habzó serleg koccan,
 S rableány ajkáról zeng a pajkos ének,
 Mulattasson hogyha érte megfizetnek;
 Fesse be a könnyek utját és mosolygjon,
 Majd keserghet otthon a kedves halotton. —
 Oh csábító arcú, rettentő világ te,
 Ragyogó tivornya síroknak felette,
 Hol vagy — hol vagy innen? — Büszke palotádnak
 Fű-lepett sírhantján százados fák állnak.
 Tán belé unnál a gyáva színlelésbe,
 Festéked lement, a ronda váz kitűne,
 Míg megszánt az Isten és lepelt dobott rád,
 Eltakarva bűnöd s szégyened világát,
 És helyébe Isten szent hatalma lépett,
 Mely gondos szülőként kísér minden léptet,
 S míg az ember dőrén és elbizakodva,
 Sebhelyeket vág, ha alkotni akarna,
 A kegyes Istenkéz újra magához hi,
 És a sebhelyeket lassan behegeszti.

ALFÖLDI UTAZÁS.

Forró nyár közepén a nap délen állott,
 Lyánykámmal utaztam alföld sík vidékén,
 Falunak menénk el széles utcáján, de
 Nem járt benne ember, nem volt ott élő lény.

Gólya állt féllábon csak a házfedélen
 S kerepelt kocsinknak szokatlan zajára,
 A zárt ajtónál meg a fehér eb szunnyadt,
 S fel-felmordult olykor megszakadt álmába'.

Hosszú nádkerítés nyúlt az utca mellett,
 Általszötte azt a tök lankadt indája,
 Kinn a faluvégen bádog tetejéről
 A toronynak kakas nézett a pusztára.

Elmaradt lassanként a falu megettünk,
 Kútágas nyújtózott a gyepről az égnek,
 Míg néhány akácnak enyhadó árnyában,
 Egy csomóba bújva, marhák delelének.

Távolabb aranyzott dús kalász borítá
 A félig levágott végtelen mezőt el,
 Kévéken nyugodtak a fáradt kaszások,
 S a lánykák mulattak koszoru-kötéssel.

Ezzel elmaradt a legvégső életkép,
 Véghetlen homoktér nyúlt izzón előttünk,
 Nem volt a reménynek egy fűszála rajta,
 S mi a pusztá képén búsan elmerengtünk.

Oly jól összehangzott az borús szívünkkel,
 Távolról fénylett csak a toronynak orma,
 Messziről mosolygott, dőre képzeletként
 Ránk a délibábnak fényből szőtt világa.

A vakító fényben izzadt lovaink csak
 Lassan haladának, elnyujtott fejekkel,
 S ostor-pattogás és biztató szavak közt
 Órlék a homokot a kocsi-kerekkel.

Útfélen ökörfark állt portól lepetten,
 Kék szamár-kenyérrel búsan elkokkadva,
 Olyan mozdulatlan, oly némán, merően,
 Mintha kőből volna még az is faragva.

Tán még az árnyék is elhagyá itt tárgyát,
Kiesebb tanyát hogy keressen magának,
Tán még a szellő sem járt e puszaságon,
Martalékul esni félvén a halálnak.

Összenéztünk s lelkünk a kéjtől megujult,
Életet találtunk egymásnak szemében,
Érzők, mely szükséges e két szív egymásnak
És egymáson kívül más egyébje nincsen.

Hajh de mily életnesz támad most körülünk,
Mintha a halottak újra ébrednének,
Száz nyelvű titkos szó mellettünk, felettünk,
Melyen láthatatlan szellemek beszélnek.

Most fülünkbe súgnak titkos édes sejtést,
Majd ismét hajunkkal játszanak pajzában,
Megcsókolják újra forró homlokunkat,
S nyom nélkül repülnek — merre, hova, honnan?

Felretten szavokra a szamár-kenyér is,
S hajlong, mintha régi bajtárst üdvözlőne,
Még a népes nádas recsegő zenével
Futni indul, mintha örült táncra menne.

S a szellembeszédre az ég is figyelmez,
Gyors vitorlázással barna felhők jönnek,
S mint felvillanó bú férfiúi arcon,
Árnyaik a síkon úgy végig lebegnek.

Szégyen bosszujában bömbölnek magokban,
Gyors repülésben hogy túl nem szárnyalhatják
A viz színen csúszó kis fecskét, az Isten
E megtestesített pajzán gondolatját.

Fényes ködből épült órjas oszlopszatnak
Látszik az eső ott, melyre a felhő dől.
S lassú méltósággal, zuhogó moraj közt
Jő sötét terhével a látkör széléről.

Végre a felhő a tó fölébe ére,
S rég vált kedvesekként bámulnak egymásra,
Nézd, oh lyányka, nézd, bár oly távol egymástól,
Egymásnak alakját tükrözik csak vissza.

A vészes felhő most még egyszer megdördül,
Végig nyargal rajta a harag villáma,
Mint emlékünken, ha már a révnél állunk,
Még egyszer villan fel sorsunk sok csapása.

S jól ismert szavára a tó kezd habozni.
Mint a kedves keble viszonzlát percében,
Hallva kedvesének átélt szenvedését,
Azután egy percre csendes, néma minden.

Mostan megeredt a felhőnek könyűje,
Sűrűn hull a zápor, ég, föld összeolvad.
A felhő a tónak dül vágó karába
S ott talál zajgó keble nyúgodalmat.

Oh kedvesem, ha sorsunk eltép is egymástól,
A tó és a felhő legyenek eszedben,
Hogyha szenvedénk és könnyezénk egymásért,
Szenvedés s könyű még egyesít jövőben.

Nézd, a nap kisüt már, hogy' föléled minden,
Gyémántoktól csillog az alföld rónája,
Szivárvány csatolja az eget földünkhöz,
Zálogul, hogy még van Istennek ránk gondja.

ŐSZEL.

Tán már elázik a világ
Ugy pocskol kinn az őszi eső.
Az ég mint szürke remete,
Egykor örömnnek embere,
Mostan bűnbánatos kesergő.

A fákon sárga lomb-csomók
A vitzől már alig fityegnek,
Csak úgy hajol, görbül az ág
Alattok, míg mint cimborák,
Végkép elázva földre esnek.

Abroszba burkolt némberek
Szaladnak végig a híg sáron,
Jól el van dugva a fejek,
De lábikrájuk bánja meg,
A pap nekik már megbocsásson.

Egész udvar konyhába gyül,
Pipára gyujt ez, — az melegszik,
A tűz vigan libeg-lobog,
A lyány kacsint, — a vén morog,
S a munkás gondot mind felejtik.

Loncsos kuvasz rázkodik a
Pitvarban és ásit bujában,
Utánzom, amint nézem ott,
Az unalom oly átkozott
Az embernek, itt egymagában.

Száz mértföld most szomszéd, barát,
Nem is tudom, van-e még ember,
De ime ostor-pattogás —
Utána lassu caplatás —
Kapumba lám-e kocsi hajt fel.

Gőzölgve áll meg a fogat,
Míg a kocsis nagy néha mordul,
Kibontakozni alig bír
Bundájából s ez szinte sir —
Kedves komám a tőszomszédul.

Hová lett most a rút idő?
Nem gondol arra senki többet,

Minden sűrög, tetszelkedik,
 Vajon kedve miben telik,
 Nyaggatja, kémli a vendéget.

A kandallóban tűz lobog,
 A pipa vár s mit a ház adhat,
 Mindennek a legis java,
 S mi a kevés bors-sava,
 A jó szív, illeti komámat.

Besompolyog a vizsla is
 Gazdájáért fontos személy ma,
 Tudtával van, hogy ünnep ez,
 Vadászó bajtársat keres,
 S jó ismerős barátkozásra.

Majd megered kérdés, beszéd,
 Komoly s vidám tárgy tarka-barkán.
 Mig lesz kedélyes hallgatás,
 Csak néha perceg a parázs
 És a tücsök ciripel halkan.

Úgy látszik, hogy zeng éneke
 A tűzhely játszi tündérének,
 Száz ábrándkép körül lebeg.
 A pipafüsttel, — s édesek
 Az eszmék, melyek ekkor jőnek.

S bár senki sem szól, mindenik
 Oly jól mulat mégis magában,
 A gondolat is jobban foly,
 Ha tudjuk, hogy velünk gondol
 Rokon lélek — meleg szobában.

HAZAÉRKEZÉSKOR.

Oh fogadd be, oh fogadd be újra,
 Ősi ház, a rég elvándoroltat!
 Itten állok ajtód küszöbénél,
 Tőled várva vigaszt és nyugalmat,
 Mint gyermek, ki játék közben elesett
 Anyjának karában keres menhelyet.

Reszket a kéz, mely kilincsedben van,
 Reszket a szív titkodat kitárni;
 Látlak még minő voltál búcsúmkor,
 Hogy fog most a visszatért találni?
 Változál-e te is úgy mint gyermeked?
 Oh, mert azt már bennem meg nem ismered.

Vágyaim nem értek kis körödbe,
 Messze intett ragyogó reményem,
 Egy világot kívánt felkarolni
 Magasan héjazó szenvedélyem.
 Most mit visszahoztam: vágy és szerelem,
 E kis házban könnyen megférnek velem.

Mily üres, mi néma lett itt minden,
 Mit hajdanta képzetem hímzett ki,
 Pókháló függ a poros falakról,
 Eltörülvék pálmafás vidéki,
 És egők, mely bájos fényben ragyogott,
 Most már olyan szürke és olyan kopott.

Itt játszottunk gyermekharcainkat,
 Várainkat székekből csináltuk,
 Nagyszerű volt a vár s harc előttünk,
 S a termet királyinak találtuk.
 Összesorvadott-e a roppant terem,
 Hogy szűknek, sötétnek látszik most nekem?

S jött tanítónk, elmúlt a varázslat,
 Oktatott, mint mondák, bölcsességre;
 Mink izzadtunk s hallgatók, mikor szól,
 Mely ebédhez hív, a csengetőcske.
 Gyermekörömek ti, gyermekbánatok,
 Mily őszinték és mily semmik voltatok!

Hogyha a lelkész itt volt ebéden
 És a jó ősz vélünk elenyelge,
 Oly nagy esemény volt az előttünk,
 Milyen most bármi alig lehetne.
 Ott függ némán most is még a csengető,
 Mért is szólna? — messze van a temető.

Estve itt gyűltünk a kandallóhoz,
 Itt atyám ült nagy karos székében,
 S míg beszélt, én gondolám magamban,
 Hogy hatalmasb ember nála nincsen.
 Most a kandallóban a hamu hideg,
 S szívemből kihaltak a kegyeletek.

Itten áll még most is az üres szék,
 És megváltónk képe függ felette,
 Hozzá jártam titkos vágyaimmal
 S ő mosolygott rám vagy vissza-inte.
 Mostan már csak vászon lett, ineredt, hideg,
 Intési számomra többé nincsenek.

S vén cseléd te, akit úgy szerettünk,
 S féltünk, aki jártál néma rendben,
 Mint erőmű a szülői házban
 Hogy lehetsz munkátlan sír ölében?
 Nézd, az óra, melyet te igazgatál,
 Most is még serényen, egykedvűen jár.

Hejh hát itt, hol sírba egy világ dőlt,
 S oltárának elporlott zománca,
 Itt, hol a romok közt rengő szívvel
 Jár, ki az elhunyt világot látta,

Csak ez óra járja a régi utat,
S mint midőn elmentem, fél kettőt mutat.

Hát ha még az a fél kettő lenne,
Mely akkor volt, amidőn elmentem,
S álom volna minden bú, csalódás,
Melyeket a távolban szenvedtem!
Szűm a régi körben boldog lenne-e,
Melyet oly epedve, vágyva feste le?

S boldog volt-e akkor? oh nem, oh nem!
Bár most gyermek-fájdalmat kacagja,
Hogy sírt akkor, játszere ha eltört,
Mintha most vesztett célját zokogja,
S mint most bájlepleben visszaint a mult,
Akkor a jövőért szintén könnye hullt.

TÁBORBAN.

Hejh azért van lábam, lábam,
Hogy a csárdást járjam, járjam;
És azért nőtt a balkarom,
Hogy öleljem a galambom';
De a jobb meg azért terme,
Hogy hazámat védelmezze,
Dicsőségért, szabadságért
Pazarolva ontsa a vért,
Vért, melyben keresztelkednek
Fiai a dicsőségnek,
Vért, melyről Krisztus tanított,
Hogy lemos százados átkot.

Hejh azért van, azért van szám,
Hogy dalolhassa a nótám,
És azért lett mellem, mellem,
Hogy rajt bokrétám viseljem;
De a mellben szív azért van,
Hogy helyt álljon a csatában.

Jól áll sebhez a virágszál,
 Szebb az ének ágyúszónál;
 Rólam is mond tán az ének:
 Fia volt a dicsőségnek.
 S hogyha elhordja is a szél,
 Siromnál lány sír, virág kél.

Hejh ha még ma meg is halunk,
 Vigadtunk már és csatáztunk,
 Mindennap fegyverünk éle
 Lapot írt a történetbe.
 Míg apáink megvénültek
 S nem tudják, hogy minek éltek;
 Sokat küzdöttek, fáradtak,
 Pályabért még sem arattak,
 De tisztesség! ők neveltek
 Szabadságnak, dicsőségnek,
 S most is, hogy a honnak adtak,
 Nékik csak könnyek maradtak.

NYÁRI NAP, TÉLI ÉJ.

Nyári napnak ragyogó hevében
 Nyugszik Andor hűvös bükk alatt,
 S elmerengve színes lombon által
 Nézi a játszó sugárokat.

S im megnépesül körötte a tér,
 Jőnek fürge, kisdud szellemek,
 Hall zenét, hall suttogást a lombban
 S táncot lát, melyben keringenek.

Rózsa kelyhében ring ott a tündér
 Itt szivárványt sző a gyeptetőn,
 Mosolyogva búv ez a sűrűbe,
 Mert a másik pajkos cselet vetett.

Ott rovar-szárny kisdod csolnakában
 Szállnak által a légtengeren,
 Itt a napsugár fényes szalagján
 Lejtnek föl-le, fürgén, sebesen.

Harmatcseppben, mely virágon állt meg,
 Mossa keblét pici kis leány.
 Csipkés pókháló törülközője,
 És ruhája tarka lepke-szárny.

Vágytól égő szemmel les feléje
 Pajkos szellem a lombok mögül,
 És előbb mintsem fölkeszülhetne
 Már forróan öleli körül.

A csermelynek habzó tükörénél
 Fésülködnek tündér alakok,
 S ékül kapkodják a gyöngyöt, melyet
 Partra szórnak a zúgó habok.

Fent a fának sudarán enyelgve
 Csalogatják a kis gerlicét,
 És kacagják, hogyha jön s párjáért
 Hasztalan, hiában nézdel szét.

Majd a bankát csalják fáról-fára
 S ugatással ismét elverik,
 Majd az elfogott méh kis lábáról
 A mézet rabolva eleszik.

Szunnyadó Andorhoz is eljönnek,
 És tipegve lépdesik körül,
 Majd repülve donganak fölötte,
 Vidám kedvvel, ernyedetlenül.

S hullatnak rá friss virág-levelkét,
 Súgnak néki szép tündér danát,
 Majd virágnak szirmával csiklandják,
 Majd csókdossák forró homlokát.

És amint szellőként elsuhognak,
Lát Andor száz bájos alakot,
Roszul óvott hó kebelnek halmát,
És ki tudja mit nem láthatott?

Hévvél nyújtja karjait utánok,
Hasztalan, mind elsikamlanak,
Mig pajzán cirógatásaikkal
Vissza-vissza térnek újólag.

«Most, most megvagy» — mond Andor, fölébred
S kedvesének nyugszik kebelén.
Hő csókkal hajol ez homlokára,
S napsugár reng a bükk tetején.

*

Téli éjjel, tomboló viharban
Andor ismét ott a bükk alatt,
Vándorbot van reszkető kezében,
Elméjében száz bús gondolat.

És az erdő kezd szörnyen recsegni,
Eltördelve hull alá az ág,
Ordit a vad, fú, üvölt, szól a kürt
S fent a légben hajtnak a kutyák.

Messzebb, messzebb már a rémvadászat
S hallik sírás, fájó, reszketeg,
S a fák sudarán vonulnak végig
Mint szél, születetlen gyermekek.

A sírásra rémkacaj felelget,
Légi úton a boszorka száll,
S merre elmegy a farkas vonit rá,
S a bagoly odván huhogva vár.

Mostan távol falvak éjharangja
E vadonba rezgő szárnyon jó;
Megszün' a vész, s a halál csillagja:
A halvány hold kél, mint gyászos nő.

Szemfedőt terít ezüst szálakból
 S fest reá száz rémes alakot,
 Száz kísértet reng fehér palástján,
 Melyet a sötét éjre adott.

Kezd a föld reszketni, ingadozni,
 Sirok nyiladoznak mindenütt,
 És kilép, ki tegnap ment aludni,
 És ki ezredévig ott feküdt.

Ennek még fogát ajak borítja,
 Koponyáján leng még ritka haj,
 Annak kigyó ül üres szemében,
 Rothadó bűz ajkán a sohaj.

S kezdenek dalt, táncot a halottak,
 Daljok hörgés, táncuk csörtetés ;
 E tivornya a velőt fagyasztja
 Andor csontjában, ki némán néz.

A közepén mostan domborult föl
 Új sír, rajta ifjú lyányka ül,
 Arca halvány, mellén vérző seb van,
 Keblére kiseded gyermek dül.

Oly hideg kép, olyan szótlan és bús.
 A nő reszket és Andorra néz,
 Míg körüle kacagó rémkarból
 Nyul feléje száz velőtlen kéz.

Árnyék-bort kínál ez árny-pohárból
 Míg amaz táncsorba vonja őt ;
 Andor szíve megmozdul, s védni indul
 A felejtett régi szeretőt.

Ráborul, hogy keblével földözze
 Eszmél, s im kopár siron hever,
 Téli éjjel halvány holdvilágnál
 Lelkének ezer rémeivel.

A NŐ TEREMTETÉSE.

Szerelem! te vagy, te az egész teremtés
Legnagyobb fejedelme, legidősb leánya,
Még miljó világink meg sem születének,
Jehováhé mellett trónod is már állá.

A nagy Elohimok meghódoltak neked,
Közülök Lucifer maga sem hiányzott,
És ki Jehováhnak is dacolva hódolt,
Rózsaszál-vessződnék szinte térdet hajtott.

Hajna volt szerelme, Hajna volt imája,
Ifjú tündére a mosolygó bájnak,
És nem volt előtte más gyönyörűsége,
Más reménye nem volt a szellem-világnak.

*

Jehováhnak jött egy pajkos gondolatja,
A végtelen űrben hogy földünk teremtsen,
Játékaul az ős szellemeknek és im
Gondolatját menten a tett is követte.

«Szellemek, hű társim! jőjjetek, jőjjetek!
Mindenki teremtsen, mint szeszélye sugja,
Közösen készitnök el a por-világot,
Majd meglátjátok, mi jót nevetünk rajta.»

S alkot minden szellem, ez sugárt, az árnyat,
Ez virágot, az meg a virágba férget,
Ez dalos madárkát, játszi pillangókat,
Az kietlen pusztát és láng gyomrú bérce.

Jehovah teremtett önképére férfit,
Mint bábót készitünk a gyermek-szinpadra,
Melyen olyan furcsa méltósággal játszik,
Szem elől elrejtett sodronyán vonatva.

«Készen áll a föld, most kormányozzuk együtt!»
 Szólt Lucifer. — «Nem, az csak engem illet!
 Viszonzá Jehovah; vagy nem én teremtem-e
 A földnek királyát?» — s amint mondta, úgy lett.

A szelidebb lelkek megnyugodtak benne,
 A meghódoltak közt első volt szép Hajna,
 Csak néhány törhetlen volt még Luciferrel,
 Amint a hűséget büszkén megtagadta.

Folyt a harc. Csupán őt vágyott megnyerhetni
 Jehovah, s csábítá kedvese kezével,
 Ámde, az kinek nem volt üdve, csak e kéz —
 Békedíjul mostan mégsem fogadá el.

«Nem, soha se' birjam inkább szeretőmet,
 És bolyongjak kósza lélekként az éjben,
 Mint hogy birjam őt, de ily gyáván od' adjam
 Önbecsem érzését érette cserében.

Birok én alkotni még egy uj világot,
 S Hajna lesz világom áldó istensége,
 Vagy birom tiédet Jehovah megrázni,
 És ismét csak Hajna lesz kegyelmem bére.»

Szólt Lucifer s folyt a harc uj erővel,
 Mig végtére győzött Jehovah hatalma,
 S mint mindig, úgy itt is a veszítő lett vétkes,
 S a győzőé lett az érdem koszorúja.

Lucifer számúzve búsan elbolyongott.
 Átok- s kárhózzattal megtörött keblében,
 Megveté a boldog meghódoltak sorsát,
 Üdvét elfeledte, csak szép Hajnáját nem.

És midőn az éj jött gyászos holló-szárnynyal,
 Vissza, ellopózott a menny ajtajára,
 Egy tekintetért a szép Hajna szeméből,
 Egy pillantásért a régi boldogságba.

Hajna épen ott állt a menny ajtajában,
S busan elmerülve a vak éjbe néze ;
Számüzött hivének gondola sorsára,
Nagyszerű buktára, forró szerelmére.

Lucifer átfogta, csókot égetett rá,
S ő nem tudta, álma folytatása-é ez,
Vagy való? Azt érzé csak rengő kebellem.
Hogy bár fájt, mit érzett, mégis olyan édes.

És midőn fölébredt Lucifer karjában,
Az égből számüzve, itt földünkön volt már.
Megfertőzteté őt kedvesének csókja.
Rá többé bocsánat, rá többé üdv nem vár.

Lucifert ellenben megszentelte a csók,
Pártos társaihoz már többé ő sem fér,
Nincs hát maradásom égben vagy pokolban,
Csak földünkön, köztök mely közömbös harctér.

És az ölelésnek mennynek ajtajánál
Lyánka lett gyümölcse, — ördög, angyal lyánya,
Fölfogták szülői, elvivék s letették
Az alvó Ádámnak vágyteljes karjába.

Ádám ébredt, titkos vágy voná a lyányhoz.
Ugy érzé, mint hogyha oldalából lenne,
Nem tudá, hogy angyal s ördögnek csókjából
Lőn kínul és üdvül a leány teremtvé.

Ámde Lucifer, a zord, és szende Hajna
Csakugyan világot alkotott magának,
Mert mióta nő van, áldást, átkot szórva
Az emberi szívben, folyvást uralkodnak.

KARÁCSONKOR.

Zúgva nyargal a szél, hordja a havat,
 Mindenekre tiszta fénypalástot ad ;
 Egyaránt borít el bérceket, völgyeket,
 Tán az egyenlőség tart ma ünnepet.
 Ünnepe van valóban, im a büszke vár
 Dús világításnak özönében áll,
 Fényes csarnokából hangzik a zene,
 S vad dombérozásnak hangja jön vele.
 Vár alatt útfélen ül kolduscsalád,
 Férj s nő átkarolva tartja magzatát,
 Keblök melegével óvják gondosan
 S rájuk elterítve egy rossz gúnya van.
 Így ülnek sokáig, némán, reszketeg,
 Mig a férjnek ajki szólni kezdenek :
 «Ma ülik karácson szentelt ünnepét,
 A nép megváltója ez a nap születék ;
 Jó, hogy ez egy emlék megmaradt reánk,
 Mert feledtük volna, hogy megváltatánk.
 Oh hatalmas Isten, hát miért, miért
 Ontatál fiaddal értünk drága vért?
 Hogy dombérozásra több ünnep legyen,
 S a nép rab maradjon véges-végtelen?
 Cél után fáradni, küzdeni dicső,
 Elfeledt mindent bajt aki célhoz jó.
 Ah de én mért hordom a szörnyű igát,
 Csak hogy életemet nyomorogjam át?
 S amelyet kiküzdök, életem minék,
 Hogy legyen igámat hordani kinek?
 Rettentő körut ez, melynek vége nincs,
 Egy kétségbeejtő örökös bilincs.
 Vagy nagy ég! meg volnánk váltva általad,
 És igába tart csak zsarnok akarat?
 Úgy még jön idő, mely újra törvényt tesz,
 S a megváltó újra kunyhó sarja lesz.
 Hátha e bíró még az én gyermekem?
 Oh takard, takard nőm, gondddal édesen.

Jőjj, jőjj közelebb, így, hajtsd reám fejed,
 Hadd tomboljon a szél, rossz szűrünk felett,
 Szálljon a hó, itten vad dühe nem ér . . .»
 S im leszáll közéjük enyhadó tündér,
 Édes álmoképet sző rájuk keze,
 S boldogok mindhárman : férj, nő s gyermeke.
 S hogy zordon valóság ne verhesse fel,
 Lassan eltakarja őket hólepel —
 A várból öröm száll, — zúg a téli szél —
 A család helyén csak kis hódombot ér.

EGY VETÉLYTÁRSHOZ.

Elárulál! — oh gyermekéveinknek
 Kisértete, mondd, nem jött-e eléd?
 Nem borzadtál-e, mint a templomrabló,
 Midőn a leghszentebbet illetéd?

E leghszentebb nem más, mint a barátság,
 Lelkünk magával égből hozza le,
 Nem függ szárnyán sem érdek ronda mocska,
 Sem élvezetnek önző ingere.

S te könnyelműen dobtad el cserébe
 A nő porban csúszó szerelmeért,
 Melynek még röpte sincsen a siron túl,
 Mert az anyaggal, szépséggel alélt.

Mely mint virág ragyogni van teremtvé,
 S gyümölcsöt hozva már el is vezett,
 Mint tánc, zene, pár percre ha mulattat,
 De nem foglalja el a szellemet.

Vagy az iskolában él csak a barátság,
 S az életnek zajától elrepül?
 Mindegy, barátom, én el nem ítéllek,
 Az ég ítél az árulás felül.

És az lesz átkod, amiért eladtál :
A szerelem. Rá bizván sorsodat,
Tenger habjára alapítál csendet,
Fövény alapra márványvárakat.

Mért nem választál csúnya nőt magadnak
Vétkezni renyhét, bűnre ostobát,
Az vitte volna némi türelemmel
Mindennapiságodban az igát.

De nézzed oh hölgyednek báj-vonását,
Az életet, mely rajtok tündököl,
Fog-e az majd mind szűk körödbe férni,
Vagy mint vad ár fölzajlik és kitör?

Csak addig jó a nő, míg azt se tudja,
Hogy rosszát is lehet, ha úgy akar ;
Ő tudja már, mert elbirt hagyni engem
És bennem a varázst, mely véd, takar.

Elárul téged is később bizonyynyal,
Talán egy érdemetlenebb miatt.
Vagy nem hiszed, hogy ily cserét tehetne?
Hisz nő elméje, vágya ingatag!

Kietlen pusztá szíve birodalma,
S ha reng fölötte fényes bűvölet,
Mi dalra, üdvre költ, nem ő sugárzza,
De lelkünk az, mi fényárt rája vet.

Mit vesztettem hát? bálványok dülének
Szivemben össze, semmi, hogy velök
Lelkemnek istenségét is kilöktem,
Kihalt világon egyedül ülök.

Az ördög jön és gúnyosan vigasztal.
Vigadj hűtlen nő — rossz barát veszett —
Nincsen ki osztályrészedet szűkitse,
Magad vagy úr egész világ felett.

FOGSÁGOMBÓL.

I.

Messze földnek gyászos börtönéből
Jön hozzátok e kicsiny levél,
Mint madárdal szabadon csapongva,
Bár dalosa szűk fogságban él.

Most értem már, oly fájo gyönyörrel
Hogy mit hangicsál a rabmadár,
Énekével lopva a szabadba
Menekül, és kis fészkére jár.

Érzed-e, nőm, lelke suhogását,
Mint rejtélyes, zokogó szelet?
Érzed-e, ha homlokon csókollak
És utánad a két gyermeket?

Kedvteléssel látom, kis körödben
Minden úgy megy, mint megszokta rég.
Még nyomom sehol sincs eltörülve,
S mostan lenne csak, hogy elmenék.

Ablakhoz futsz, mintha várva várnál,
Kis fiacskám kérdi, hol apám?
Székem ott áll könyves asztalomnál,
Istállóban tombol paripám.

Látom, látom, érzitek hiányom,
Oh mi édes szívemnek, mi jó!
Oh de a kor mint viz összesímul
A barázdán, mit vág a hajó.

Kedvesünk, ki messze válik tőlünk,
Nagy hiányt hagy szívünk fenekén,
Mintha a legszebb tőt kiszakítják
Dús virágágy kellő közepén.

Oh de a virágok összenőnek,
A hiány fogy, kisebbül a kár :
Mig a kedves hogyha visszatérne,
Útban lenne s helyt sem lelne, már.

Oh de a nap, úgy-e, messze van még?
Látod, látod eszmém mily sötét . . .
Szellememhez van ragadva az árny,
Melyet a börtön foglyára vét.

Súlyos az árny, rémek népesítik
Mint sirt, melyben érző szív lehel.
Hallja még az élet lüktetését,
S fél, feledve, részvétlen vesz el.

Hát fiacskám? Sorsomról tanítsd meg.
Hogy míg él soh'se feledje el,
És erényt, bünt mérni ne tanuljon
A siker hiú mértékivel.

A hatalmas törvényt lát, lerontja,
Mint egy Isten, tesz amit akar,
Egy van mégis, amin nincs hatalma,
Melyet lelkünk mint kincset takar.

Lám! körülém sem mosolyg az élet.
Barna szűk fal a bús láthatár,
Ámde fenn az égnek egy darabját
Látom, melyen csillag-irat áll.

S értem, mit bir itt lenn a hatalmas,
Értem oda fenn az istenit,
S fenncsapongok amíg kongni hallom
Ajtómnál az őrnek lépteit.

Kis leánykám! néki mit izenjek?
Mind hiába, ő nem értne meg! —
Most tanulja még csak mondogatni,
Mik szívünknek legszentebb nevek.

S épen mostan nem csókolhatom meg.
Épen most nem látja az atyát ;
Kérdené ki az, ha visszatérnék,
Félne tán, mint idegent ha lát.

Oh tanítsd, tanítsd meg, nőm, nevemre.
És tanítsd meg, mint szeret a nő,
Hogy majd egykor ő is tenni tudjon,
Úgy, miként te, hogyha nagyra nő.

És azoknak, kiknek sziveikben,
Úgy mint eddig, most is van helyem,
Mondd : ne szánjanak, könnyet, sohajtást,
Jól tudják ők, hogy nem kedvelem.

Tenger éltem, rajta most vihar zúg,
Ők a gyöngyök, melyeket kimos,
Sajnálhatni-e azt, akinek még
Balszerencse is kincseket hoz?

Szent halott a hon, mi az utódok,
Szenvedést hagyott csak ránk keze,
Szégyenelném, hogy szent hazámnak
Én lennék felejtett gyermeke.

Oh ne irigyeljék azt barátim,
Pótolják inkább a helyemet,
Vigalomban igyanak helyettem,
És ha az idő jön, tegyenek.

II.

Jó természet, melylyel Istenem megáldott,
Most a próba napján emberül megállott ;
Aki a világot mosolyogva néztem,
Meg nem törve várok hosszú türelemben.
Oh pedig bájos volt, melytől eltépettem,
Melyben munkálkodtam, költöttem, szerettem,

Az a kis világ, és most elválva tőle,
 Van szüksége szűmnek nem csekély erőre.
 Fel-feltünedeznek képei előtttem,
 Édes tarkaságunk elszorulva nézem,
 Mint édes visszhangját a tündér regéknek,
 Melyeket télestén tűzhelynél mesélnek.
 Látom házikónkat csendesen, szerényen
 Állani ákácok titkos rejtekében,
 Nyiltan, védtelen, mert el nem költi vágyát
 Irigynek, hiúnak ; küszöbén nem lép át
 Csak jó pajtás és hoz ünnepet a háznak,
 Szivességet néz csak s lel kedvet magának.
 Látom udvarunkban mint munkál serényen
 A cseléd danolva, mint saját körében,
 Aki fárad értem, és danolni látom,
 Legszebb diadalmam, tiszta boldogságom.
 Látom a kis forrást lábánál a hegynek ;
 Siető hullámi édes dalt rebegnek,
 Sokszor ellesém azt tőle nyári este,
 Mig a bükk borongó gyászban állt fölötte,
 S mig felém szállott a rétek illat-árja,
 Megcsendült a régi templom kis harangja.
 Oh vén templom látlak, látlak a dombélen,
 Mely alatt a helység nyúlik el szerényen,
 Nálad gyültek össze harmat-ülte pázston
 Táncra és dallásra nyári éjtszakákon,
 Ifjak és leányok, mellettök csendesen
 Állott a temető a holdnak fényében.
 Kertünknek széléig marhák legelének,
 Szólt a tilinkó, fénybogárcák égtek ;
 Ott álltunk kapunkban, nőm emlékszel-e még,
 Amint a tündéri képen elmerengénk?
 Akkor tértünk vissza a messzelátóról,
 Honnan a szem széles földet bebarangol,
 És a gondolat mint sas repül fölötte,
 Mignem az éj árnya lassanként belépe,
 Csillagok tűntek föl s sötétkék égen,
 Választánk közülök már hazamenőben.

Elnémul már minden, a pásztor nótája
 Kisért el csak minket kertünk kapujába.
 Oh e bűvös körben magamat ha látom,
 Olyan idegennek, oly másnak találok,
 Attól ami lettem, hogy köztem s közötté
 Semmit sem lelek, mi együvé kötözne.
 Hajh de nem tovább, el, el emléketekkel,
 Aki tűrni bírok meg nem tört kebellem,
 Küzdeni a sorssal, veszteni erőmet,
 Hogyha ábrándozni kezd szívem felőled.
 Most pedig csak várni, várni kell nyugodtan.
 Minden szenvedésben egy vigasztalás van :
 A tudat, mindennek hogy megjön a vége,
 A megszabadulás, a megnyugvás véle,
 S ami most gyötör, mi sujt, midőn multtá lesz,
 Győzelmes lelkünkbe egy emlékgyöngyöt tesz.

III.

Eljött hát a szabadulás napja,
 Végre, végre megnyílt börtönöm,
 Arcom illatos szellő csókolja,
 Enyhe hangja részvevő öröm.

Hogy körülzajong e gondtalan nép,
 S ennyi közt nincs egyik is talán,
 Aki értené, hogy a szabad lég
 A boldogság és élet csupán.

Elkábulva tántorgok közöttök,
 A szabadulástól úgy elszokám
 Végtelenig, hogy már szinte ellök,
 Félelem, szédület száll reám.

Börtönömnek szűk körébe szokva,
 Mint madár, mely szállni elfeledt,
 Visszanézek és sötét alakja,
 Mint kísértet, úgy látszik, követ.

El, csak el, majd elrejtész öledbe,
Természet, te rég látott barát ;
Úgy mosolygsz, mint bucsu-perceidben,
Bár azóta egy tél zúga rád.

Oh, ha ott is mind ezt így találnám,
Hol szivem szeretteit hagyám!
Vajh a nyárnak kéje vár-e ott rám
Vagy hideg telet lennék csupán?

Oh, ki tudja? Az tartott fel eddig,
Hogy lelkem közétek visszajárt,
S bár viharál a vágy gyorsabban vitt,
Szívemnek még mindig lassan szállt.

S most, midőn szabad vagyok mehetni,
Aki úgy epedtem értetek,
Minden léptemnél erőm enyészni
Érzem, s a jövőtől rettegek.

Keblem elszorúl, szorongva kérdem!
Mit lelek, nem ért-e semmi baj?
S hogyha a kis házküszöbhez értem,
Mosolyod fogad-e, vagy sohaj?

Minden eszmédet láttam születni,
Mellyel ébredsz s elnyugszol megint
E kedves dalt durván összetépni
Küldte a sors a válási kint.

Hogy kötöm meg s értem meg ismét
Ezt a már-már elfeledt zenét?
Sziveink közt annyi idegen kép
Mérgecs árnyat mindkettőnkre vét.

Itten állok végre s félve félek
Fellebbenteni a kárpitot,
Mig mindnyájatokat átölellek
S egy csók mindent magyarázni fog.

ELVEINK.

Hús őszi est, a szél sivitva jára,
 S kocogni jött szobámnak ablakára.
 Szobámban halvány lángú lámpa ége,
 Én gondolkodva néztem bús szemébe,
 És éjsötét volt lelkem gondolatja,
 Elöttem állt az inség rémalakja,
 Hányan éheznek, fáznak most az éjben,
 Mig én világom kényelemmel élelem!
 Így elmélkedtem s kissé fázni kezdtem.
 Egy jó palack bort hát elémbe vettem,
 És ivogattam mindent elfeledve . . .
 Ah lám az ember ilyen gyenge, gyenge!

Kifogyván végre a bor a pohárból,
 Gondolkodám a bor áldott honáról.
 Hazámnak halvány képe állt előttem,
 Én vele sírtam, a jövőn törődtem.
 Oh aki érze honfibút a férfi,
 Azt már nagyobb bú e földön nem éri,
 Mert minden kín csak édes szenvedés lesz,
 Mely e keservtől egy percünket elvesz.
 Így elmélkedtem s egy kicsinyke pára
 Fájó szurással a szemembe szálla.
 Én feljajdultam, mindent elfeledve . . .
 Ah lám az ember ilyen gyenge, gyenge!

A halvány lámpa lassudan kihamvadt
 S engem még ébren tarta lelki bánat.
 Gondoltam szívem bús történetére,
 A zord halálra s a lyány szép szemére.
 Oh akit a sors ily vadul lesujta,
 Hogyan lehetne annak földi nyugta!
 Szívembe nem fog az többé belépni,
 Vagy a hitványat én fognám kitépni.
 Így elmélkedtem mindig halványabban,
 Mig elcsitult a gondolat agyamban,
 És elaludtam, mindent elfeledve . . .
 Ah lám az ember ilyen gyenge, gyenge!

CSAK BÉKE, BÉKE.

Új még a sir, szent halma még kopár,
Halottjának még vérzik kebele,
Ki a szabadság kétségbeesett
Végső küzdésében elvéreze.
Hős szelleme még el sem nyugodott,
Szárnycsattogása most is hallik ott.
S ti alkudoztok már a békeért
Odadva minden elvet és szent vért.

Nem féltek-e, nem féltek-e pulyák,
Hogy a halottak átka teljesül
S melyet kikoldulátok, béketek
Lassú halál nyugalmába merül?
Küzdés az élet, nyugvás a halál;
Ha nyári égen fergeteg is áll.
Mit féltek! Így virúl fel a vidék,
S ha itt-ott fujt is, nem nagy veszteség.

Ti tömjénnel vívjátok az eget,
Mit döngetéssel vívott a Titán;
Ti fényleni kívántok s égni nem,
Mit a rothadt fa tud maga csupán.
Örüljete csak békéteknek hát,
Mint féreg, ha oroszlánt vérben lát.
Tenyésszettek. Én küzdve bukhatom,
De a sorssal sohasem alkuszom.

A HALÁL KÖLTÉSZETE.

I.

Miben van olyan nagyszerű költészet,
Rejtélyes mélység, mint benned, halál?
Ki ott lakol, hol a korlátos élet
A végtelennel kezét fogva áll! —

Vadon zajong az élet működése,
 Erőlködik és küzd a sokaság,
 Egymást törik hullámi, mások buktán
 Emelkedik, ki a fölszinre hág.

Csusz a nyomor, görbedve szidja sorsát,
 Emelten jár a vétkes hatalom,
 Dicsőségért lemond ez az örömről,
 Amazt emészti kincs utáni szomj.

Tündéri áránd az ifjú világa,
 Mig a hívőé lemondás, ige,
 Ez élvezet kerget, amaz igazságot,
 Mit fátyolával Isten elfede.

S tovább rohan mind, vélvén a tömegtől
 Az ő ösvénye messze elszakad,
 S míg minden más a pusztaságba téved,
 Csak ő lelé meg az igaz utat.

S imé eléjük lépsz, halál, szeliden
 Magadhoz téríted mindnyájokat,
 S öledben megbékél, mi az imént még
 Haraggal zúgott, százfelé szakadt.

Oh vajh mi rosszul ismert tégedet, ki
 Undok rémnek festett, szent anya vagy,
 Kinek hangját a gyermek hogyha hallja,
 Jó és minden játékot abbahagy.

Kebledre dül, s te könnyeit letörlöd,
 Leleplezed a titkok fátyolát,
 S hiú törekvéseit elcsitítod
 Dalolván néki a halál dalát.

Édesnek, szépnek kell e dalnak lenni,
 Melyet tanyáján a halál susog,
 Hogy a létnek hullámi rá figyelnek
 És a vad szenvedély elandalog.

Csodáljam-e hát, hogy félénk madárként
 Költészetem is messze menekül
 Az utcának zajától, s megpihenni
 A csendes sirnak szent ormára ül?

II.

Halál, halál, száz alaku tündér te,
 Hogy szellőztessem arcod fátyolát,
 Midőn lelkem már sejt, megfogni nem bír,
 Mert elkábulva uj alakba' lát?

Kinek imént még mint szelid anyának
 Magához inte jótevő keze,
 Villámot szór most s nagyszerű alakja
 Mond: én vagyok a sorsnak Istene.

Fejét a csillagdús ég koszorúzza,
 Inogva reszket a föld, melyre hág,
 Dül és rombol minden tekinteténél,
 S minden rom ismét egy-egy uj világ.

Emelt homlokkal jár a harcmezőkön
 És nemzeteknek ír ott végzetet,
 Jár büszke trónok eldült romladékin,
 Jár elfelejtett Istenek felett.

Keresztül-nyargal a széles világon,
 Zúgó viharral tüzes paripán,
 Oroszlánnal játszik puszták fővényén,
 Jégpalotát lakik a föld sarkán.

Vulkánt hamvaszt el, bérceket mos széjjel,
 Tengert szárazsá ki megtölt völgyeket,
 Felkerekíti a puszták homokját
 És száz hiú emberműt eltemet.

S csak ott hol ő van, ott van Isten háza,
Csak benne látjuk istenünk képét,
Mint a napot, mely elvakít fényével
Árnyában látjuk, mit a tóra vét.

És megnyugszunk, hogy mint hű szolga által
Isten mindent halál által teszen,
Mert mint így dúl, tisztít és a sírból
Ifjultabb élet bölcsője leszen.

III.

Mit is szülhetne nagyszerűt, költőit
Az élet, költőitlen korcs maga,
Kalmár lelkének bélyegét hordozza
Átok gyanánt minden, mit alkota.

Fénytermei csak büszke kőrakások,
Miket hiúság és nyomor emel,
Piarcai önérdékű közdtérek,
Hol lelkünk csak botránkozásra lel.

Sáfárkodik közöttök kisszerű faj,
És elriaszt minden költészetet,
Mig a romlás nehezkedik fölébe
S a hétköznapiak rögtön véget vet.

Elfut előle a mozgalmas élet,
S ha a korcsfaj hiú zaja eláll,
Akkor szétnéz s ünnepies világát
Megszenteli csókjával a halál.

Rejtélyes dicst von a rom homlokára,
Legendát szó a puszta kő fölé,
Felássa a gyöngyöt a düledékből,
Helyezhetvén a csillagok közé.

S mint mátyr, aki a vérkeresztelésben
Tisztúla meg, nyer csillagkoszorút,
Ugy embermű is a romlásnak csókja
Által megszentesül és dicshez jut.

A circus, melyen nincs egyéb nesz, mintha
Egy-egy követ söpör le vad madár,
A forum, melyen már csak bujtovány leng,
S a szél felejtett szónokszéken jár,

Nagy dolgok színhelyévé alakul át
Annak, ki érez, gondolkodni tud,
S úgy lép belé, mint rejtélyes szentélybe,
Míg a kis lélek magányától fut.

Amott a multak felidézett lelke
Zug el mint nagyszerű tragédia,
Itt a küzdelmek elhaló zajából
Kél nemesülten a historia.

És Isten is gyönyörködni kezd bennök,
Hol a festék lehullt, teremt mohot,
Hol az oszlop ledült, dús kárpótlásul,
Karcsú virágos hársfa nő ki ott.

Zengő fészket rak a beomlott sirnak
Bozótos ormára a kis madár,
S az elpusztult, az elfeledt oltárra
A kis tücsök még ciripelni jár.

S midőn szép nyári nap a szomszéd dombon
Botjára dül a pásztor s andalog,
És nyája, mintha szinte gondolkodnék
Bámul, bámul, míg a kolomp konog.

Vagy estve a pásztortüzek kigyúlnak,
Vijong a bibic, hol a nyáj legel,
A hold felkél, és legfényesb sugára
Reng a romon mint tündéri lepel :

Akkor rejtélyes dalt susog a szellő,
Mely a romoknak kúpjain elment,
Ezer csoda kél lengő árnyékukban,
Kitárja titkát a sír oda lent.

S míg századoknak költői nemtője
A hallgatag oszlopsorok közt jár,
Az ámuló pásztornak kurjongása
Bent borzalomnak miatta eláll.

IV.

Romlás! ki a követ megdicsőíted,
Nincs-e irgalmad emberek iránt?
A várost szent rommá teszed s azokkal,
Kik egykor birták azt, kezed mint bánt?

Elszállt-e a nagyság is a tömjénnel,
S az eldült oltár eltemette-e,
Vagy mint a szél elnyargal a romok közt,
Elzúg-e a dicsőség is vele?

Nem, nem, halál a nagy lelkek barátja,
Ő osztja szét a csillagkoszorút,
Csak a sirnak vak éjjelén keresztül
Vezet fel a magasba biztos út.

Oh szolgálalkü, kishitű az élet,
Gyáván hajol meg bálványok előtt,
Csókdozza a szekérnek kerekét, mely
Diszmenetében eltapodja őt.

Ha a valódi nagynak káromlás jut,
Maszlag-pohár vagy véres feszület,
Tapsol a pór, mert kárörömmel nézi
A törpe, hogyha egy nagy elesett.

Reá hajol és gúnymosolylyal arcán
Kicsinyes gyöngéit keresgeti,
És mintha önmagát mentné ki véle,
Örül, ha egy-két foltját felfedi.

Oh fáj, fáj látni a nagynak bukását,
Holttestét nem kíséri senki sem,
Félvén a tisztességgel tán azoknak,
Kik most erősek, kedvetlent teszen.

Hát nem tudják e, hogy egykor majd ők is
Le fognak tűnni, s a hitvány tömeg,
Mely sirni fél s most őket hordja díszben,
Később elestök tapsolandja meg.

Kegyelet hát az elesett vágytársnak,
Mit sirján gyujtunk, a mécs nekünk ég ;
Hogy győztünk itt, elég, bíró közöttünk
Ugyis más lesz majd, a sir és az ég.

Oh fáj, fáj látni a nagynak bukását
Mint hogyha Istenszobrot döntenek el,
Mit áhitat emelt, népek imádtak,
S most gúnyosan tapod hitlen kebel.

A porban fekvő Istenség képének
Nem vallja hívéül ki sem magát,
Sarat dob rá s mond : im hogy lenne Isten,
Ki jelt még e köszöntésre sem ad.

Nem mond hálát azért ki sem a napnak,
Mert egy világnak szüli a tavaszt,
Hatását csak kicsiny énjéhez méri,
S ha szenvedett alatta, szidja azt.

De türelem csak, míg jó az enyészet,
Az üldött nagyság e védszelleme,
S midőn az önző érdek s félelemnek
Elhangzott, elhalt kisszerű nesze.

Ott vész a sirban a bitorlott nagyság,
 Mig a valódi győztesen kikél,
 S midőn egészen elveté az embert,
 Félisten-képen ujlag felél.

Menten minden salaktól a legenda
 Rejtélyes és magasztos lepliben,
 S ha a bámúló késő ivadékok
 Előtt alakja ekként megjelen:

Ez ő, ez ő, mondják majd, kit kortársi
 Megkövezének, oh jaj, a vakok,
 De sziveinkben szent leend örökké,
 Mig percenként gördülnek századok.

Mint Krisztus, akit szintén felfeszített
 Az élet, e kislelkü uzsora,
 Mig a halál keresztjének szent oltárt,
 Magának Isten jobbján helyt ada.

V.

Ifjú, zajos városnak közepette
 Állok magamban csendes piacon,
 Körülem dudva nő, homok terül el,
 Felettem csillaghímes ég vagy.

Hallom, mint zúg le a Dunának árja,
 Kelet s nyugotra tárván karjait,
 Éjszakról a Kárpát idáig nyul le,
 Délről belátom alföld síkjait.

S mint hogyha mindez titkos szót hallgatna
 S mint hogyha e szó lenne a halál,
 Úgy érzem, lelkem reszket, és reá is
 A sirnak nagy bús gondolatja száll.

Elszenderült a városnak mozgalma,
Napszámát végzé minden, és pihen,
Hogy holnap új erővel szembe szálljon
Kalmárkodása kis küzdelmivel.

Hejh ilyen az élet, tán nincsen senki
Mindnyájok közt, ki téged sejtene,
Ki e téren felkelsz, midőn lenyugodt
A város, mult napok nagy szelleme.

Ki sincs, ki értené, hogy majd ha egykor
E város végálmra szenderül,
S elvesz mint buborék minden mi benne
Most fénylik és küzd, fárad és örül :

Ha ércjarmát az ős Duna lerázta,
A vár ledül s a termeken fü nő :
E tér fog élni csak, s zarándokolva
Hozzá távolról ájtatos nép jó.

Kicsinyszerű az élet, ritkán jönnek,
Mint röpke álmok, nagyszerű napok,
Talán csak hogy ne essenek kétségbe
Embernagyságon törpe századok.

Miljók elvesznek s nem marad utánok
Nyom, míg egy jó s felvési nagy nevét
A szent gúlára, mely évezredeknek
Temetőjére büszke árnyat vét.

Én láttam, éltem nagyszerű idöket,
Szorítottam nem egy martyr-kezet,
Megrészegített a dicsőség árja,
Mely szétsugárzott egy ország felett.

Úgy érzem, nékem is van abban részem,
E honnak lévén én is gyermeke,
S nem irigylém mástól, akármilyen fényes
Volt a sugár, mit osztályul nyere.

Elmultak az idők, elvesztek véle
 Bajnokai, lealkonyult a fény,
 Sirjoknál eldült nagyság enlékével
 Kicsinységemben megmaradtam én.

Talán hogy én is óvjam a sir-lámpát,
 Mit kegyelet ti néktek félve vitt,
 Hogy helyrehozzam a nép gyávaságát
 S a hatalom féltékeny gondjait.

Hogy oly korban, hol sirni is erő kell,
 Könnyel szenteljem fel bús lantomat,
 Mig az enyészet számotokra is majd
 Méltóbb díjul csillagkoszorút ad.

Boldog mindaz, ki földön bir teremtni,
 Irigyletes lett az az építész,
 Ki a szívnek kunyhót, a szépnek szobrot
 Emel, vagy a hívőnek oltárt vés.

Mig szív, művészet és hit élni fognak
 Él ő is, s ha műve elporladott,
 Kövei még mondják: Isten teremtett,
 De lángész adott örök alakot.

S hát még tí, akik eszméket vevétek,
 Barátim, kő helyett művetekhez,
 Ti vagytok boldogok, mert alkotmánytok
 Ha dült, erősbnek szent alapja lesz.

Vitázhatlan nyereményül maradva
 A haladás s szabadság részire,
 Mit erősségül emberi méltóság
 Martyrok vérével pecsétele.

Ti hát veszhettek, nektek már az élet
 Nem adhatott egyebet, mint halált,
 Mig a halál rátok örök életnek
 Hervadhatlan koszorújával várt.

Ti már nyughattok füves sír ölében,
Hallgathatjátok a puszták szelét,
Élvezhetitek azt a hűvös árnyat,
Melyet rátok szomszéd bérc orma vét.

Ti élni fogtok, míg a puszta s bérc él,
De én az utcazajban küzködöm,
S ki tudja, a tolongó sokaságon
Felülemelkedni lesz-e erőm?

Vagy eltapodnak s nyom nélkül enyészek,
Felejtett sír dől rám, mint éjtszaka,
S mellette a halál nem istenasszony
Gyanánt viraszt, csak mint szelíd anya.

Mindegy, ha sirdalúl egy édes dalt mond
Mindarról, amit szívem szeretett,
S dicsőségért kárpótlásul suttogja :
Nyugodjál békén, boldog nemzedet!

FAGYVIRÁGOK.

(Lujza sírján.)

I.

Ki sír velem, ah Istenem, ki sír!
Avagy nyugton viselni ily keservet,
Mely végtelen, mint Istenek hatalma,
Emberkebellem egyedül ki bír?
Egész keservem négy rövidke szó,
Egykedvűen vajh hányszor mondjuk el,
Ha a lélekharang kongva szól,
Ki gondol arra, hogy tán egy kebel
Kintől reped meg?
Én már tudom, mert én is érzém,
Értem, mi kin az, egyedül kesergni :
Midőn zokogjuk : ő többé nem él.

Ah én is tudnék egy rokon kebelt,
 Egész széles világon egyet, egyet,
 Reá hajolva kinomat kinyögni!
 De mostan oh, hova, hova hajoljak,
 Midőn ép érte kellene kesernem?
 Oh lyány, miért haltál meg, mondd, miért
 Cseréltél a forró kebel helyett
 Hideg sírt?
 Nem szívtam el csókolva lelkedet ;
 Hová lett most az árva elszakadva
 Világától, e szerető kebeltől,
 Hol tévelyeg rideg, sötét magányban,
 Világa nélkül a szegény, szegény?
 Talán nevettem, amíg haldokoltál,
 Talán vigadtam, amíg szenvedél,
 S nem jött el, hogy megintsen szellemed.
 Van-e, van-e hát még szellemvilág?
 Oh lyány, te el nem hagytál volna engem,
 De hűtelen levél hozzám bizonnal,
 Hogy dultad volna fel a szép világot
 Különben, melyet Istenként teremté,
 Így egy csapásra!
 Vagy nem melengetém el csókjaimmal
 Elégge tőled a zordon halált?
 Miért az inkább engem nem talált?
 Miért maradtam meg, mint a virágszál
 Ablak között az első téli éjre,
 Hogy lássam még az eltarolt mezőket,
 S bútól hervadjak lassanként utánok?
 Átok reád szív, mért vagy oly erős,
 Világoddal mért nem roskadsz te is le,
 Mért élsz, hogy romjain virasztva számold
 Csak vesztéseid hosszú sorát?
 Vagy mért a természet, mért oly kegyetlen,
 Mosolyg, örül egész világ körülünk,
 Mint hogyha kárörömmel felkacagna,
 Hogy néma tél ül a kebelben?
 Mért játszik a napnak sugára
 A siron, mint a kis virágon,

S a fejfáról madárka énekelget,
 Mig lent halott van?
 Mért ha egy szív megreped,
 Nem gyászol véle minden élet?
 A pusztaságban résztvevőt találna
 Az árva szív.
 Míg így azt látja csak.
 Hogy Isteneknek gondjok nincs reája,
 S ha egy ember vesz, egy virág lehullt.
 Mindegy előttök, ők mosolyganak csak,
 Az ember oly kicsinyke, nyomorult.

II.

Hát itt vagyok megint, oh drága völgy,
 Ajtód előtt állok, kicsinyke ház!
 Jól ismerélek egykor, s most miért
 Egész valódnak arculatja más?

Hisz egykor itten az élet lakott,
 Most a halál ütött sötét tanyát,
 Elszállt a szellem s hullájára a
 Természet dobta halvány fátyolát.

Elváltozott azóta szívem is,
 Sok édes hangu húrja megrepedt,
 Együtt sirathatják, mely elrepült
 A ránk mosolygó kedves szellemet.

Téged nem költ fel a pacsirta-dal,
 Engem fogadni lyánykám nem siet,
 Neked nem a visszhang zeng dalra dalt,
 S nekem nem mondja senki, hogy szeret.

Mi jól esik e gyász is, hogy közös,
 S fonnyadt lombod közt a szél zugva jár,
 Mig vele a nászkoszorúra szánt
 Virág hervadtan s sírkertbe száll.

Csak szállj virág, mit is keressz te itt,
 Rejtőzzél hozzá, szállj a sírba le,
 Meleg van ott, keresztjét éri csak
 És engem a tél fagylaló szele.

Vidítsad ott, vidítsd a drága lyányt,
 Ki életében úgy ápolt, nevelt,
 Sugj a tavaszról édes álmokat,
 Míg álmánál is szebb valóra kelt.

S midőn tavasszal feljössz ujólag,
 Ne hagyjad ott legszebb testvéredet!
 Ki rátok küldi — Isten a tavaszt,
 Hogyan sajnálna tőle — életet?

De a hó könnyen olvad s mély a sir,
 Oh türelem csak türelem azért ;
 Egy perc meghozza a legszebb díjat.
 Egy hosszú élet szenvedéséért.

III.

Még itt feküsznek feltárt könyvei,
 Itt a füzér, melyet félbenhagyott,
 És a nekem szánt drága kis levél,
 Félig megírva végét várja ott.

Sétálni ment talán csak asszonya,
 De jaj, mikor, mikor tér vissza majd,
 Ha elfeled levélt, szívet s füzért,
 Ha lelke már nem érez s ohajt.

De el sötét kép, oh hisz ő enyém,
 Mind egyre megy halott, távollevő,
 Ez és az emlékünkből él csupán,
 Még jobb a holt, mert nem lesz hitszegő.

Mindkettő a jövőben visszatér,
Hervadtan bútól a rég elszakadt,
Míg a halott szunnyadva édesen
Virágzóan, mosolygva megmarad.

IV.

Hah! ő beszél-e, vagy kint sir a szél?
Koporsóját verik, vagy szűm dobog?
Mindegy, mindkettő hiven őrzi őt,
És mindkettő felett a hit ragyog.

Zúg a szél, mint kísértetes beszéd,
Kocog, kocog szobámnak ablakán,
És fagyvirágok néznek rajta be,
Hervadt virágok halvány lelke tán.

Megnépesül szent képekkel szobám,
Szivemben is egy fagyvirág terem,
A fagyvirág Lujzám... mécssem lobog,
Ah érzem szellemcsókok, kedvesem!

V.

Kifáradt munkás, hogyha megy nyugodni,
Rendén van az, nyugodjék csendesen,
Ha ősszel a lomb sárgán hull a földre,
Hulljon, helyette más üdébb terem.

De csak feltűnni s télre válni újra,
Hogy veszte jobban busitson tavaszt,
De a hajnalnak már vak éjbe fúlni
Oh jaj ki látta, jaj ki látta azt?

Nem, nem, ki rózsákat hintél körödben,
Amig magadnak csak tövis maradt,
Kell, hogy siron túl újra összeszedjék
A nekünk nyujtott bájvirágokat.

Nem kétkedik az a jövő világról,
Kinek szívében szent halottja van,
Lehull előtte a sötét sorompó,
Mit a halál von olyan zordonan.

Fél lelke túl van s hogyha földi kínok
Emésztik, onnan hoz szelid vigaszt
S felettem is szép Lujza drága képe,
Mint egy-egy enyhe álmokép viraszt.

Suttogva mondja : «Addig álmodol te
Leánykádról, míg kebleden leled,
És még könnyű lesz akkor is szemedben,
Mely nélkülem örülni elfeledt.

És nekem is könny fog szememben égni,
A boldog percben, mert eszembe jó,
Milyen soká valál e bús világon,
Hived nélkül, te árván szenvedő.»

VI.

Lelkemben elvonult már a vihar,
Nyugodt vagyok megint, mint hajdanában,
Hiszen nyugodt a holt is sirlakában,
Csak a haldokló küzd fájdalmival.

Csak az ujonnan ásott sir kopár,
Később virágok termenek felette,
Keblemben is halott van bár temetve,
Arcomon elvonul egy-egy sugár.

A hosszú bánat csendes lesz s szelíd,
Szelíd mint éj, melyen reng hold világa, "
De mégis éj csak, gyászt mutat sugára,
Egy árva bimbót létre nem derít.

S ha zeng dalom, mint sirőrző teszkek,
 Ki lámpákat rak az emlékkövekre,
 Azok diszeül, akik eltemetve
 Alattok a mély sirban fekszenek.

Bár csillagot gyujthatnék mécs helyett,
 Bár zengenék dalt, mely mindig fog élni,
 És egy világot részesemmé tenni
 Birnék te benned szent emlékezet,

Könnyülne lelkem, mert Lujzám neve
 Ereklýeül maradna a világnak,
 Emlékeül szent könnyek hullanának,
 Midőn felőle szólna a rege.

Még így magam türök, jaj, egyedül
 És vélem együtt búm is sirba száll le,
 Nem gondol senki a lány szent nevére,
 Érzés, keserv, mind feledésbe dűl.

VII.

Hová e kő, lyánykám sírjára tán?
 Hagyjátok azt a büszke férfiúnak,
 Fellengő álmait hadd nyomja le,
 Hogy meg ne törje zárját sírlakának.

A gyenge hölgyre puha gyep való,
 S virágok, e kis földi csillagocskák,
 Hadd álljanak őrt testvérök felett
 És rezge árnyok fátylával takarják.

Majd a virágokhoz eljár kis madár,
 Az sír felette, hogyha néma lettem,
 Mosolygni fog, mint egykor a leány,
 A sírvidék is, ahova temettem.

S ha majd lenéz a csillagok közül,
Csendes lakát szívesen látja így meg ;
Írás se álljon sirján, csak neve,
E név egész világa az erénynek,

Mint hogyha látjuk Istennek nevét.
Ti ismerétek őt s él lelketekben,
Mig az utóvilágnak hasztalan
Irnók le, oly hideg, rideg betűkben.

Az ő jelképe itt az aloé,
Mely egy-egy században virágzik egyszer
És mint a földön, minden a mi jó,
Alig születve már meghalni tér el.

Egy reggel kezdett ő is fejlteni,
Mig az egekbe nyult fel szép virága,
Isten megkedvelé, s letépte, hogy
Gyönyörködtesse bűvös illatárja.

VIII.

Neked a kora sirt érzés ásta, lyányka,
Kétszeresen érzél bánatot, gyönyört te.
Köznapi lelkeknek hosszú életútja,
Rövid életedben, ár gyanánt futott le.

Lyányka, nemesebb lény voltál, mint az ember.
S ép azért nem voltál tán való közérzők,
Néked fájt, amit más néz mosolygó szemmel
S végre elriasztott hitvány törpeségök.

Dal, virág s az élet mind szebb gondolatban,
Mint megtestesülve, elvész szűz zománca,
Tán az Isten üdve is csupán abban van,
Hogy mit itt mi élünk, ő azt csak gondolja.

Megnyugszom hát én is lyányka végzetedben,
 Hisz örök csalódás lenne földi sorsod,
 Eltörpülni látnád, amit képzetedben
 Alkotál — Istennél most már folytathatod.

EPIGRAMMÁK.

EGY ÖRÜLT NAPLÓJÁBÓL.

I.

Hová lett a tavasz rózsája,
 Arcom rózsái hova lettenek?
 Azt nyár heve, ezt férfiú erő
 Érlelni vágyó éhe ölte meg.
 A nyár gyümölcsözött, megfagyhatott.
 De az erő hova lett nyomtalan?
 Magát emészté fel csatázva
 A kisszerű kor szűk korlátiban.
 Mint a malomkő, hogyha búza nincs rajt,
 Mint elvetett kard, hogyha nem vivhat bajt.

2.

A hős oroszán hitvány törbe hull,
 A szív, mely Brútussá lehetne,
 Kis szép kezek közt olykor megtörik.
 S egy élc a siremlék felette.

3.

A napnak sugarának hét színe van.
 A pénz fényének színe számtalan,
 A hír, erény, dicsőség ilyenek. —
 Hát a barátság, hon és szerelem?
 Kegyelt váltó, mely készpénzül megyen
 S végszámadáskor nem kell senkinek.

4.

Az angyalt oltárképen a művész
Csak a gyomor tájáig festi le;
Azért angyal, onnan mi emberek
Ah nem vagyunk egyenlőek vele.

5.

Oh hiú ember, nyelvedben is
Szentelen hízelkedel magadnak,
A jót emberségesnek hivod
És embertelen neve a rosznak.
Hejh pedig fordítva
Sokkal jobban volna!

6.

Halovány erények, halvány bűnök,
Az színlés csak, nem feláldozás;
Sirnak rajtad, hogyha bajba estél,
Imádkoznak s cselekedjék más.
De nem is rabolnak vakmerően,
Lopnak csak mosollyal ajkukon,
Nem gyilkolnak férfias nyíltsággal,
Gombostűkkel szurkálnak agyon.
Lennének jók, hogy szerethetném, vagy
Gyűlölni elég gonoszak,
És becsülni tudnám jóban, roszban
Erejeért akaratuknak!
Míg így undorral köpöm ki őket,
Oly émelegően lágymelegek,
És kerülöm leverő unalmát
Egyhangú kicsinyes körüknek.

7.

Egyetlen egyszer hittem, hogy miattam
Hull szép szemekből részvét harmata,
Megint csalódtam, a nő könnyezett, mert
Vetélytársán szebb főkötő vala.

8.

Az ember már mint ember mitsem ér,
 Szintugy szégyenli nyomorú fáját,
 Száz címet vesz, lesz mindenféle úr,
 De senkit sem csal meg, csak önmagát.

9.

Oh szerelem! te édes gyötrelmem te,
 Te kétkedő hit, könnyező gyönyör,
 Érzém hatalmadat, mely mint varázs fű
 Egyszerre gyógyít, és egyszerre öl.

Látom most, milyen dőre, hasztalan vagy.
 De jól esik, hogy lelkemben lakál,
 Nem is jó ember, ki nem csüggött hévvel
 Eszmén, az ész előtt mely meg nem áll.

Feláldozás, hon, hit, mind ilyen eszmék.
 De mégis lekünk égből hozta le,
 És közelebb áll Istenéhez a szív,
 Mely mindezeknek volt lakó helye.

S ha a tapasztalás kiábrándít is,
 A megcsalt szív becsében nem veszít,
 Szégyelje a lány s a világ, ha oly korcs,
 Hogy be nem tölti szívünk vágyait.

10.

A lány bűvös növény, virága oly deli,
 De elrejtett gyöke méreggel van teli.
 A lány tűz, messziről világol, melegít,
 Közelről gyilkosan éget vagy megvakít.

11.

El, el, ne lássak emberalakot,
 Elutálnám az Istent általa,

Kiről azt mondják, hogy hatod napon
Saját képére embert alkota.

Avagy jobb volt az ember akkoron,
S azóta Istenünk trónról bukott,
Hogy így elnézi, amint ördögök
Birják a neki szentelt templomot?

Nem, nem, galambból nem lesz keselyű,
Az ember olyan, amilyen volt rég,
Azért mondá az Úr már kezdetben
Megbántam ím, hogy embert alkoték.

PETŐFI SIRJÁRA.

Nem mondja kisdéd siri jel:
E zugban porlik tested el.
És jól van az, mert így a sír,
Amelyen egy hon népe sír,
S körülragyogja szellemed,
Egész e honnak keble lett.

Te a szabadságot megüdvözölted
Még bölcsőjében, az viszont neked,
Utolsó búcsúzásakép, megírta
Ágyudörgésekkel — sirversedet.

METAMORPHOSIS.

Midőn a lyányka csak menyasszony,
Még csupa menny az egész asszony,
Későbbben amint lesz menyecske,
Folyton fogy a menny s lesz mennyecske,
A menny végkép elfogy lassacskán
S csak az asszony marad meg pusztán.

A MAGYAR FORRADALOM.

Mint villámlás valál, fényes, rövid;
 Nem tudni honnan, nem tudni hová,
 Azt sem tudnók, voltál-e igazán?
 Ha, mit hagyál, a rom nem mondaná.

HONFIBÚ.

Nem volna életemben bánatos perc,
 És nem szívemben néma fájdalom,
 Ha lelkemből kihalna drága képed,
 Ha sorsodat nem érzeném, honom!

S mégis, e bú ha szívemből kiveszne,
 Elhagyna, veszne minden örömem,
 E szentelt bűn kívül hisz' más örökség
 Bukott hazámtól nem maradt nekem.

HELYES SÜLYARÁNY.

Ha kar kell, szívesen látom a tömeget:
 Ha ész kell, szívesen fogadjon engemet.

DICSŐSÉG ÉS GYALÁZAT.

Ha milliókat meghódoltatál,
 Dicsedre még nem szolgál néked az.
 Csak arról tesz tanuságot, minő
 Hitvány volt a tömeg és milyen gaz.

AZ ENTHUSIASTA.

Mégy hát te is, előre! jelszavad,
 Már útiterved kész, csak egy baja,
 Beszédedben még forr a gőzkazán,
 Egyet nem tudsz még: merre és hova?

EGY KACÉR HÖLGYHÖZ.

Mért oly nehéz e szív, hisz aki benne él,
Oly röpke az a nő — oly könnyű mint a szél.

PHILISTER.

Nem vagytok hidegek, nem vagytok melegek,
Még epigramma sem telik belőletek.

EPILOGUS.

Sokat, sokat értem már életemben,
Tömerdek bútt küldött reám az ég,
De hála Isten! a sors éjjelében
Ragyogó csillagom is volt elég.

Érinte elválás, halálnak árnya,
Majd újra édes emlék ringatott,
S feláldozó rokonszívet találva,
Kietlenben a bú is elhagyott.

Hittem, kétkedtem, vágytam és lemondtam,
Mosolygtam, sírtam, multon és jövőn,
Tündérek játsztak vélem napsugárban,
Kísértetekkel jártam sírmezőn.

Sokan szerettek és sokat szerettem,
Bántottak is, de szűmben nem maradt
Fulánk. Baráti serleggel nevettem,
És más ha sírt, szeméből könny fakadt.

Láttam lezúgni nagy napok viharját,
Dicsőség, börtön ismerős velem,
Ha napsugár avagy villám futá át
E szívet, elzengé azt énekem.

Elzengte akaratlan mint madárka,
 Kit nem kérdenek, ha dall, mit éreze,
 Nem kérdik, az ősz búcsúzó avarja
 Miért halvány, piros vagy fekete.

Csak azt hallgatják, hódító-e hangja,
 Csak azt nézik, ragyog-e a levél,
 Ki gondol a madárra és a fára,
 Ki a költőre, hogy mi sorsban él?

Ez a dicsőség! Oh hideg, hideg kép!
 Életrózsáinkból halálfüzér.
 Oh érte szívem küzdött soh'sem lép
 S mint lomb, madár, belőle részt se' kér.

De jól esik tudnom, nem a sikamló
 Út az utam, mely semmiségbe vész,
 És felsóhajtom: veszhet már a kagyló,
 A drága gyöngy, mely élni fog, ha kész.

Oh, bár gyöngy lenne mindenik dalocskám.
 Fényt hintve arra, kit megénekel,
 Nézné irígyen a tömeg, csodálván
 A fényt, mit költő választottja lel.

Csak ők tudják, kihez dalom beszéle,
 Mit tűr a kagyló, mely gyöngyöt terem,
 Csak ők érezzék, — mig reng dalom fénye —
 Körülöttök zokogni szellemem.

S ha nem lesz már, ki vélem sírt s örüle,
 Ha nem lesz már többé kit érdekel:
 Vajon, hogy e dalt ily módon elzengje,
 Min ment keresztül a költő kebel?

Még akkor is egy-egy jobb kebelnek
 Szót kölcsönözni tudna énekem,
 Valódi égi kéjt csak így lelendek.
 Örök ifjúság akkor jut nekem.

Mert nem ha újat mond, ér szívhez a dal,
 De, hogyha azt, mi benne szunnyadoz
 Életre költi, — vágyainkkal él, hal,
 Mosolyt a kedvnek, bának könyt ha hoz.

E dőre könyvből is csak úgy lesz ének. —
 Vegyen hát minden ami illeti:
 Borágot, rózsát vagy ciprust fűzérnek,
 Vegyen, ha szíve dallal van teli.

És míg öröm, bú, hit, meg kétkedés lesz,
 Tél és tavasz, ifjúság, szerelem,
 Míg szent eszmékért ember harcol. érez:
 Mindebből osztályrész jut majd nekem.

TARTALOM.

	Lap
Az Ember Tragédiája	3—136
Költemények	147—227
Búcsú-érzetek	139
Visszaveszem leányka	140
Beteg kedvesemhez	142
Vadrózsák	144
Borbálához	151
Borkához	152
Ha láttok is	154
Májusban	155
Hozzá	156
Otthon	157
Lélekerő	159
Dalforrás	159
Sirom	161
Jaj csak panaszt ne	162
Ó- és új- kor	162
Őszi érzés	164
Megnyugvás a sorsban	166
Egy látogatás	166
Egy nyíri temetőn	169
Télen	170
Isten keze, ember keze	174
Alföldi utazás	176
Ősszel	179
Hazaérkezéskor	182
Táborban	184
Nyári nap, téli éj	185
A nő teremtetése	189
Karácsonykor	192
Egy vetélytárshoz	193
Fogságomból	195
Elveink	201
Csak béke, béke	202
A halál költészete	202
Fagyvirágok	212
Epigrammák	220
Epilogus	225

PH
3132
K5
köt.30

Kisfaludy-Társaság
Elő könyvek

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

